

MORAVSKÁ
ZEMSKÁ
KNIHOVNA

duha

1 | 2025

Informace o knihách a knihovnách

OBJEVUJEME KNIHOVNY:
NÁRODNÍ SLUŽBY

Duha online:
<https://duha.mzk.cz>

Obsah

Knihovna je...

Knihovna v roce 2050 je...	2
----------------------------	---

Studie, články

Finský portál Finna jako inspirace pro české knihovnictví – Martin Krčál	3
Den s portálem Knihovny.cz (povídka) – Iva Zadražilová	6
Ptejte se knihovny nebo umělé inteligence? – Lenka Válková, Hana Nemeškalová	8

Inspirace, podněty, náměty

O Koblížkovi a lišce – Klára Lišířková	11
Supercharged by AI – Michaela Mrázová	13
Knihovníci doporučují knihovníkům – Dita Šourková, Kamila Nergerová, Petra Bartíková, Petra Hermanová, Jaroslav Rajl	15

Proměny českého knihovnictví

Nenašli jste u nás? Chcete více informací? Hledejte zde – rozhovor s Bohdanou Stoklasovou – Petra Žabičková, Jana Kurfürstová	17
---	----

Veřejné knihovny

Ocenění TOP komunitní knihovna Jihomoravského kraje 2024 převzala Místní knihovna Litobratřice – Monika Kratochvílová	23
Využití technologií ve službách veřejnosti v Ústřední knihovně Jiřího Mahena v Brně – Libuše Nivnická, Jana Šubová	25
Vavřinec – knihovnická obec – Olga Hájková	28

Konference, akce

Konference Do černého – Ne/samozřejmost demokracie – Magda Golářová	31
Když NPO pomáhá v knihovnách ke kreativě – Kateřina Janošková	33
Proměna Knihovny Matěje Josefa Sychry ve Žďáru nad Sázavou – Martina Sedláková	34
Setkání zřizovatelů a knihovníků regionu Blansko – Hana Matulová	37

Informace pro knihovny

Občanské vzdělávání na prvním místě: příležitost pro paměťové instituce a knihovny – Tereza Krbcová	38
Koncepce rozvoje dobrovolnictví v České republice do roku 2030 – Eva Adamcová	39
Science Café v knihovnách – Lenka Stryalová	41
Booleovské operátory a klíčová slova v praxi řešeršera – Petr Savický	43

Z činnosti MZK

Nekonečný příběh aneb Cesta k novému webu MZK – Michal Škop	45
Zveme vás na Den brněnských knihoven 2025 – Anna Mrázová	47
Zahraniční knihovny MZK – ohlédnutí vpřed – Richard Guniš	48
Cyklos Oči Brna v baletním a cestovatelském duchu – Věra Böhmová	49

Knihovnické osobnosti

Iveta Škapová – Masarykova veřejná knihovna Vsetín – Kateřina Janošková	50
---	----

Recenze

Kompendium knihovnictví 3 – Dominika Schrammová	51
---	----

Zkušenosti ze zahraničních knihoven

Třídenní cesta po knihovnách Helsinek: inspirace finským přístupem – Iva Zadražilová	53
--	----

Rozhovor

Rozhovor s Veronikou Batelkovou – ředitelkou Zvol si info – Jan Lidmila	55
---	----

Fejeton

Čtenář/ilustrátor – Jiří Grus	57
-------------------------------	----

Vážení a milí čtenáři,

otevíráme nový ročník Duhy, ve kterém bychom chtěli spolu s Vámi **objevovat knihovny**. Připojujeme se k letošnímu tématu Března – měsíce čtenářů a současně Vás zveme na cestu k prozkoumávání knihoven jako míst, která nejen uchovávají znalosti, ale také inspirují, propojují a tvoří budoucnost.

V tomto čísle se zaměříme na vybrané **národní služby** – portál Knihovny.cz a službu Ptejte se knihovny. Rubrika *Studie, články* představí finský portál Finna i praktické využití služeb portálu Knihovny.cz. Odpoví na otázku, zda preferovat službu Ptejte se knihovny, nebo využívat nástroje umělé inteligence. Tématu umělé inteligence je věnována výstava Supercharged by AI, kterou si bude možné zapůjčit do knihoven (*Inspirace, podněty, náměty*). Za uplynulými 15 lety budování portálu pro české knihovny se ohlédneme v rozhovoru s Bohdanou Stoklasovou (*Proměny českého knihovnictví*), spolupráci v oblasti mediální gramotnosti pak knihovnám v *rozhovoru* nabízí ředitelka Zvol si info – Veronika Batelková.

Věříme, že si i z další nabídky článků vyberete. Přiblížíme Vám výzvu v rámci Operačního programu Jan Amos Komenský, mezi jejíž oprávněné žadatele patří i knihovny. Zajímavou příležitostí mohou být také vědecko-popularizační přednášky v rámci projektu Science Café (*Informace pro knihovny*). Seznámíme Vás s výsledky ocenění TOP komunitní knihovna Jihomoravského kraje 2024 (*Veřejné knihovny*) a s inspirativními helsinskými knihovnami (*Zkušenosti ze zahraničních knihoven*). Poodhalíme přípravu nových webových stránek Moravské zemské knihovny i chystaný Den brněnských knihoven 2025, na který jste zváni (*Z činnosti MZK*). V čísle nechybí ani tradiční *recenze* či *fejton*. Přejeme Vám krásné jarní dny prozářené sluncem a příjemné čtení.

Za redakci časopisu Duha
Jan Lidmila

DUHA. Informace o knihách a knihovnách. Ročník 39 (2025), číslo 1.
Vydává **Moravská zemská knihovna v Brně**.

Adresa vydavatele a redakce:
Moravská zemská knihovna v Brně
Kounicova 65a, 601 87 Brno
Telefon: 541 646 126
E-mail: duha@mzk.cz
IČ 094943, DIČ CZ00094943

Foto na přední straně:
Uživatelé národních služeb v knihovně, autor fotografie: Al.

Grafické zpracování: Pavel Václav Vašćák
Tisk: Tiskárna Brázda
Vychází 4× ročně tištěně i on-line.
Reg. číslo MK E 7312. Duha ISSN 0862-1985 (Print),
ISSN 1804-4255 (Online)

Redakce:

Mgr. Jan Lidmila, vedoucí redaktor,
PhDr. Veronika Kašpárková, redaktorka,
Mgr. et Mgr. Monika Kratochvílová, redaktorka.

Redakční rada:

prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D. (Moravská zemská knihovna), předseda redakční rady, PhDr. Libuše Foberová, Ph.D. (Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě), Mgr. Kateřina Janošková (Masarykova veřejná knihovna Vsetín), Bc. Pavel Zajíc (Městská knihovna Rožnov pod Radhoštěm)

jihomoravský kraj

Časopis vychází s podporou dotace Jihomoravského kraje.

Knihovna v roce 2050 je...

Knihovna v roce 2050 je...

Nejsem vizionářský typ ani scifistka, nedohlédnu do roku 2050, neumím to, ale věřím, že knihovny do roku 2050 hlavně přežijí. Vždyť ta síť v Česku je ohromující a unikátní, velký respekt ke všem knihovníkům a knihovnicím, které tomu pořád dávají energii, čas a srdce. Knihovny možná budou měnit formu, ale doufám, že nezmění poslání – nabídnout ohromné moře písmen všem, kteří v něm chtějí lovit. Jsem čtenářka vášnivá, ale nejsem konzervativní. Nezaklínám se jen „vůní papíru“, i když ji ráda čichám. Čtu papírově, čtu elektronicky a v posledních letech šíleně moc načtu ušima. S knížkami na uších běhám a chodím. Knížka je a bude vždycky knížka. Sama jsem několika knížek autorkou, tak doufám, že v roce 2050 si třeba i ty moje budou pořád dychtiví čtenáři a čtenářky půjčovat.

Knihovna v roce 2050 je...

naše prodloužená paměť. Je to paměť znalostí, zážitků, objevů, zkušeností, umění a krásna milionů lidí, kteří měli ten dar, že se s námi podělili. V době, kdy máme často pocit, že víme vše nejlépe, děláme nejlépe a máme po ruce nejružnější technologie, zapomínáme na to, co se naši předci po generace učili a naučili. Knihovna v roce 2050 bude skupinová paměť naší společnosti a místem, kde snad naše děti a vnoučata budou s pokorou přijímat zkušenosti svých předků.

Knihovna v roce 2050 je...

posilovnou intelektu a prevencí před vyhořením životního elánu z uvědomění, že sami o sobě již nezvládáme vymyslet nic užitečného, neb jsme kreativní myšlení dávno delegovali na někoho (něco?) jiného. Má podobnou funkci, jakou mají posilovací stroje na vesmírné stanici, aby astronautům ve stavu beztlíže neochabovalo svalstvo. Nadnášení či dokonce nesení všudypřítomnou umělou inteligencí musíme nezbytně posilovat tentokrát mozek. Zároveň je jedním z posledních míst pro navazování a udržování digitálně nefiltrovaných širších sociálních vztahů a sanktuáriem pro duchem svobodné lidi, které, řečeno s Einsteinem, stále láká tajemno, kteří se ještě dokáží divit a dokáží žasnout.

*Lenka Vrtišková Nejezchlebová
novinářka, Deník N*

*Mark Rieder
ředitel Českého
hydrometeorologického ústavu*

*Tomáš Bendl
koordinátor projektu
Kyberbezpečnostní kit, Sdružení VIA*

Finský portál Finna jako inspirace pro české knihovnictví

Martin Krčál

Martin.Krcal@mzk.cz

V době digitalizace a otevřeného přístupu k informacím se stále více prosazují národní vyhledávací systémy, které propojují knihovny, archivy a muzea do jednoho přístupového bodu. V českém prostředí se tato myšlenka objevila již v roce 2010, kdy vznikl projekt **Knihovny.cz**, jehož cílem je sjednotit katalogy knihoven a zjednodušit přístup k informačním zdrojům. Tento systém umožňuje nejen vyhledávání v knihovních katalozích, ale také přístup k digitálním knihovnám a databázím. Zároveň zprostředkovává vybrané knihovnické služby, například meziknihovní výpůjční službu **Získej**, informační službu **Ptejte se knihovny** nebo přístup ke čtenářským účtům uživatelů zapojených knihoven. Knihovny.cz však nejsou ojedinělým projektem – podobné systémy existují i v dalších evropských zemích. Mezi nejznámější patří dánský **Bibliotek.dk**, nizozemská služba **Bibliotheek.nl** nebo francouzský **Catalogue collectif de France**, který funguje spíše jako souborný katalog největších francouzských knihoven.

Představení portálu Finna

Jedním z nejpokročilejších systémů v Evropě je **Finna** (<https://www.finna.fi>) – finský národní portál, který umožňuje uživatelům prohledávat a využívat obrovské množství kulturních a vědeckých materiálů. Portál je spravován a vyvíjen Národní knihovnou Finska (Kansalliskirjasto) ve spolupráci s archivy, knihovnami, muzei a dalšími partnery. Cílem této spolupráce je usnadnit vyhledávání a využívání informací a podpořit celoživotní učení. Díky integraci fyzických i digitálních sbírek poskytuje Finna jednotné rozhraní pro přístup ke knihám, vědeckým článkům, historickým fotografiím, mapám či audiovizuálním záznamům, což usnadňuje přístupu k informacím a podporu otevřené vědy. Umožňují nejen efektivní vyhledávání napříč institucemi, ale také zjednodušují správu knihovních výpůjček a propojují uživatele s volně dostupnými digitálními zdroji. Finna je příkladem dobře fungujícího národního portálu, který spojuje **knihovny, archivy a muzea do jednoho rozhraní**, čímž významně usnadňuje práci studentům, vědcům i široké veřejnosti.

Portál Finna byl vyvíjen postupně od roku 2011 a oficiálně byl spuštěn na konci 2013. Jeho kořeny sahají k Národní digitální knihovně,

projektu Ministerstva školství a kultury Finska (2008–2017), který měl za cíl sjednotit přístup k informacím z knihoven, archivů a muzeí. Finna byla původně jejím uživatelským rozhraním, ale po ukončení projektu se osamostatnila a stala se největší online knihovnou ve Finsku a klíčovým národním vyhledávačem kulturního dědictví.

Od samého začátku se vývoj soustředil na otevřenost a flexibilitu. Původně měla být Finna postavena na komerčním softwaru, ale nakonec bylo rozhodnuto o využití open-source technologií, zejména VuFindu. Tento krok umožnil snazší integraci s dalšími službami a zajištění dlouhodobé udržitelnosti. První testovací verze se objevila v roce 2012 a v roce 2013 se do systému zapojily první instituce, včetně Univerzitní knihovny v Jyväskylā, Národního archivu Finska a Finského národního muzea. Hned po spuštění bylo ve Finně dostupných více než 7,6 milionu dokumentů.

V dalších letech se Finna neustále rozšiřovala – v roce 2016 byl spuštěn otevřený aplikační interface (API), který umožnil integraci s dalšími službami. Přidáním materiálů Národního audiovizuálního institutu (KAVI) začala Finna podporovat i videoobsah. Během pandemie

covidu vzrostla poptávka po digitálních zdrojích a Finna posílila svou roli v národním vzdělávacím systému, například vytvořením Finna Classroom pro učitele a studenty. (National Library of Finland, 2023)

Dnes je Finna domovem pro více než 470 institucí (National Library of Finland, 2025a), obsahuje přes 18 mil. záznamů (National Library of Finland, 2025b) a její vize do roku 2024 je nabídnout intuitivní a rychlý přístup k informacím, podporovat celoživotní vzdělávání a zlepšovat uživatelskou zkušenost s knihovnami a jejími službami. Inspirativní je i jejich využívanost sociálních sítí, kde v roce 2023 dosáhli celkového počtu 5,3 milionu uživatelů. (Mustajoki, 2024, s. 7)

Hlavní funkce portálu Finna

Finna je navržena tak, aby co nejefektivněji zpřístupňovala široké spektrum kulturních a vědeckých materiálů z různých institucí. Její hlavní předností je jednotné vyhledávání, které umožňuje procházet katalogy knihoven, muzeí a archivů v rámci jednoho rozhraní. Uživatelé tak nemusí navštěvovat různé specializované databáze, ale mohou najít potřebné informace na jednom místě. Díky integraci s digitálními knihovnami nabízí Finna přístup k rozmanitému digitálnímu obsahu, včetně e-knih, vědeckých článků, historických fotografií, map, rukopisů a dalších dokumentů. Velkou výhodou je i personalizace služeb, která umožňuje přihlášeným uživatelům spravovat své výpůjčky, rezervovat dokumenty a prodlužovat jejich výpůjční dobu přímo v rozhraní Finna. Důležitým prvkem je také podpora otevřeného přístupu (open access). Finna zprostředkovává volně dostupné vědecké a kulturní materiály, čímž napomáhá šíření znalostí a usnadňuje práci studentům, vědcům i široké veřejnosti.

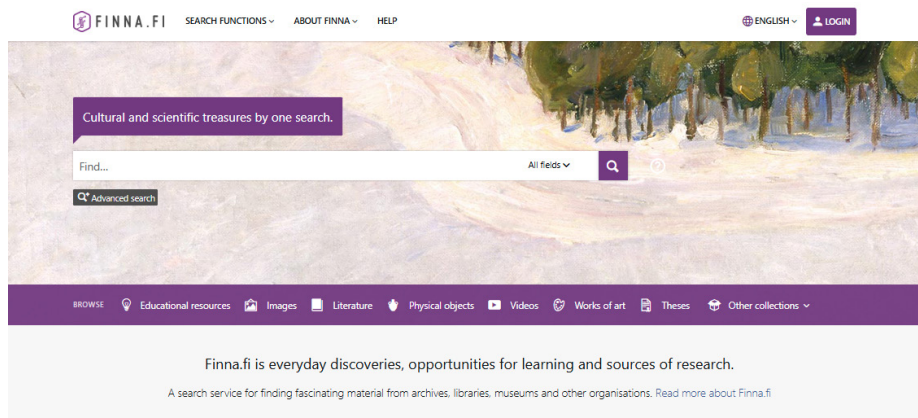
Kromě klasických textových zdrojů obsahuje Finna také multimediální materiály. Uživatelé mohou procházet rozsáhlé sbírky historických fotografií, audiovizuálních záznamů, uměleckých děl a artefaktů muzejních

sbírek. Zajímavou službou v tomto kontextu je bezesporu **Finna Street**, která umožňuje uživatelům objevovat historické fotografie přímo na místech, kde byly pořízeny. Funguje na principu geolokace – pokud uživatel spustí aplikaci na svém mobilním zařízení, systém mu zobrazí archivní snímky dané lokality. Díky tomu si může snadno porovnat minulost a současnost městského prostředí. Tato služba je oblíbená mezi historiky, turisty i běžnými obyvateli, kteří chtějí vidět, jak se jejich okolí proměnilo v průběhu času. Jde o dobrý příklad popularizace digitalizovaných dokumentů.

Finna se snaží hrát důležitou roli i na poli vzdělávání. Služba **Finna Classroom** je speciální sekce portálu zaměřená na učitele a studenty. Nabízí kurátorsky vybrané materiály vhodné pro výuku v různých předmětech, zejména v oblasti historie, umění, přírodních a technických věd, kultury, ale najdeme zde také materiály pro podporu pracovního života a podnikání. Učitelé mohou využívat připravené vzdělávací balíčky, pracovní listy nebo tematicky zaměřené kolekce historických dokumentů. Kromě toho podporuje otevřené vzdělávací zdroje, což umožňuje sdílení a vytváření nových studijních materiálů. Dle mého názoru je to dobrá inspirace i pro Knihovny.cz, kde první kurátorské pokusy proběhly v podobě online výstav v době covidu.

Finská centralizace vs. česká decentralizace

Finové mají při vývoji Finna velkou výhodu v jejich centralizaci služeb. V českém prostředí je situace odlišná. Decentralizace knihoven, jejich služeb a proces automatizace na přelomu tisíciletí vedly k tomu, že si každá knihovna mohla zvolit svůj vlastní knihovní systém a nastavit služby podle svých potřeb. Z dlouhodobého hlediska to dle mého názoru nebylo dobré rozhodnutí a při snaze o centralizaci služeb musíme do portálu Knihovny.cz integrovat knihovní systémy postavené na různých architekturách a principech. Faktem také je, že

Selected content

Úvodní stránka portálu Finna

ne všechny knihovní systémy důsledně dodržují standardy, proto je integrace fondů a služeb knihoven na jedno místo značně problematická a časově náročná. Samostatnou kapitolou je používání různé terminologie v jednotlivých systémech a knihovnách (např. statusy výpůjček – absenčně, mimo knihovnu, domů apod.). To vše nyní komplikuje integrační snahy. Prvním signálem změny může být v českém prostředí diskutovaný projekt Cards, jehož cílem je integrace knihovních systémů v akademickém prostředí do jednoho rozhraní a sloučení všech záznamů zúčastněných knihoven do jedné báze. Pokud by se to povedlo, mohl by to být důležitý krok k zapojení všech akademických knihoven do portálu Knihovny.cz. Dalším krokem by mělo být zapojování knihoven muzeí, galerií, archivů a dalších paměťových institucí, stejně jako integrace volně dostupných odborných zdrojů ideálně s plným textem.

Závěr

Finna se za více než deset let své existence stala klíčovým nástrojem pro zpřístupnění knihovních, archivních a muzejních sbírek ve Finsku. Svědčí o tom i popularita a využívanost tohoto portálu. Co na ní vnímám jako nejvíce inspirativní je fakt, že se snaží být živou platformou,

kteřá propojuje digitální kulturní dědictví s **každodenním životem a vzděláváním**. Zároveň reflektuje potřeby uživatelů a rozvíjí své uživatelské rozhraní, využívá kurátory k vytváření původního obsahu. O tom, že jde o klíčový projekt pro finské paměťové instituce, svědčí i fakt, že má za sebou silnou podporu finských paměťových institucí, jasné financování, kvalitní vývojový tým a stojí za ním velké PR oddělení Národní knihovny Finska čítající 20 pracovníků, kteří se podílejí na propagaci i kurátorských aktivitách. Portál Knihovny.cz nyní disponuje zkušeným vývojovým týmem. Věřím, že i v dalších oblastech se službě Finna brzy vyrovnáme.

Zdroje:

MUSTAJOKI, Heidi. *End-user communication on Finna.fi search service*. Prezentace, PPT. Helsinky, 2024. Prezentace poskytnutá Národní knihovnou Finska.

NATIONAL LIBRARY OF FINLAND, 2023. *The Story of Finna*. Online. Dostupné z: <https://www.kansalliskirjasto.fi/en/news/story-finna>. [cit. 2025-02-15].

NATIONAL LIBRARY OF FINLAND, 2025a. *Finna*. Online. Dostupné z: <https://www.kansalliskirjasto.fi/en/services/finna>. [cit. 2025-02-15].

NATIONAL LIBRARY OF FINLAND, 2025b. *Finna.fi*. Online. Dostupné z: <https://www.finna.fi>. [cit. 2025-02-15].

Den s portálem Knihovny.cz (povídka)

Iva Zadražilová

Iva.Zadrazilova@mzk.cz

Sára proběhla těžkými vstupními dveřmi kladen-ského gymnázia na poslední chvíli, těsně předtím, než je horlivý školník zamknul. Prolétla chodbou

a do lavice zapadla sou-běžně s příchodem učitelky do třídy. Uf, oddechla si, *tentokrát to bylo o fous*. Marek, který sedával v hodinách literatury vedle ní, se pobaveně usmál a zakroutil hlavou. Sáru všichni znali jako chytrou, zvědavou, ale věčně rozlítanou holku, která řešila deset věcí najednou a uměla všem poradit. Nikdy nepouštěla z ruky svůj mobilní telefon. I dnes ho nechala ležet

na lavici a jak se ukázalo, dobře udělala. Učitelka Daňková, která si libovala v nečekaném zadávání různých vědomostních otázek, měla i dnes jednu připravenou:

„Kdo si *vzpomene* nebo *najde* aspoň tři knižně vydané divadelní hry Václava Havla?“

Sára popadla mobil a rychle našla adresu **www.knihovny.cz**. Do vyhledávacího řádku zadala jméno bývalého prezidenta, vybrala ho z nabídky autorů a už předčítala: „*Largo desolato, Zahradní slavnost, Audience. A kdyby bylo potřeba, vidím tam i knížky, které o Havlovi a jeho díle napsali jiní.*“

„Skvělá práce, Sáro! Získáváš plusový bod!“ chválila ji učitelka a Marek jen uznale poklepal na lavici.

O přestávce kousala Sára do jablka v hloučku svých kamarádů, kteří se jeden přes druhého

překřikovali. Třídní učitelka jim totiž oznámila, že budou všichni muset napsat práci v rámci středoškolské odborné činnosti. Rozdala jim témata

s tím, že jako první krok si musí najít zdroje, které budou v textu citovat.

„Jak na to, když ani nevíme, kde začít hledat, natož jak vytvořit nějakou citaci?“ naříkala si Kristýna, která si dělala starosti snad se vším.

„Klid, ukážu vám, jak si to ulehčit,“ prohlásila Sára, hodila ohryzek do koše a na mobilu otevřela stránku Knihovny.cz. „Třeba tady—“ klikla na jednu knihu a ukázala jim, jak si

jednoduše zobrazit citace. „Stačí zkopírovat, a je to. Představte si, kolik času ušetříte. **Citační záznamy jsou tam na jeden klik dostupné k dvaceti milionům zdrojů, no kdo to má,**“ smála se vesele a nechala kolovat svůj telefon, aby se spolužáci podívali, jak na to.

„No to je boží! Ty ještě nakonec tu práci napíšeš za mě, co?“ zasmála se Kristýna.

Při obědě si k Sáře přisedla Naty z vedlejší třídy. Smutně bodala vidličkou do své porce těstovin a žadonila: „Sáro, prosím tě, zachraň mě. Potřebuju najít něco na referát do biologie, má to být o tý hnusný nemoci, co můžeš chytit od klíštěte, jmenuje se klíšťová encefalitida. Ale vůbec nevím, kde začít hledat, v naší školní knihovně žádnou knížku s takovým názvem nemají.“

„Žádný stres, podíváme se, co najdeme.“ Sára otevřela Knihovny.cz a začala hledat. Název

nemoci dala pro jistotu do uvozovek, aby držel při vyhledávání pohromadě. Tenhle vyhledávací tip ostatně používala i na Google. O chvíli později už překvapeně Natce vygenerovala seznam s desítkami knih a článků. Je pravda, že klíčovou encefalitidu tyto dokumenty neměly v názvu, zato se ale tahle nemoc **objevila v jejich obsahu nebo přímo v textu**. Sára Natce nezapomněla ještě ukázat, že může vyhledávat nejen v českých zdrojích, ale i v zahraniční odborné databázi, kde si musí dotaz jen přeložit do angličtiny.

„Wow! To je tolik materiálů? A jsou tady i celé texty!“ volala nadšeně Naty.

Když přišla Sára domů, našla sedět mamku u notebooku s hromadou knih před sebou. „Sárinko, nezašla bys je místo mě vrátit do knihovny, prosím? Abych nedostala pokutu, že to vracím pozdě,“ skládala knížky do tašky s obavou v hlase. „A taky bych potřebovala pohlídat ty rezervace. Pořád v tom mám zmatek, jak jsem začala chodit i do té vědecké knihovny! Používají tam nějaký jiný systém, než má ta naše městská knihovna, a já pořádně nevím, co kde najdu,“ studovala mamka nešťastně obrazovku.

„Jasně, mamí, zajdu tam, vezmu to cestou, až půjdu za dědou. A jestli si chceš zjednodušit život, mám pro tebe tip“. Dala si vlasy za ucho a naklonila se nad notebook. „Na stránce Knihovny.cz si můžeš **propojit účty z různých knihoven a spravovat všechno z jednoho místa**. Tady—přihlas se, klikni sem na propojené identity a... hotovo.“

„Ty jsi moje zlatíčko!“ zasmála se mamka a hned začala zkoumat nové možnosti. „Konečně vidím všechny svoje výpůjčky i rezervace z obou knihoven dohromady! A tady i to, co mám kdy vrátit!“

Sára se jen usmála. Milovala různá ulehčení, zjednodušení, nové technologie a ráda četla. Portál Knihovny.cz nečekaně objevila na veletrhu Gaudeamus, kde ji zaujal malý stánek Moravské zemské knihovny. Když jí potom příjemná paní portál ukázala a vysvětlila, k čemu jí osobně může být dobrý, nadšeně ho ukazovala

i ostatním. *Sharing is caring*, potvrdila si už poněkolkikáté.

Odpoledne se vydala za dědou, který byl v nemocnici s bolavými zády. „Holčičko, mám tu čtečku, co jste mi dali k Vánocům, ale nemám co číst. To jsou ta dnešní moderní zařízení, umí to všechno, ale knížku z toho nevymáčknu.“

„Ale dědo, podívej, na Knihovny.cz si můžeš **zdarma a legálně stáhnout tisíce e-knih**, hlavně beletrii. Stačí si je nahrát do čtečky a můžeš číst do aleluja.“

Děda byl u vytržení. „Sári, ty jsi moje záchránkyň. Už tě nebudu šteňgrovat, že pořád koukáš do toho mobilu.“

Večer, když se v klidu rozvalila na posteli, nechala se unášet hudbou svého oblíbeného interpreta. V jednom z veršů se zamýšlel: „Proč se mě ptáš na otázky, když na tobě vidím, že chceš žít bez odpovědí?“ Sára se ušklíbala. Tak tohle se mě rozhodně netýká, pomyslela si pobaveně a mimoděk začala v duchu počítat, kolikrát už sama poslala dotaz na službu **Ptejte se knihovny**. Ona totiž patřila k těm, kteří odpovědi potřebují. A nejlépe hned.

Už se pomalu chystala ke spánku, když z kuchyně zaslechla tašku, jak si stěhuje mamce. Potřeboval se dostat ke knize o letcích RAF, která vyšla naposledy těsně po sametové revoluci a od té doby už nikdy nevyšla. Nemohla by být někde online? blesklo Sáře hlavou. Paní na Gaudeamu jí přece říkala něco **o dílech nedostupných na trhu** – prý jsou zdigitalizovaná a volně dostupná.

„Tati, jak se ta kniha jmenuje?“ otevřela dveře do kuchyně. A jen o chvíli později už překvapenému tátovi předčítala ze zdigitalizované publikace Bouřlivé oblaky, kterou marně sháněl.

Ten večer usínala Sára s pocitem, že právě záchránila nejen svou rodinu, ale i celou třídu. No jo, pousmála se pro sebe, *kdyby tak všichni věděli, co všechno se dá najít díky knihovnám a jejich službám...*

Ptejte se knihovny nebo umělé intelligence?

Lenka Válková, Hana Nemeškalová

Lenka.valkova@nkp.cz, Hana.Nemeskalova@nkp.cz

Chatboti umí odpovědět na každou otázku, jsou připraveni se dotazům věnovat vždy a bez odkladu. Odpovědi na rozmanité otázky řadu let poskytují i knihovny, např. prostřednictvím služby Ptejte se knihovny. Přináší veřejnosti při srovnání možností chatbotů a knihovníků služba Ptejte se knihovny i nyní nějakou přidanou hodnotu?

Umělá inteligence je v současné době skloňována ve všech „pádech“ naší existence. Vedle řady specifických a specializovaných úkolů řešených za pomoci umělé inteligence v odborných kruzích, jsou již k dispozici nástroje, které mají přímý vliv na konání a myšlení každého z nás. Do svých životů pomalu pouštíme virtuální asistenty, kteří nám naplňují schůzku, přehrají hudbu či zapnou topení, než přijdeme domů, modely generativní umělé inteligence pro tvorbu nových textů, obrázků, hudby a videí a chatboty, kteří s námi vedou dialog nad námi zvolenými tématy a odpoví na naše dotazy.

Odpovědi na zvědavé otázky již po řadu let přináší i služba **Ptejte se knihovny**. Jaké jsou její vyhlídky a perspektivy v době okouzlení chatboty? Nabízí Ptejte se knihovny něco, co zatím u chatbotů nenajdeme?

Služba Ptejte se knihovny (www.ptejte-seknihovny.cz) má v českém knihovnickém prostředí své nezastupitelné místo. Již více než 20 let je možné jejím prostřednictvím požádat knihovny o odpověď na téměř jakýkoliv dotaz. Za tuto dobu ji využily desetitisíce tazatelů a stránky Ptejte se knihovny patří k nejnavštěvovanějším doménám Národní knihovny ČR. Do služby je v současné době zapojeno 95 českých knihoven, které ročně zodpoví více než 3 000 dotazů. Hlavní informační základnu při hledání odpovědí tvoří katalogy a fondy knihoven (tištěné, digitalizované), licencované

databáze a informační zdroje volně dostupné na internetu.

Nabídka chatbotů a jejich schopností se dynamicky vyvíjí. K nejznámějším patří ChatGPT, zmínit můžeme též Perplexity, Copilot, Claude či Gemini.

Povětšinou je možné tyto nástroje využívat s určitým omezením zdarma,

v plném rozsahu pak v placené verzi. Podstatou všech chatbotů je využívání jazykových modelů, vyhledávačů, popřípadě dalších funkcí, které náš vstupní text (prompt) zadaný v přirozeném jazyce upraví pomocí velkého jazykového modelu a rozloží jej na menší segmenty slov, kterým přidají numerickou hodnotu (tokeny). S nimi dále pracují „offline“ pouze ve svých datech, některé hledají i na „živém“ internetu. Nakonec nám prostřednictvím jazykového modelu vyhledané informace předají opět v přirozeném jazyce. Obsah odpovědi je závislý na rozsahu a aktuálnosti dat, se kterými daný model pracuje, popřípadě dostupnosti informací k tématu na internetu (pokud je u daného chatbota vyhledávání na internetu povoleno).

Nespornou výhodou chatbotů je bezpochyby rychlost jejich reakce a snadné ovládání. Odpověď na dotaz je od nich možné získat téměř okamžitě a v režimu 24/7. Ptejte se knihovny nabízí na svých stránkách pro položení dotazu webové formuláře a chat obsluhovaný knihovníkem. Další možnosti je formulář dostupný na portálu Knihovny.cz. Prostřednictvím online chatu je možné v reálném čase vyřešit jednodušší otázky, které nevyžadují

Vichřice v západních Čechách

Text dotazu

Dobrý den,

bylo by prosím možné zjistit přesné datum vichřice, která někdy ve druhé polovině 80. let způsobila velké škody v západních Čechách? Snad to mohlo být v letech 1987-1988 na přelomu zimy a jara.

Odpověď

Dobrý den,

podle dostupných informací bylo na území západních Čech v 80. letech minulého století zaznamenáno několik vichřic.

První, a pravděpodobně nejsilnější, přišla 23. a 24. listopadu 1984. Dle dobového tisku způsobila tato vichřice rozsáhlé škody na lesním porostu a velké škody na majetku. Podrobnější informace k tomu najdete v dobovém tisku, např. v deníku Pravda (např. v článku *Vichřice si nevybírala*). Tato vichřice je většinou zmiňována v přehledu největších větrných katastrof na území ČR, bývá srovnávána s orkánem Kyrill z roku 2007. Její následky jsou popsány také např. v článku *Před třiceti lety ničila kraj vichřice silnější než Kyrill* nebo v článku *Smutné výročí pro ČEZ. Kyrill způsobil škody za 133 milionů*. Další následovala jen několik měsíců poté, konkrétně 2. a 3. února 1985.

Dále je zmiňována vichřice ve dnech 18.–20. ledna 1986. V knize *History of Weather and Climate in the Czech Lands VI: Strong Winds* se uvádí, že v Plzni silný vítr poničil střechy mnoha domů, v okolí Klatov popadaly stromy. Dobový tisk ji zmiňuje např. v článku *Ve ztížených podmínkách*.

Podle výše zmíněné knihy *History of Weather and Climate in the Czech Lands VI: Strong Winds* (s. 364) zasáhlo 9. srpna 1987 Plzeň a okolí tornádo. Bylo zaznamenáno na vojenském letišti v Liních. Trvalo 40–60 sekund, rychlost větru byla 133 km/h. Zasáhlo oblast cca 4 km dlouhou a 150–250 m širokou. Škody byly vyčísleny na 1 milion Kč.

Použitá zdroje

BRÁZDIL, Rudolf; DOBROVOLNÝ, Petr; ŠTEKL, Josef; KOTYZA, Oldřich; VALÁŠEK, Hubert a JEŽ, Jaroslav. *History of weather and climate in the Czech Lands VI: strong winds*. Brno: Masaryk University, 2004. 377 s. ISBN 80-210-3547-1.

(Ap). *Ve ztížených podmínkách*. Pravda: List Československé komunistické strany - odbočka Plzeň. 28.1.1986, roč. 67, č. 23, s. 1–2. ISSN 1803-1633. Dostupné také z: <https://kramerius.vvupk.cz/f.../uuiid:0ccd64d0-ce01-11de-9da9-000d606f5dc6>.

ČTK. *Smutné výročí pro ČEZ. Kyrill způsobil škody za 133 milionů*. Online. In: Tyden.cz. 18.1.2017. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubrikyl.../za-133-milionu_414036.html. [cit. 2024-01-15].

Dotaz publikovaný v archivu Ptejte se knihovny

rozsáhlejší zdrojovou základnu. Komplikovanější dotazy knihovny zodpovídají e-mailem, zpravidla do 48 hodin.

Z výše uvedeného představení obou služeb by se mohlo zdát, že chatboti jednoznačně vedou v pomyslném souboji nad službou Ptejte se knihovny, neboť jsou výrazně rychlejší, vždy dostupní a uživatelsky velmi přívětiví.

Do hry ovšem nyní přichází důležitá otázka kvality samotných otázek a odpovědí. V této oblasti jsou knihovníci stále nenahraditelní. Již na samém počátku jsou schopni uchopit a vyřešit i méně srozumitelný dotaz. Mají možnost být s tazatelem v kontaktu a vyjasnit si, co je „jádrom pudla“ jeho dotazu. Díky svým zkušenostem a znalosti zdrojů často dokážou najít odpověď i na dotaz, který byl na počátku velmi vágní či „zamotaný“. Při využívání chatbotů tato „korekce“

schází. Pro obdržení kýžené odpovědi od chatbotů je tedy velmi důležité, jak správně se sami tazatelé ptají, jak kvalitní prompt vytvoří.

Při zpracování odpovědí knihovníci kriticky posuzují důvěryhodnost a aktuálnost pramenů. Součástí odpovědí Ptejte se knihovny jsou vždy citace použitých zdrojů. Je tedy možné si uvedené informace kdykoliv ověřit či si o daném tématu na základě citované literatury svoji povědomost dále rozšířit. Mezi chatboty prozatím explicitně uvádějí použité zdroje pouze Perplexity a Copilot. Jedná se ovšem vždy o citace volně dostupných webových stránek. Mezi nimi poměrně často můžete nalézt právě i odpovědi z archivu služby Ptejte se knihovny.

Knihovníci tedy vytvářejí odpovědi, které je možné považovat za spolehlivé a ověřené. U chatbotů prozatím stále v určitých případech dochází

Dobrý den, bylo by prosím možné zjistit přesné datum vichřice, která někdy ve druhé polovině 80. let způsobila velké škody v západních Čechách. Snad to mohlo být v letech 1987-1988 na přelomu zimy a jara.

Dobrý den, podle dostupných informací se jednalo o vichřici, která zasáhla západní Čechy na konci února 1990. Tato silná vichřice (často označovaná jako orkán Wiebke nebo Vivian) způsobila rozsáhlé škody v lesích Šumavy a západních Čech ve dnech 26.-27. února 1990.

Je možné, že máte na mysli tuto událost, i když se odehrála až na začátku roku 1990, nikoli v druhé polovině 80. let. Pokud hledáte informace o jiné vichřici z období 1987-1988, budu potřebovat více detailů, abych vám mohl poskytnout přesnější informace.

   Retry

Claude can make mistakes. Please double-check responses.

Claude (volná verze) - odpověď má charakter halucinace

k tzv. halucinaci, kdy při neúspěšném nalezení pří-
mé odpovědi nabídnou její nejbližší možnou vari-
antu. Z pohledu tazatele se ovšem může jednat
o zkreslenou či nepravdivou informaci. Odpovědi
chatbotů je tedy zatím vhodné stále podrobovat
určitěmu kritickému myšlení.

Ve výsledku tedy není v současné době třeba
mluvit o souboji Ptejte se knihovny s chatboty.
Pouze rozmanitost nabídky se více rozšiřuje. Záleží
vždy na povaze dotazu a preferencích konkrétní-
ho uživatele. Chatboty s jejich rychlostí a širokým
záběrem snadno využijeme v případech, kdy odpo-
věď potřebujeme rychle a akceptujeme riziko,
že informace nemusí být vždy přesná. Chatboti
dokážou rychle shrnout a zprehlednit určité větší

množství dat, jsou schopni rozvinout naši myšlen-
ku či nás přivést k jiné, třeba neméně zajímavé.
V případech složitějších dotazů či potřeby ověřeních
a literaturou podložených informací tu jsou stále
knihovníci se službou Ptejte se knihovny. Přestože
většinou neobdržíme odpověď hned, víme, že se
na ni vždy můžeme informačně spolehnout.

Umělá inteligence a její možnosti jsou však
pro Ptejte se knihovny i určitou výzvou, kterou
nemůžeme ignorovat. Připravovaná moderni-
zace služby proto zahrnuje také využití různých
prvků umělé inteligence (pro uživatele i knihov-
níky), větší propojení s portálem Knihovny.cz či
možnost používat v archivu Ptejte se knihovny
propojená data.

Bude vás zajímat, že...

... v lednu letošního roku oslavila Městská knihovna v Retzu 150 let od svého založení. Důvodem k oslavám bylo nejen úctyhodné jubileum, ale také rakouské celostátní ocenění Knihovna roku 2025, které retzká městská knihovna získala za rozvíjení přeshraničního dialogu a spolupráce mimo jiné s Městskou knihovnou Znojmo v rámci projektu Babylon. Náplní tohoto projektu je pořádání konverzačních setkání, přeshraničních vycházek, akcí pro rodiny s dětmi a dalších programů zaměřených na rakouskou kulturu i německý jazyk.

O Koblížkovi a lišce

Klára Lišířková

privoz@kmo.cz

Cílová skupina: dětské skupiny 2–3 roky, děti z MŠ, 1. třída ZŠ

Časová dotace: 45–60 minut

Klíčové kompetence: k učení, komunikativní

Vzdělávací oblast: dítě a společnost, dítě a jeho psychika, dítě a jeho tělo

Cíle:

Dítě se seznamuje s klasikou pohádkou O Koblížkovi a lišce.

- Dítě pojmenuje a počítá zvířátka, která se v pohádce objevila. Zařadí je podle časové posloupnosti v pohádce.
- Dítě si procvičuje zábavnou formou správnou výslovnost hlásky L, pomocí jednoduchých říkadel z pohádky. Logopedická cvičení, koordinace jemné motoriky a mluvidel.

Knihy:

PLICKOVÁ, E., Čteme s obrázky: české pohádky. 1. vydání. V Praze: Logos, 2023. 63 stran. ISBN 978-80-906707-7-8.

HRUBÍN, F., *Dvakrát sedm pohádek*. 1. vyd. v SNDK. Praha: SNDK, 1958. 53 s. bez ISBN

Pomůcky: triangel a bubínek, na formátu A3 nalepené obrázky pohádky O Koblížkovi a ze zadní strany text pohádky, divadelko Komishibai (může být, ale nemusí), motouz + nalepíme na něj oči a nos bambulku, míček, plyšová zvířátka z pohádky – kočka, pes, medvěd, myška a liška, motorický padák / pro 1. třídu textilní písmena

Privítání – úvod

Povídání o knihovně, proč chodíme do knihovny. Připomínáme dětem důležitost knih a čtení. Evokace a uvědomění prostředí, které navštívily, a proč tu jsou.

Ahoj děti, vítám vás v knihovně. Zeptám se vás. Proč se chodí do knihovny? – obvyklé odpovědi dětí, abychom se naučily číst. Ale to se spíše učíte ve škole. Proč ještě? Protože je tu hodně knížek. Správně a v těch knížkách

je spousta krásných pohádek a příběhů. A ty knížky si jen tak můžete odnést domů? Půjčují se v knihovně knížky, nebo kupují? Správně půjčují, proto se ke knížkám musíme chovat pěkně – netrhat je, nemalovat do nich, aby si je mohli přečíst i ostatní kamarádi. A protože jsme v knihovně, tak si jednu krásnou pohádku povíme. Co říkáte?

Privoláme společně pohádku? Pomůžete mi?

Privoláme básničkou s pohybem. Kouzelnými vrátky – děti udělají střížku, pospěš s námi do pohádky – děti na místě utíkají, všichni se nás ptají – ukazujeme prsty na sebe, tak už pojd', ať nečekají – sedneme si.

Scénické čtení pohádky

Vezmu triangel a 3x cinknu. Pohádka O Koblížkovi a lišce právě začíná.

Dětem ukazuju 7 obrázků zvětšených z knížky a čtu s dramatizací (změna intonace, různé hlasy podle typu zvířátek, používám koblížka a plyšová zvířátka, **zpívám písničku:** Já koblížek, koblížek, po sýpce metený, po truhle škrábaný, smetanou mísený, na másle smažený, na okénku chlazený, utekl jsem... Společně s dětmi ukazuju na prstech a vyjmenováváme, komu už koblížek utekl.

Děti v celém průběhu pohádky zapojujeme do textu, abychom udrželi jejich pozornost a zábavnou formou je přiměli vnímat a pochopit text.

Příklady:

„Když to babička udělala, měla mouky tak akorát na jeden koblížek.“ Děti, ukažte mi na prstech, kolik je jeden?

„Vůně koblížku přilákala“: ukáží na obrázek. Koho, děti? Správně, kočička a jak dělá kočička? Děti napodobují zvuk kočky. Postupně se tak v průběhu pohádky ptám i na pejska a medvěda. Ukazuju je na obrázku + zapojuju plyšáky.

„Koblížek si spokojeně vykračoval. Tu se koulel po cestě, tu po trávě, kousek po poli, kousek po louce a vůbec nic mu nechybělo.“ Mám v ruce koblížka a ukazuju, jak se koulí. Dětem se klubko motouzu s nosem a očima líbí.

Konec pohádky: „Liška otevřela tlamu a chlamst!“ Bouchnu do bubínku, pauza, a koblížka snědla. Některé děti jsou překvapené z konce pohádky, že nedopadla dobře. Proto je potřeba vysvětlit. Proč si děti myslíte, že koblížka liška snědla? Já si myslím, že se moc vychloubal a nedával na sebe pozor. Musíte na sebe dávat pozor, děti, aby se vám nic zlého nestalo. A zazvonil triangel – zazvoním na triangel a pohádky je konec.

Zábavné doprovodné aktivity k textu

- **Co si z pohádky pamatujeme:**
Děti, pamatujete si, jaká zvířátka v pohádce byla? Ukazujeme si plyšová zvířátka. A pamatujete si, jak šla v pohádce za sebou? První byla... Jednotlivě děti přichází, vyberou zvířátko a stoupnou si s plyškem v ruce do řady, jak šla zvířátka za sebou.
- **Počítání:** A kolik vůbec zvířátek bylo? Spočítáme spolu?
- **Pochvala:** Byli jste moc šikovní, zatleskáme si. Po každé aktivitě pochválíme děti za snahu a zatleskáme si. Děti mají radost z pochvaly a tleskání je baví.
- **Varianta pro starší děti 1. třídy:**
Máme látková písmenka. Úkol. V pohádce se nám pomíchalo slovo, zkusíme ho správně poskládat. Volám jednotlivě děti, aby našly písmenko K-O-B-L-Í-Ž-E-K. Děti stojí s písmenky v řadě.

Na závěr slovo přečteme. Zkusíme si ho vytleskat. Vytleskáváme po slabíkách. Ptám se na počet slabik. Dále můžeme vytleskávat podle počtu slabik zvířátka z pohádky.

- **Logopedická cvičení + jemná motorika:**
Posadíme se do kroužku. Mám v ruce míček. Děti, to je koblížek a on se kutálí. Posíláme si míček a říkáme: „Kutálí se koblížek kulatý k... jméno kamaráda ke komu míček posíláme. Vyslovujeme zřetelně hlásku I. Děti sedí stále v kroužku: „A teď si zahrajeme na lišáka. Ukažte mi packy!“ Děti ukazují ruce. Dáme si je k obličejí a otevíráme a zavíráme dlaně do pěstí a říkáme: „Lišák láká, lišák lže!“ Těžší varianta střídání pěstí – jedna otevřená a druhá zavřená + logopedická říkanka.

Závěr

Pohybová aktivita s nasloucháním rýmovaného textu

Další varianta textu pohádky O Koblížkovi a lišce. Zůstáváme v kruhu a stoupneme si. Zapojím paní učitelku a poprosím ji, jestli by nám nepřečetla básničku od Františka Hrubína Dědečkův koblížek z knihy *Dvakrát sedm pohádek*. Paní učitelka čte a my se s dětmi držíme za ruce a točíme do kruhu, pokaždé když v básničce uslyšíme slovo **hop**, vyskočíme s dětmi do výšky. Děti poslouchají rýmovaný text – další variantu pohádky O koblížkovi + pohybová aktivita.

Varianta pro starší děti s motorickým pádákem

Chrástíme rumba koulí a říkáme: Kutálí se koblížek kulatý, když zastavím chrastění rumba koule, řeknu: Prohodí se pod pádákem děti, které drží např. červenou barvu.

Sluchové vnímání, fixování barev.

Na závěr děti pochválíme za to, že byly šikovné, a půjdeme si vymalovat omalovánku z knihy *Čteme s obrázky: české pohádky*. Na konci každé besedy necháváme dostatečný prostor, aby si děti v klidu prohlédly knihy a seznámily se s prostředím knihovny.

Supercharged by AI

Michaela Mrázová

michaela.mrazova@nkp.cz

V letošním ročníku se můžete těšit na čtyřdílnou sérii článků, která se bude dotýkat tématu umělé inteligence a jejího vlivu na naše životy. V první části se seznámíme s obsahem výstavy, která prostřednictvím IFLA během jara 2025 probíhá v 10 zemích, včetně České republiky. Druhý text bude zaměřen na naše online životy, jak činit informovanější rozhodnutí v digitálním prostoru. Poslední dva texty pak budou věnovány workshopům, které byly v souvislosti s výstavou *Supercharged by AI* vytvořeny a lze je v knihovnách využívat i samostatně jako součást lekcí informační a mediální výchovy.

Umělá inteligence (AI) se stala klíčovou technologií, která ovlivňuje naše digitální životy více, než si mnozí uvědomujeme. Co kdyby vám někdo ukázal video, ve kterém říkáte něco, co jste nikdy neřekli? Takové *deepfake* technologie dnes díky AI nejsou žádným sci-fi, ale realitou. A právě o těchto proměnách digitálního prostředí je výstava *Supercharged by AI*, kterou připravila organizace Tactical Tech ve spolupráci s DensityDesign Lab na Politecnico di Milano a Mezinárodní federací knihovnických asociací a institucí (IFLA).

Cílem výstavy je informovat a vzdělávat

Výstava *Supercharged by AI* zkoumá, jak umělá inteligence zásadně ovlivňuje tvorbu a šíření informací na internetu. V současné době jsme svědky exponenciálního růstu technologií, které umožňují generování textů, obrázků a videí na základě obrovského množství dat. To má nejen praktické využití v oblasti automatizace zpracování obsahu, ale také zásadní dopady na

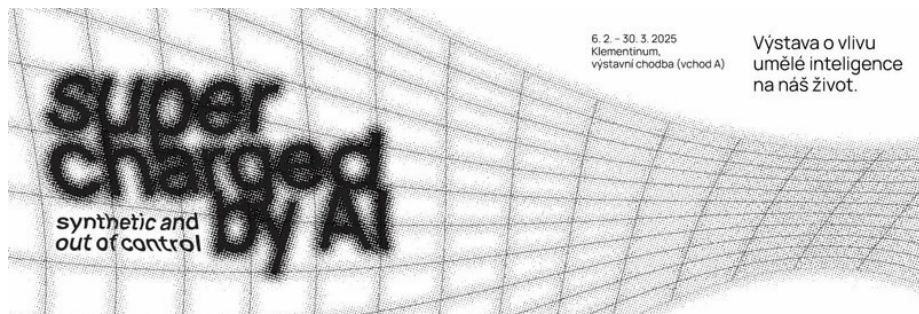
důvěryhodnost informací a manipulaci veřejného mínění.

Výstava se zaměřuje na to, jak se mění naše vnímání reality v digitálním prostředí a jaké jsou potenciální důsledky nekontrolovaného využívání AI. Ukazuje, jak algoritmy filtrují informace, formují naše názory a jakým způsobem mohou být využívány k šíření dezinformací nebo cílenému ovlivňování jednotlivců. Důraz je kladen na etické aspekty používání AI a na nutnost rozvoje kritického myšlení u uživatelů digitálních médií.

Díky své flexibilní koncepci je výstava snadno instalovatelná v knihovnách. Obsah je strukturován tak, aby návštěvníci nejen pasivně přijímali informace, ale aby se aktivně zapojili do kritické analýzy digitálního obsahu.

Co návštěvníci uvidí?

Nástroje AI dnes nejen usnadňují práci, ale i sofistikované podvody. Poster „*Podvody a manipulace*“ ukazuje, jak AI usnadňuje podvody, šíření dezinformací a online manipulaci. Například

deepfake technologie umožňuje vytvářet realistická videa, která mohou být použita k podvodům nebo šíření nepravdivých informací. Příkladem rostoucího nebezpečí této technologie může být deepfake, který se objevil v roce 2023 v Česku, ve kterém byla zfalšovaná identita ministra vnitra Víta Rakušana.

Dalším alarmujícím tématem výstavy je **online obtěžování a kyberšikana**. Tato část výstavy se zaměřuje na problematiku kyberšikany, stalking a další formy online obtěžování. Například v USA byl zaznamenán případ, kdy byl AI chatbot zneužit ke kyberšikaně učitelky. Pomocí napodobení její identity lákal cizí lidi k jejímu domu.

Tento poster je připraven tak, že díky jednoduché webové aplikaci, kterou si můžete načíst svým mobilním telefonem pomocí QR kódu, použijete různé barevné filtry pro zobrazení všech tří vrstev jednotlivých příběhů. Odhalíte tak typ vztahu mezi obětí a útočníkem, kde k obtěžování došlo a také proč k němu došlo a jaká byla motivace útočníka.

Kromě podvodů a online obtěžování se AI stále častěji využívá i k manipulaci v politických kampaních. Třetí část výstavy se věnuje umocňování **politického vlivu** a vysvětluje, jak AI nástroje pomáhají cílit politické kampaně a šířit personalizovaná sdělení. Výzkum z Cambridgeské univerzity ukazuje, že AI nástroje mohou manipulovat s rozhodováním lidí při volbách tím, že jim zobrazují hyperpersonalizovaný obsah, který potvrzuje jejich předsudky a omezuje kritické myšlení.

Dvě tištěné publikace „Stereotype Machines“ se věnují vizuálním stereotypům a tomu, jak AI reprodukuje a zesiluje existující předsudky. Generativní AI nástroje často vytvářejí obrázky lidí podle stereotypních vzorců, což může vést k posilování zastaralých pohledů na různé kultury. Studie provedená výzkumníky z MIT ukázala, že AI generuje zkreslené vizuální reprezentace etnických skupin na základě nekriticky převzatých datových sad.

Český a evropský kontext

V České republice se v posledních letech objevily případy zneužití umělé inteligence, zejména

v politické sféře. Například deepfake videa politiků nebo manipulativní obsah vytvořený generativní AI byl použit k ovlivňování veřejného mínění. Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost (NÚKIB) varuje před rostoucími riziky spojenými s využíváním AI v kybernetických útocích. Nedávno upozornil na nebezpečí spojená s používáním AI chatbotů, které mohou zpracovávat a uchovávat citlivé informace uživatelů bez jejich vědomí.

Na evropské úrovni se intenzivně pracuje na regulaci umělé inteligence prostřednictvím **AI Act**, který má za cíl definovat pravidla pro bezpečné a etické využívání AI. Tento legislativní rámec, který vstoupil v platnost 1. srpna 2024 (a v plném rozsahu bude platný od 2. 8. 2026), zavádí klasifikaci AI systémů podle míry rizika a stanovuje povinnosti pro poskytovatele a uživatele těchto technologií.

Evropská unie také oznámila významné investice do rozvoje AI, aby udržela krok s globálními lídry v této oblasti. V rámci iniciativy InvestAI bylo vyčleněno přibližně 200 miliard eur na podporu vývoje a implementace AI technologií v různých sektorech.

Tyto kroky ukazují na rostoucí uvědomění si významu umělé inteligence a potřebu jejího odpovědného a bezpečného využívání jak na národní, tak na evropské úrovni.

Jak výstavu využít v knihovnách

Výstava *Supercharged by AI* může sloužit nejen jako statická prezentace, ale také jako interaktivní nástroj pro vzdělávání a diskuzi v knihovnách. Knihovníci mohou využít jednotlivé části výstavy k rozšíření povědomí o umělé inteligenci mezi svými čtenáři a pořádát tematické akce zaměřené na kritické myšlení a digitální gramotnost.

Po ukončení pilotní fáze projektu, kdy je výstava umístěna v Národní knihovně ČR, Knihovně města Olomouce, Městské knihovně v Břeclavi, Univerzitní knihovně Slezské univerzity v Opavě a Moravskoslezské vědecké knihovně v Ostravě, lze výstavu zapůjčit dalším knihovnám. V případě zájmu se prosím obraťte na Mgr. Vladanu Pillerovou (vladana.pillerova@nkp.cz).

Knihovníci doporučují knihovníkům

Dita Šourková, Kamila Nерgerová, Petra Bartíková, Petra Hermanová, Jaroslav Rajl
knihovna@mlp.cz, knihovna@milin.cz, petra.bartikova@kulturasnisov.cz, petra.hermanova@rkka.cz, jaroslav.rajl@mlp.cz

Přinášíme Vám tipy na zajímavé tituly odborné literatury, beletrie, dětské literatury i deskových her od kolegyně a kolegů z knihoven.

Odborná literatura

Ivana Chmel Denčevová:

Osudové ženy: 33 neobyčejných životů

33 poutavých životních příběhů žen, které mnohdy neměly lehký život (popravení manželé v odboji, věznění, předsudky apod.), a přesto se nevzdaly. O mnohých z nich jsem doposud neslyšela, takže jsem doslova hltala každou další stránku. Další jsou dosud známé jako manželky či sestry výrazných osobností, ale rozhodně si zaslouží také své místo na výsluní. V knize je řada dobových fotografií, které velmi dobře doplňují text.

Dita Šourková

Městská knihovna v Praze

Jakub Pok a Lucie Poková:

Dokonalá paměť: Jak si zapamatovat úplně cokoliv

Kniha, která nabízí ucelený pohled na problematiku paměti a efektivní techniky pro její zlepšení. Autoři srozumitelně a prakticky vysvětlují, jak funguje lidská paměť a jak ji můžeme cíleně trénovat. Kniha je plná praktických příkladů a cvičení, které si čtenáři mohou ihned vyzkoušet. Je vhodná pro studenty, seniory, ale i pro všechny, kteří se

zajímají o osobní rozvoj a efektivní učení.

Kamila Nерgerová

Knihovna Dr. E. Bořického Milín

Beletrie

Petra Dvořáková: Zahrada

Spisovatelka Petra Dvořáková možná není tak mediálně známá jako jiné současné autorky, jejichž tituly rovněž vydává brněnské nakladatelství Host. Nicméně, knihy, které píše, si rozhodně zaslouží, abychom jim věnovali pozornost. Jednou z nich je i *Zahrada*, která nás zavede do bolavých zákoutí lidské duše a přinutí nás se zamyslet – nejen nad literárním hrdinou, ale i nad sebou samými a stavem české společnosti vůbec.

Petra Bartíková

Městská knihovna Tišnov

Karin Krajčo Babinská:

Čarodějky

Emotivní a poutavý román, který zaujme svou tajemnou atmosférou, hlubokými sesterskými vztahy i silou ženského pouta. Příběh propojuje svět magie, léčitelství a bylinkářství s každodenní realitou plnou konfliktů, emocí a hledání vlastního místa v životě. Hlavními hrdinkami jsou dvojčata Debora a Táňa, jejichž

osudy se odvíjejí naprosto odlišnými směry. Debora zůstává věrná rodinné tradici léčitelství, která se předává z generace na generaci, zatímco Táňa hledá své štěstí ve městě, daleko od rodných kořenů. Ačkoli jsou sestry spojeny neviditelným poutem, jejich vztah je komplikovaný, plný napětí, nevyřčených křivd a touhy po smíření. Autorka čtenáře provází jejich životními cestami, střídavě odhaluje jejich minulost i přítomnost a postupně odkrývá rodinná tajemství, která ovlivňují nejen je, ale i jejich blízké.

Petra Hermanová

Regionální knihovna Karviná

Dětská literatura

Harry Potter: Kouzelnický almanach

Sedm ilustrátorů se sešlo a vytvořilo neuvěřitelné dílo plné magických předmětů, bytostí, míst a zaklínadel, která znají takřka všichni lidé na celém světě. Kniha je pochoptitelně inspirována dílem J. K. Rowlingové. Velmi doporučuji zvlášť části, které popisují různé budovy – např. Nemocnice svatého Munga v průřezu je skvěle zpracovaná – ve filmech se vůbec neobjevuje. S knihou se dá pracovat při lekcích o fantasy či přímo Harrym Potterovi.

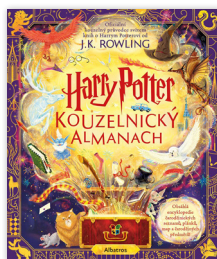
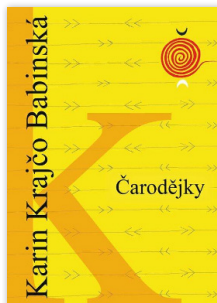
Dita Šourková

Městská knihovna v Praze

Lenka Arazimová:

Jak dědeček zachránil trolejbus

Na nejmenší nesmíme zapomenat. Právě z nich nám vyrůstají zapálení čtenáři, kteří si zaslouží mnohem víc, než jen laciné obrázky a prvoplánové rýmování. Kvalitu nabízí původní české lepoporelo *Jak dědeček zachránil trolejbus* vydané nakladatelstvem Paseka. Jednoduchý, avšak vůbec ne banální text, který ocení

i předčítající, doprovázejí vkusné ilustrace architektky Pavly Brinkmann. „Zasvěcené vyprávění, inspirované skutečným příběhem, přibližuje dětem pozapomenutou historii pražské hromadné dopravy – historii, která se díky plánům na obnovení trolejbusových linek opět začíná vracet,“ láká nakladatel v oficiální anotaci.

Petra Bartíková

Městská knihovna Tišnov

Deskové hry

Divukraj: Dálava

Dálava je samostatně hratelnou hrou inspirovanou původní hrou Divukraj. S tou sdílí nádherně roztomilý vizuál antropomorfních zvířátek, které získáváte a s jejichž pomocí stavíte městečko/osadu. Díky získávání zdrojů budete moci stavět budovy, plnit úkoly a získávat tak vítězné body, díky nimž nakonec zvítězíte nad ostatními průzkumníky. Doba hraní okolo 60 minut a věk doporučuji od 10 let výše.

Jaroslav Rajl

Městská knihovna v Praze

Kočka Karla

Rodiče se často ptají: „Máte deskové hry pro malé děti?“ A zpravidla si pak vybírají *Kočku Karlu*, ve které najdou nejen kartičky, ale i dřevěné myšky, hrací kostku, plstěný kus syra a samozřejmě kočku Karlu. Myšky si pak u nich doma pochutnávají na ementálu, zatímco se k nim blíží mlsná Karla. Pozor! Kdo uteče, vyhraje! Kdykoli pak čtenáři deskovou hru vracejí, říkají: „Bavila se celá rodina!“ *Kočka Karla* je vhodná pro děti od 3 let, hrát

ji může až 6 lidí najednou a jedno kolo trvá přibližně 15 minut.

Petra Bartíková

Městská knihovna Tišnov

Nenašli jste u nás? Chcete více informací? Hledejte zde – rozhovor s Bohdanou Stoklasovou

Petra Žabičková, Jana Kurfürstová

Petra.Zabickova@mzk.cz, Jana.Kurfurstova@mzk.cz

Myšlenka na vytvoření jednotného portálu pro české knihovny zazněla již v roce 2010 na zasedání Ústřední knihovnické rady. Vy jste u toho tenkrát byla. Dnes téměř o 15 let později portál Knihovny.cz běží. Jak se změnila Vaše role v průběhu těch let?

První úvahy o jednotném portálu pro české knihovny zazněly v roce 2010 na výjezdním zasedání Ústřední knihovnické rady a přizvaných expertů. Potřeba podpory silných centrálních služeb se posléze stala jednou z priorit Konceptu rozvoje knihoven v České republice na léta 2011–2015, kterou schválila vláda jako strategii budoucího směřování českého knihovnictví. Kořeny portálu sahají do roku 2010, ostrá verze byla spuštěna do provozu v říjnu 2016. V projektu se mé role manažera projektu a vedoucí Expertního týmu jmenují stále stejně, ale jejich faktický obsah se v průběhu uplynulých téměř 15 let hodně proměnil. Centrální portál knihoven (CPK) nevznikal na zelené louce. Od roku 2000 zde byl projekt Jednotná informační brána, který jsem připravovala a řídila. Měla jsem tedy v této oblasti hodně zkušeností, kontaktů a díky četným zahraničním cestám jsem dobře znala velké portály v zahraničí. Takže se ode mne celkem logicky očekávalo, že moje role při přípravě konceptu portálu bude klíčová. Na počátku nebylo u nás mnoho lidí, kteří by problematice portálů do hloubky rozuměli a bylo by možné se o ně

opřít v odborné rovině. Portál měl ale velké štěstí v tom, že o jeho smyslu byli přesvědčeni a bojovali za něj ředitelé několika našich klíčových knihoven, že se stal jednou z priorit Konceptu rozvoje knihoven a že má již dlouho nejen svůj Expertní tým složený z odborníků, ale především své „politické“ orgány, kterými jsou Rada a Řídicí výbor portálu. Právě jejich podporu a občas bohužel i tlak portál velmi potřebuje, protože knihovnám a knihovníkům hodně dává, ale zároveň jim bere jejich mnohdy oblíbenou izolaci a jedinečnost a vyžaduje od nich změnu zaběhaných stereotypů a postupů, a to je u nás stále velmi nepopulární. Už 40 let si kladu otázku, proč je zrovna toto u nás v porovnání se zahraničím stále tak těžké.

Moje role se v průběhu let zásadně změnila v tom, že dnes mám kolem sebe kvalitní Expertní tým složený ze špičkových odborníků. V Moravské zemské knihovně existuje skvělý vývojářský a reali-

zační tým. Obě skupiny dobře spolupracují a rádi se scházíme nejen online, ale i osobně. Společné brainstormingy jsou nejen odborně zajímavé, ale i lidsky příjemné. Důležitou roli Řídicího výboru a Rady CPK již jsem zmínila. Portál spolehlivě funguje a poskytuje kvalitní služby, takže by se dalo říci, že dělat manažera portálu a vést Expertní tým je radost. Ano. Tu radost ale kalí stále malé využití portálu. Ale o tom dále.

15 let je dlouhá doba a dalo by se říci, že se společnost za tu dobu velmi proměnila. Je

logické, že se proměnily i představy o tom, co by portál měl umět. Jak vnímáte naplnění tehdejších vizí v kontextu toho, jak se za tu dobu změnil způsob konzumace informací?

Představovali jsme si, že v roce 2020 bude portál v plném provozu, že ho budou využívat všechny české knihovny a jeho prostřednictvím budou sdílet fyzické fondy i elektronické informační zdroje, finance i uživatelé. Nešlo o žádný nereálný výplod bujné fantazie, protože v zahraničí již tehdy podobné systémy byly v provozu nebo před dokončením. Podívejme se ale na naše tehdejší představy a plány podrobněji. *Bude existovat silný portál jako základní stavební kámen pro zajištění přístupu do celého systému knihoven. Bude v plném provozu a budou ho využívat všechny české knihovny.*

Lokální specifika budou vhodně zakomponována do celku a bude možné se k nim snadno dostat přes osobní/lokální nastavení. Vzhledem k tomu, že bude existovat jednotný, silný, stabilní a zároveň snadno ovladatelný portál využívaný všemi, každá knihovna bude schopna bez problémů působit jako rozhraní pro vstup do celého systému knihoven a každý knihovník bude schopen poskytnout komplexní službu.

- Všechny knihovny budou zapojeny do systému sdílení uživatelských identit, sdílení bude fungovat v běžném provozu, mezi knihovnami bude panovat vzájemná důvěra a legislativní problémy budou ošetřeny. Systém sdílení identit bude subsystémem širšího systému sdílení identit a služeb na základě jednotné, jednoznačné a široce platné identifikace občanů. On-line platby za poskytované knihovnické služby budou běžnou praxí ve všech knihovnách.
- České knihovny budou využívat jednotné prostředí, jehož jádrem bude společný knihovní systém propojený s návaznými produkty a provozovaný v režimu SaaS a využívaný převážnou většinou knihoven.

Celé prostředí bude plně integrované s CPK.

- Koordinace přístupu k elektronickým zdrojům již bude vyřešena, autorská práva budou z větší části ošetřena a vypořádána, uživatelé budou mít k většině elektronických zdrojů přístup z domova (k některým za přijatelný poplatek), ke zbytku ve své nejbližší knihovně.
- Meziknihovní výpůjční služby a dodávání dokumentů budou fungovat rychle, pohotově a spolehlivě, knihovny si navzájem budou důvěřovat, vzhledem k tomu, že většina často využívaných dokumentů již bude digitalizována, nebude náhrada ztrát obtížná. Dodávka domů nebo do nejbližší knihovny bude zcela běžná.
- Sdružení knihoven zahrnující knihovny různého charakteru i resortní příslušnosti bude po řadě let úspěšné činnosti stabilizováno, bude mít jasný právní rámec, stabilní a fungující organizační strukturu, práva i povinnosti jednotlivých členů budou jasně definovány a všemi respektovány.
- S ohledem na meziresortní dohody o sdílení prostředků a účelné financování knihoven bude plýtvání v nedostatku minulostí, investice do vzdělání, výzkumu i kvalitního trávení volného času budou prioritou vynucenou zkušenostmi z důsledků jejich dlouhodobého podcenění v době recese, takže financování knihoven je uspokojivé a prostředky vzhledem k racionálnímu vynakládání dostatečné.

Tolik vize z roku 2012. V minulém roce jsme věnovali jedno výjezdní zasedání Expertního týmu právě tomu, do jaké míry a jakým způsobem byly nebo nebyly naplněny vize formulované v Projektovém záměru z roku 2012. Nebudu zde zabíhat do podrobností, kdo CPK i situaci v českých knihovnách zná, snadno si sám vyhodnotí, co bylo a nebylo splněno.

První a základní cíl: „*Bude existovat silný portál jako základní stavební kámen pro zajištění přístupu do celého systému knihoven. Bude v plném provozu.*“ byl splněn způsobem, který nejen naplnil, ale předčil očekávání, která jsme v roce 2012 měli. Portál je plně funkční, integruje velké množství zdrojů a služeb a co do kvality si nikterak nezádá s masivně využívanými zahraničními portály. V průběhu řešení se dramaticky proměnil způsob konzumace informací. Lidé chtějí všechno hned, jednoduše, na jednom místě. Přesně do této poptávky se portál svojí koncepcí, obsahem i provedením trefuje. Proto je zarážející, jak daleko máme v roce 2025 ke splnění cíle, který měl být splněn již v roce 2020: „*a budou ho využívat všechny české knihovny*“. Toto je cíl, jehož splnění mohou pracovníci knihoven zásadním způsobem ovlivnit, takže za jeho nesplnění můžeme všichni a musíme udělat vše pro to, aby se situace změnila. Pro řešitelský tým v MZK, Expertní tým, Řídící výbor i Radu CPK je nyní právě toto velmi důležité téma. Nebyly splněny ani některé dílčí cíle, ale zde jsou „na vině“ vnější vlivy, jako neschválení zákonů podmiňujících splnění některých cílů, nedostatečná meziresortní spolupráce a koordinace atd.

Co byste označila za největší úspěch, kterého se podařilo během příprav, realizace i provozu portálu dosáhnout?

Za největší úspěch považuji to, čeho jsem se na počátku realizace portálu nejvíce obávala. Pro realizaci tak velkého a ambiciózního projektu si asi většina z nás představovala nákup již hotového a na podobných projektech odzkoušeného a odladěného systému. Výběrové řízení na dodavatele ale mělo proběhnout v poněkud turbulentní době, kdy několik velkých výběrových řízení nedopadlo dobře, takže jsme začali uvažovat o bezpečnější variantě vlastního řešení na bázi open source. Sama jsem v té době měla za sebou vedení řady velkých národních

projektů, pro které byly zakoupeny a upraveny renomované zahraniční systémy, které představovaly jistotu a osvědčily se. Vlastní vývoj na bázi open source pro mne tehdy naopak představoval velkou neznámou a riziko. Zároveň jsem ale měla čerstvě za sebou jedno z těch neúspěšných výběrových řízení, kde kvalita řešení nebyla hlavním kritériem pro výběr dodavatele. Takže cesta vlastního vývoje na bázi open source byla cestou do neznáma, která ale v té době dávala větší naději, že nás dovede k cíli. Profesor Kubíček má u mne obrovský respekt za to, že do toho jako ředitel Moravské zemské knihovny tenkrát šel, že měl důvěru ve svůj řešitelský tým a podařilo se mu ho udržet i v dobách, kdy finanční zajištění ze strany zřizovatele bylo nejisté nebo opožděné. Výsledkem je dnes spolehlivé a kvalitní řešení, které si s komerčními systémy nikterak nezádá a v mnohém je i předčí, ale máme ho plně ve svých rukách, nemusíme s úpravami a novými požadavky čekat na to, až na nás dojde řada ve frontě významnějších (=více platících) zákazníků a nemusíme řešit, zda budeme schopni zaplatit licence za další uživatele nebo využít API pro funkce, které si potřebujeme doplnit a připojit sami. Takže toto je z mého pohledu největší úspěch.

A naopak, kde se portálu nepodařilo naplnit očekávání do něj vložená? Vidíte cestu spíše ve snaze o jejich naplnění nebo spíše v hledání jiných cílů?

Za velké zklamání považuji malé využití portálu. Asi naivně jsem se domnívala, že až bude portál plně funkční, knihovny ho rády využijí a budou ho aktivně nabízet svým uživatelům jako rozšíření svých služeb. V roce 2008 jsem navštívila několik knihoven v Austrálii. Všechny využívaly a svým uživatelům nabízely zárodek portálu Trove, který tehdy nebyl zdaleka tak dokonalý, jako je dnes, a nedosahoval kvality našeho CPK. Některé volily přesměrování z vlastního katalogu formou „Nenašli jste u nás? Chcete více

informací? Hledejte zde", ale uživatelé velmi často vstupovali přímo do rozhraní portálu a katalog vlastní knihovny byl prezentován jako jeho součást. Ta „neviditelnost“ jednotlivých knihoven mne tehdy zarazila a zeptala jsem se, zda to nevádí. Můj dotaz směřoval na to, zda to nevádí pracovníkům knihoven, ale kolegové na druhém konci světa ho vůbec nepochopili a odpověděli, že uživatel potřebuje především snadno a rychle najít informace a není podstatné, aby viděl na prvním místě svoji knihovnu. Toto u nás zatím v širším měřítku nějak nefunguje, knihovny potřebují být vidět, možná mají obavu, že se v portálu trochu ztratí a společné řešení pro ně není tak podstatné. Naštěstí to neplatí všude. Velmi mne potěšil způsob přípravy katalogů Moravské zemské knihovny, Národní knihovny ČR a Knihovny akademie věd jako řezů na portálu.

Předskokanem je logicky Moravská zemská knihovna, která portál provozuje. Tam již je řešení v provozu. Další v pořadí měla být Knihovna Akademie věd, Národní knihovna ČR přistoupila ke spolupráci později. Přesto nyní v pořadí „předběhla“ Knihovnu Akademie věd, která jí postoupila své místo, protože Národní knihovna potřebovala nové řešení nejen katalogu, ale celého discovery systému rychleji, a skutečnost, že dvě největší knihovny v zemi spadající pod stejného zřizovatele budou mít stejné řešení, má velký strategický význam a nepochybně pozitivně ovlivní i další rozvoj a využití portálu. Líbí se mi, že všechny tři knihovny chápou, že každá modifikace VuFindu pro jejich potřeby nebo zviditelnění znamená nejen práci navíc nyní, ale i v budoucnu při přechodech na nové verze, takže změny a difference budou jen tam, kde je to skutečně opodstatněné a nezbytné. Až se tento způsob uvažování rozšíří i do dalších českých knihoven, a hlavně k dodavatelům knihovních systémů, bude všechno mnohem snazší, protože někdy zcela zbytečná specifika jsou největší brzdou kooperace a propojování systémů na všech úrovních a tím vlastně i největší překážkou pro uživatele při snadném získávání informací bez

ohledu na to, ze které knihovny pocházejí. Bohužel dodavatelé knihovních systémů nabízejí někteří zcela zbytečná specifika svým zákazníkům aktivně a záměrně, protože komplikují a prodražují nejen kooperaci, ale i případný přechod na jiný systém.

I s velkým časovým odstupem si myslím, že cíle portálu byly stanoveny dobře a měli bychom se jich držet. Samozřejmě vývoj přináší a bude přinášet nové výzvy a cíle. Tam, kde se cíle splnit nepodařilo, je třeba hledat důvody a možná i jiné cesty k jejich naplnění. Možná jsme příliš akcentovali úplné zapojení knihoven do portálu a teď jsme zklamaní, že zapojených knihoven je stále jen stovka. Úplné zapojení je pro některé knihovny s ohledem na řadu technických podmínek, kvalitu dat i dalších požadavků zdlouhavé a někdy nereálné a pro Moravskou zemskou knihovnu nesmírně pracné. Začínáme proto zvažovat „volnější“ možnosti propojení, například integraci katalogů přes fasety. Ani toto ale není podmínkou využití portálu. Vlastně úplně stačí, když knihovny budou portál samy využívat, budou uživatele o jeho existenci informovat, vysvětlí jim výhody, které jim může jeho využití přinést, a navedou ho na portál velmi jednoduše formou: „Nenašli jste u nás? Chcete více informací? Hledejte zde“. K tomu není nutné splnění žádných složitých podmínek. Stačí prostě jen chtít.

Během své kariéry jste navštívila i řadu knihoven v zahraničí. Odesla jste si z těchto cest nějakou inspiraci pro Vaši práci na portálu Knihovny.cz nebo i dříve na Jednotné informační bráně?

První velmi užitečné zahraniční zkušenosti jsem získala již v roce 1992, i když doba portálů v podobě, jak je známe dnes, byla tehdy ještě daleko. Ale kdykoli jsem narazila na problémy s deduplikací katalogizačních záznamů při jejich „slévání“ do jednoho indexu v portálu, tak jsem si na tu dobu vzpomněla. Měla jsem to

šťěstí, že jsem se na počátku devadesátých let ještě osobně setkala s Henriette Avram a Frederickem Kilgourem a pak jsem pracovala tři měsíce u Sally McCallum v MARC Standards Office v Kongresové knihovně. Naše automatizace byla tenkrát v plenkách, a když jsme mluvili o formátech, všichni mi říkali, že ať již zvolíme jakýkoli formát, musíme si pohlídat, aby si ho knihovny příliš neupravovaly. Moc jsem tehdy nerozuměla tomu, proč všichni zdůrazňují právě toto, ale po třech měsících strávených v MARC Standards Office prací na konverzi USMARC-UNIMARC již mi nebylo třeba nic vysvětlovat. Bohužel se to u nás pohlídat nepodařilo. Postupně se u nás objevilo několik dodavatelů knihovních systémů, katalogizátoři měli nejružnější požadavky na úpravy formátu, aby se jim data snáze zapisovala a dodavatelé jim je rádi plnili, protože ochota vyhovět přinášela dobré body v konkurenčním boji. V našem prvním portálu Jednotná informační brána se důsledky neprojevíly, protože Jednotná informační brána si přes protokol Z39.50 „sahala“ do jednotlivých katalogů a data se neslévala dohromady.

Co nás čeká, až jednou slijeme různé modifikované záznamy dohromady, jsem s hrůzou pochopila na služební cestě v Dánsku. Konsorcium dánských knihoven koupilo v roce 2007 Primo pro svůj velmi ambiciózní projekt portálu DanBib. Shodou okolností jsem byla v Dánské královské knihovně v době, kdy zde první spojili data různých knihoven do jednoho indexu, a zavládlo velké zděšení. Na veřejnost se tyto informace příliš nedostaly, ale posouvaly se termíny a nejnutnější deduplikace, aby se portál mohl otevřít pro veřejnost, spolky obrovské množství pracovních sil a peněz. Takže jsem od počátku realizace projektu CPK tušila, co řešitelský tým v MZK čeká, a bohužel jsem se nemýlila. Myslím, že při zapojování do portálu a čištění dat začínají knihovníci i dodavatelé knihovních systémů postupně chápat to, co mi již v roce 1992 kladli na srdce průkopníci knihovnických standardů. Bohužel stále je

dost knihoven, které raději zůstanou ostrovy, než aby se vzdaly svých mnohdy zbytečných, ale pohodlných specifik, a stále se najdou dodavatelé knihovních systémů ochotní jim přání, o jejichž negativních dopadech musí po letech integrace vědět, splnit.

Velkou lekcí jsem dostala v roce 2005 během své cesty po norských knihovnách. Náš projekt Jednotná informační brána byl tehdy pro svůj celonárodní charakter i dosažené výsledky velmi zajímavý pro norské knihovny. V Norsku právě začali využívat MetaLib, který byl jádrem projektu Jednotná informační brána. Před konferencí IFLA v Oslo v roce 2005 jsem dostala pozvání k návštěvě a prezentaci našeho projektu v několika norských knihovnách. Filozofie našeho projektu i způsob jeho realizace se všude setkaly s velkým ohlasem, ale k mému překvapení nikde nikdo neocenil naše krásné logo, na které jsme byli velmi pyšní, a které zabíralo velkou část úvodní obrazovky, aby bylo na první pohled dobře vidět, o jaký projekt se jedná. Svá krásná velká loga měly na úvodních obrazovkách i všechny oborové brány, které postupně na JIB navázaly. Stránky norských knihoven vypadaly všechny stejně, z mého tehdejšího pohledu naprosto nezajímavě, vlastně se jednalo o základní úvodní stránku MetaLibu, jak ji vytvořili v Ex Libris. Myslela jsem, že si ji pracovníci norských knihoven ještě nestihli upravit tak hezky jako my a že se na to teprve chystají. Proto mne velmi zaskočilo jejich sdělení, že nic takového neplánují. Když jsem se zeptala na důvod, v první knihovně mi opatrně a zdvořile řekli, že je to příliš pracné a nákladné. V další knihovně byli otevřenější a sdílnější a řekli mi zdvořile, ale celkem jasně, že jsou to vyhozené peníze nejen v současnosti, ale i v budoucnosti při přechodu na každou novou verzi systému a že pro uživatele je to zcela zbytečné, protože je pro ně mnohem příjemnější, když všude najdou stejné rozhraní. A tak z našeho krásného a dominantního loga zůstal po přechodu na novou verzi MetaLibu jen malý oblouček jako symbol brány v levém

rohu standardního rozhraní nabízeného dodavatelem. Ukázalo se, že nejen u knihovnických standardů, ale i zde jsou přílišné modifikace zbytečné a spíše škodlivé. Proto jsem ráda, že tři velké knihovny vycházejí nyní při realizaci svých katalogů jako řezů na portálu CPK ze stejné filozofie modifikací VuFindu jen tam, kde jsou opravdu nezbytné.

Máte nějaké koníčky, které Vám pomáhají čerpat pozitivní energii pro práci obnášející trpělivé jednání s mnoha stranami, které si často protirečí? Je něco, na co se v blízké době těšíte?

Mám čtyři vnoučata, a když k nám přijedou všechna najednou, dokonale zapomenou na některá složitá jednání. Za pár dní jedeme s těmi staršími lyžovat do Alp a na to se již moc těším. Společně s manželem a našimi psy se již více než deset let aktivně věnujeme treibballu. Je to stále ještě mladý a málo známý kynologický sport, kde je úkolem psa dopravit gymnastické míče do brány. Je to vlastně náhrada původní práce honáckých a ovčáckých psů, jen místo krav nebo ovcí nahánějí gymnastické míče. Naše fenky získaly celkem 7 titulů Mistr ČR v treibballu a 3 tituly Vicemistr ČR a vyhrály řadu mezinárodních závodů. Vedeme treibballovou školu a učíme treibball nejen u nás, ale i v zahraničí. V březnu budeme po úspěšných předcházejících dvou ročnících opět hlavními pořadateli velkých mezinárodních závodů s účastí týmů z 5 evropských zemí European

Treibball Start 2025 v krásném prostředí Tachyon Sport Areny. V předvečer závodů zde proběhne mezinárodní jednání o harmonizaci evropských pravidel treibballu. Jednotné standardy totiž usnadňují nejen kooperaci knihoven, ale i fukání barevných míčů do brány a asi jsou mým osudem.

V květnu jsme pozváni na vedení semináře pořádaného na zámku a v zámeckém parku Goodwood v Anglii a v červnu na vedení semináře a spolupořádání závodů u moře na Spiaggia Romea v Itálii, na což se také velmi těším. A samozřejmě se moc těším na katalogy našich tří velkých knihoven v podobě řezů na portálu i na to, až uvidím alespoň malé logo portálu Knihovny.cz na stránkách všech českých knihoven.

Děkujeme za rozhovor.

PhDr. Bohdana Stoklasová pochází z knihovnické rodiny. I když měla původně jiné životní plány, osud ji zavál do knihovnictví. V oddělení automatizace Národní knihovny pracovala na projektu MAKŠ a zanechala významnou stopu v utváření katalogizačních pravidel. V 90. letech ji formovaly zahraniční stáže v Bodleyově knihovně v Oxfordu a posléze v Kongresové knihovně. Národní knihovně zůstala věrná i po roce 2004, kdy stála v čele Novodobých fondů a služeb NK. Svou práci kromě jiného odvedla při budování Jednotné informační brány či projektu Národní digitální knihovny. Posledních více než deset let věnuje svůj profesní čas portálu Knihovny.cz

Bude vás zajímat, že...

... Jeden svět na školách (JSNS), vzdělávací program organizace Člověk v tísni, nabízí bezplatné audiovizuální materiály, které mohou knihovny využít k mediálnímu, environmentálnímu či globálnímu vzdělávání, při besedách a dalších vzdělávacích aktivitách. Na portálu JSNS.CZ nabízí registrovaným uživatelům více jak 400 dokumentárních filmů, metodiky, školení a další atraktivní materiály pro děti a mladistvé, které mohou obohatit práci knihovníků. Lekce zahrnují evokaci, promítání, reflexi emocí, aktivitu a závěrečnou reflexi. Ke každé lekci je připravena podrobná metodika včetně odborně zpracovaných informací k dané problematice.

Ocenění TOP komunitní knihovna Jihomoravského kraje 2024 převzala Místní knihovna Litobratřice

Monika Kratochvílová

Monika.Kratochvilova@mzk.cz

26. listopadu 2024 byly v prostorách Krajského úřadu Jihomoravského kraje již po šesté oceněny nejlepší komunitní knihovny Jihomoravského kraje. Ocenování probíhalo pod záštitou hejtmana Jihomoravského kraje Mgr. Jana Grolicha. Ocenění knihovnám předával náměstek hejtmana Mgr. František Lukl, MPA, a generální ředitel Moravské zemské knihovny prof. Tomáš Kubíček. Na ocenění bylo nominováno 24 knihoven ze všech regionů Jihomoravského kraje.

Nominované knihovny a hodnotící kritéria

Přehled knihoven podle soutěžních kategorií:

- **do 500 obyvatel:** Knihovna Vratíkov, Obecní knihovna Hnanice, Místní knihovna Litobratřice,
- **501 až 1 000 obyvatel:** Místní knihovna Olbramkostel, Obecní knihovna Železné, Obecní knihovna Cetkovice, Obecní knihovna Kostelec, Obecní knihovna Heršpice
- **1 001 až 3 000 obyvatel:** Obecní knihovna Vrbice, Obecní knihovna Olomučany, Obecní knihovna Nesovice, Obecní knihovna Letonice, Obecní knihovna v Božicích, Obecní knihovna Ostropovice, Obecní knihovna Lelekovice, KJM-pobočka Horní Heršpice, Obecní knihovna v Zastávce, Obecní knihovna Mokrá-Horákov,
- **3 001 až 5 000 obyvatel:** Obecní knihovna Střelice, Městská knihovna Břeclav- pobočka Poštorná,
- **5 001 a více obyvatel:** Městská knihovna Pohořelice, Městská knihovna Dubňany, Městská knihovna Šlapanice, Městská knihovna Kyjov.

Hodnocení nominovaných knihoven probíhalo dvoukolově. V rámci prvního kola se na škále 0 až 5 bodovala kritéria:

1. Počet registrovaných uživatelů
2. Počet fyzických návštěvníků
3. On-line služby
4. Podpora dětského čtenářství
5. Zapojování uživatelů do aktivit knihovny
6. Prostory knihovny včetně interiéru
7. Prostory pro pořádání komunitních aktivit
8. Spolupráce s institucemi, komunitami a spolky v místě
9. Zapojení knihovny do strategických dokumentů obce
10. Podpora vztahu k místu
11. Získávání zpětné vazby

Součástí hodnocení bylo plnění standardu veřejných knihovnických a informačních služeb podle Metodického pokynu MK ČR, tzv. Standardu pro dobrou knihovnu. Ve druhém kole navštívila komise vybrané knihovny s cílem rozhodnout o TOP komunitní knihovně Jihomoravského kraje.

Sponzoři ocenění

7. ročník soutěže podpořili: obec Ořechov, Knihy Dobrovský, s.r.o., CEIBA, s.r.o., SAKO Brno, a.s., Tritius Solutions a.s., Cosmotron Bohemia, s.r.o.,

Ocenění pro Místní knihovnu Litobratřice, zleva náměstek hejtmana Mgr. František Lukl, MPA, starosta Josef Kadlečík, Mgr. Eliška Urbanová, generální ředitel MZK prof. Tomáš Kubiček

Papírny Brno, a.s., Palmknihy, s.r.o., Host – vydavatelství, s.r.o., Audiotéka, s.r.o., Activity promotion, s.r.o., LD Seating s.r.o., ONNET SHOP s.r.o. a Infinit Maximus Brno.

Přehled oceněných knihoven

Kategorie do 500 obyvatel: Místní knihovna Litobratřice, region Znojemsko

Kategorie 501 až 1 000 obyvatel: Obecní knihovna Železné, region Brno-venkov

Kategorie 1 001 až 3 000 obyvatel: Obecní knihovna Ostopovice, region Brno-venkov

Kategorie 3 001 až 5 000 obyvatel: Městská knihovna Břeclav, pobočka Poštorná, region Břeclavsko

Kategorie 5 001 a více obyvatel: Městská knihovna Kyjov, region Hodonínsko

Absolutním vítězem, **TOP Komunitní knihovnou Jihomoravského kraje 2024** se stala **Místní knihovna Litobratřice**, pod vedením Mgr. Elišky Urbanové. Knihovna v obci s necelými 500 obyvateli se může pochlubit organizací nápaditých a kreativních aktivit se zapojováním místních spolků i dobrovolníků, inovativním rozvíjením dětského čtenářství s přesahem do okolních obcí a zejména atraktivním a kultivovaným prostředím knihovny s výraznou osobností aktivní knihovnice s vřelým zájmem o pozitivní působení knihovny na život v obci.

Závěr

Loňský ročník oceňování knihoven opět ukázal, jak významnou úlohu zaujímá osobnost knihovnice/knihovníka pro rozvoj komunity v místě. Právě knihovník je doslova „duší“ svojí knihovny. Je to člověk, ke kterému mají čtenáři důvěru a na kterého se rádi obracují. Pokud má knihovnice/knihovník vztah k místu, k jeho historii, a má vztah k lidem, dokáže obojí vhodně přetavit do nápadité práce se čtenářskou i ostatní veřejností, nejen z dané obce, ale často i z širšího okolí.

V čem vidíme smysl a cíl oceňování komunitních knihoven? Máme vizi knihoven jako všem dostupných a otevřených míst, jako středobodu obce, který poskytuje otevřený, bezpečný a laskavý prostor všem bez ohledu na vzdělání, věk či sociální status. Prostor, který rozvíjí, zušlechťuje a je současně místem odpočinku, relaxace i načerpání nové energie a pozitivních podnětů. Protože už dávno neplatí, že knihovny jsou instituce především pro svoje čtenáře, jsou otevřené všem zájemcům o kulturu, vzdělávání, setkávání či volnočasové aktivity.

Těší nás, že právě takové knihovny v Jihomoravském kraji máme a jsou to právě tyto oceněné knihovny, které jsou svojí příkladnou činností, s podporou obce a s výraznou osobností knihovníka, dobrou zprávou pro budoucnost veřejných knihoven.

Využití technologií ve službách veřejnosti v Ústřední knihovně Jiřího Mahena v Brně

Libuše Nivnická, Jana Šubová
nivnicka@kjm.cz, subova@kjm.cz

KJM v letech 2023–25 realizovala tři projekty v rámci IROP, které se věnovaly revitalizaci interiérů a technického vybavení vybraných poboček, revitalizaci stavebního stavu a technologických zařízení kulturní památky Schrattenbachův palác, který je sídlem ústřední knihovny. Třetí z těchto projektů přinesl inovace služeb ústřední knihovny a modernizaci technologií, a znamenal zcela nový přístup k poskytování služeb.

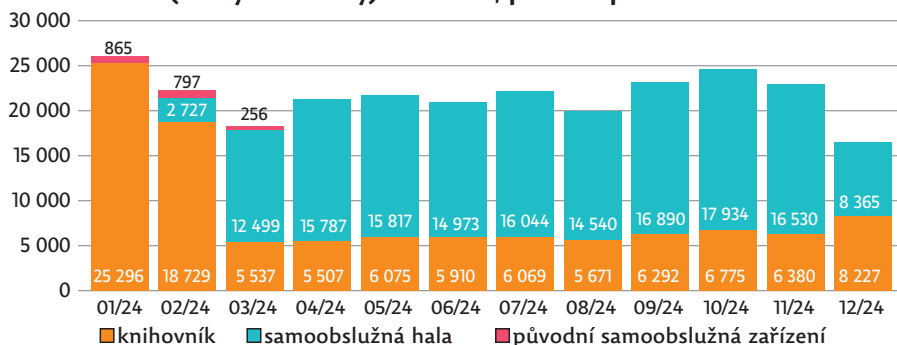
Projekt kladl akcent na využití moderních technologií, které umožní svěřit rutinní práce technice a zároveň posílí individuální asistenci našim zákazníkům. Ruku v ruce s tímto cílem šlo také o přizpůsobení vybraných zón interiérů tak, aby bylo dosaženo většího komfortu pro dlouhodobý relaxační či studijní pobyt. Žádné novinky se však neobejdou bez důkladné přípravy na změny, a to jak uvnitř organizace, tak cílenou komunikaci směrem k veřejnosti. A i přes tuto přípravu samotný provoz vždy přinese řadu poznatků a zkušeností, na které je potřeba pružně reagovat.

Klíčovým přerodem prošla centrální hala, kde došlo k implementaci samoobslužných vypůjčných stanic (selfchecky), samoobslužné

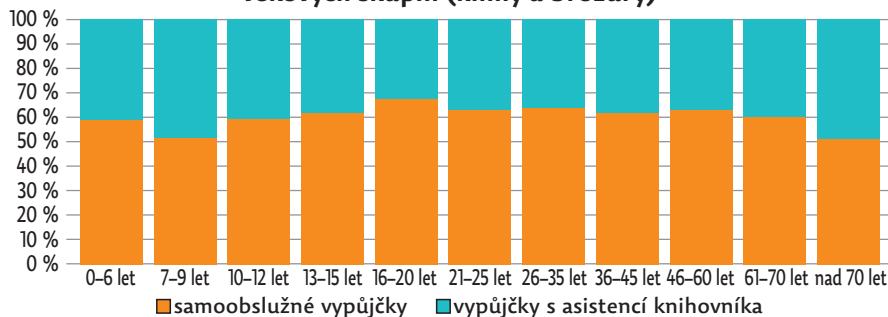
třídící návratové linky a ve vstupním průjezdu byl umístěn knihobox, který bude v budoucnu přístupný na čtenářské karty 24 hodin denně.

Již před implementací tohoto projektu byly čtenářům k dispozici dva selfceky, jejich potenciál však zůstával nevyužitý. Podíl samoobslužných vypůjček byl nepatrný – do 4 %. Potvrdilo se tedy, že je třeba zavést plnohodnotné technologie, zároveň však mít stále k dispozici osobní asistenci knihovníků. Samoobslužnou halu jsme pro čtenáře zpřístupnili 27. 2. 2024 – hned při otevření měli čtenáři k dispozici **3 zařízení pro samoobslužné vypůjčky (selfceky) a dva návratové automaty s třídící linkou**. V březnu byl po dokončení nezbytných stavebních úprav do samoobslužné haly instalován čtvrtý selfcheck

Počet samoobslužných vypůjček a vypůjček s asistencí knihovníků (knihy a brožury) rok 2024, přehled po měsících

Počet samoobslužných výpůjček na celkovém počtu výpůjček podle věkových skupin (knihy a brožury)

s možností hotovostní platby. Samoobslužná zařízení lze využívat pro knihy, brožury, mapy a hudebniny z fondu ústřední knihovny.

Samoobslužné výpůjčky

Po úvodním měsíci, kdy se čtenáři se samoobsluhou seznamovali, překračuje u knih a brožur podíl samoobslužných výpůjček 70 % (nižší využití v prosinci bylo způsobeno dočasnými provozními důvody).

Důvody, proč čtenáři využívají výpůjčky s asistencí knihovníka, jsou obvykle:

- čtenáři neznají heslo ke svému čtenářskému kontu – při výpůjčce je knihovnicí instruují, jak si heslo vytvořit nebo obnovit,
- souběžně s výpůjčkou řeší čtenáři s knihovníkem například vypořádání stávajících sankčních poplatků,
- čtenáři z různých důvodů nemůžou využít samoobslužné výpůjčky – například zdravotní omezení, které neumožňuje komfortní využití technologie selfchecku,
- nefunkční RFID čip, který znemožňuje výpůjčku na selfchecku – tyto dokumenty průběžně opravujeme.

Specifická je situace, kdy čtenáři nevyužijí samoobsluhu, protože si nechají u knihovníka ověřit, zda již vybraný titul neměli v minulosti vypůjčený. Při ověření knihovník dle požadavku čtenáře rovnou zrealizuje výpůjčku. I když čtenáři naleznou informaci o výpůjčce titulu v katalogu, je asistence

knihovníka v tomto případě žádanou příležitostí pro další práci se čtenářem – například v doporučení podobných titulů.

Počáteční obavy z negativního přístupu seniorů k samoobslužným výpůjčkám se nepotvrdily. Senioři nad 60 let využívají samoobslužné výpůjčky ve stejné míře jako jiné věkové kategorie. Ani u čtenářů nad 70 let nelze hovořit o explicitně negativním vztahu k novým technologiím, protože poměr samoobslužných výpůjček k výpůjčkám s asistencí knihovníka je v této kategorii vyrovnaný.

Samoobslužná návratová linka

Na dva návratové automaty je navázána třídící linka s 9 třídícími koši, při třídění se rozdělují dokumenty jednak podle jednotlivých oddělení ústřední knihovny, tak podle umístění ve volném výběru a skladu. Knihovnicí přes návratové automaty vracejí také dokumenty vyzvednuté z mechanických návratových boxů umístěných před knihovnou. Využívají tak výhodu automatického roztrídění dokumentů. Od zprovoznění samoobslužných návratů se téměř 95 % dokumentů vhodných pro samoobsluhu vrací právě přes návratové automaty (nižší využití v prosinci bylo způsobeno dočasnými provozními důvody). Celkem bylo v roce 2024 vráceno přes návratové automaty více než 197 tisíc dokumentů. V průměru projde návratovými automaty 820 dokumentů denně. Jako zajímavost lze uvést, že v roce 2024 jsme zaznamenali maximum 326 vrácených

dokumentů během jedné hodiny a maximum 24 vrácených dokumentů během jedné minuty.

Knihobox

V srpnu 2024 jsme zprovoznili také samoobslužné zařízení pro vyzvedávání rezervací s možností výběru titulů k vypůjčení z nabídky – tzv. Knihobox. Jako první jsme pro čtenáře zpřístupnili právě nabídku titulů, v Týdnu knihoven jsme následně zprovoznili možnost vyžádat si do Knihoboxu dokument ze skladu nebo volného výběru ústřední knihovny. Doba pro vyzvednutí je stejná jako v případě uložení ve výpůjční hale (objednávka a žádanka 2 dny, rezervace 7 dnů). Pro uložení do Knihoboxu jsme nezavedli žádné další poplatky. Do Knihoboxu lze také umístit nabídku knih k půjčení, k dispozici je 10 skříněk s průhlednými dvířky. Jde o zajímavé doplnění služeb, které upoutá pozornost na Knihobox. Od zprovoznění Knihoboxu v srpnu 2024 bylo přes něj zrealizováno 316 výpůjček. Téměř ¾ výpůjček z Knihoboxu bylo zrealizováno čtenáři od 26 do 60 let.

Rezervace

Kromě doplnění samoobslužných zařízení spočívala reorganizace výpůjční haly také ve změně přístupu k dokumentům připraveným pro čtenáře (z rezervací, žádanek ze skladu a objednávek z volného výběru). Police s připravenými dokumenty jsou pro čtenáře volně přístupné, čtenáři si připravené dokumenty hledají podle prvních dvou písmen příjmení a čísla čtenářského průkazu. Následně si dokumenty vypůjčí na selfchecku a uhradí případné poplatky. Čtenáři mají k dispozici na jednom ze selfchecků platební terminál pro bezhotovostní platby a na druhém hotovostní platby. Podíl poplatků zaplacených v hotovosti na selfchecku je prozatím v průměru pouze 5 %. Na tento způsob placení si čtenáři zvykají pozvolna. U bezhotovostních plateb průměrný podíl využití selfchecku dosahuje téměř 18 %. Pozitivní je, že z celkového objemu poplatků za rezervaci a objednávku z volného výběru, které čtenáři uhradili platebním terminálem, byly až dvě třetiny zrealizované na selfchecku.

Lidé

Úvodní obavy části veřejnosti, že narazí pouze na stroje bez lidského přístupu, byly sice pochopitelné, ale bezdůvodné. V hale jsou stále přítomni knihovníci, kteří buď přímo pomohou u samoobslužného zařízení či řeší související úkony a dotazy. Čtenářům, kteří preferují lidský kontakt a zajímá je zpětná vazba k hodnocení půjčovaných knih, nebo chtějí vědět, zda již danou knihu četli, poskytují knihovníci všechny potřebné informace u obou pultů v centrální hale. Používání návratové linky je natolik intuitivní, že s jejím použitím čtenáři neměli téměř žádné problémy. Většina čtenářů, včetně těch dříve narozených, se s výpůjčními selfchecky za zvýšené asistence knihovníků naučila rychle pracovat. Někteří čtenáři měli zpočátku problém s přechodem na tento systém – převážně muži středního věku, naopak senioři ve většině případů uvítali, že se mohou naučit něco nového a měli radost, když si zvládli samostatně půjčit.

Související témata

Samozejmě jako každá technika, i naše samoobslužná zařízení občas pozlobí a jde o to, vycpat jejich „dětské nemoci“. Pro takové případy jsou však vždy k dispozici náhradní režimy v podobě ochotných knihovníků. Na samoobslužnost byla převedena také bývalá šatna do nové podoby šatních skříněk. Ne všichni čtenáři jsou s tímto režimem spokojeni, ale i zde v případě potíží (např. malá čísla na kódových zámčích) pomohou knihovníci. Na čtenářské karty či individuálně vydaný kód jsou přístupné i toalety pro veřejnost.

Závěr

Centrální hala ústřední knihovny je nyní vzdušným vstupním prostorem, kde si návštěvníci mohou rychle odbavit rutinní úkony, získat základní informace o službách, nabízených programech a dle své volby směřovat do dalších zákoutí knihovny pro výběr literatury, hudby, za studiem, setkáváním, poznáváním a relaxací.

Vavřinec – knihovnická obec

Olga Hájková

olga.hajkova@gmail.com

Vavřinec je malebná obec v Moravském krasu ležící 40 km severně od Brna. Je tvořena čtyřmi místními částmi – Vavřincem, Veselicí, Suchdolem a osadou Nové Dvory. První tři jmenované byly do roku 1960 samostatnými obcemi a Nové Dvory byly osadou, která náležela k Suchdolu. Obec má celkem 913 obyvatel a je zřizovatelem tří místních knihoven. V roce 2011 byla oceněna titulem Vesnice roku Jihomoravského kraje. Dokladem dobré péče o provoz místních knihoven je i skutečnost, že všechny knihovny sídlí v krásných moderních prostorách.

Ve Vavřinci je od konce roku 2007 knihovna umístěná ve víceúčelové budově v centru obce a v roce 2022 prošla rozsáhlou rekonstrukcí, ve Veselici sídlí knihovna od roku 2010 v prostorách rekonstruované víceúčelové budovy a její dispozice i vnitřní vybavení jsou mimořádně dobře architektonicky a designově řešené. Suchdol, ačkoli je malá obec čítající pouhých 144 obyvatel, má od roku 2021 nově postavenou víceúčelovou budovu u místního rybníka, ve které našla místo i moderně vybavená knihovna. Na všech návrzích a podobě interiéru se podílela designérka Iva Machová z Vavřince, která s velkým citem a umem dokázala vytvořit příjemnou a moderní podobu vnitřních prostor, kde se čtenáři i široká veřejnost cítí dobře a knihovny mohou plnit roli komunitních center místních částí obce. Jejich šikovnosti již využila řada obecních i městských knihoven jak v blízkém okolí, tak po celé republice.

Velká podpora od obce pro tři knihovny, tři krásné interiéry, tři knihovníci a tři přátelé. Každá z knihoven je aktivní a v něčem „svá“. Panuje zde přátelské prostředí, spolupráce mezi knihovníky a vzájemná podpora. To vše za příkladné péče metodiček regionálního oddělení Knihovny Boskovice. Knihovny tak mají kvalitní, živý fond, který je pravidelně doplňován z výměnného fondu, jsou komunitními centry, místem setkávání občanů, her dětí, prostorami pro výstavy, besedy a občané je rádi navštěvují. Všechny tři se svojí aktivitou a činností podílejí na veřejném životě obce. Dá se tak říci, že je Vavřinec knihovnickou obcí.

Místní knihovna Suchdol

Malá vesnička Suchdol, žije čilým komunitním životem. Každý se tu zná, sousedé si pomáhají a když se něco plánuje, mají to na starosti hasiči, Osadní výbor a knihovna. Akce se dějí napříč generacemi a podílí se téměř každý. Knihovnice paní Marie Slezáková je u všeho dění ve vesnici. Jsou to akce vycházející ze zvyků a tradic, které k vesnickému životu neoddelitelně patří. Vychází se přitom z přirozeného rytmu života, který je daný i střídáním ročního období. Rok se zde zahajuje tříkrálovou sbírkou, pak už se chystají masky na Ostatky (masopust), Velikonoce jsou ve znamení pomlázky a hrkání (utichnou zvony a děti v pravidelný čas obcházejí vesnici s řehtačkami), v květnu se pálí čarodějnice, v červenci celá ves žije pouťovou veselící. Koncem léta proběhne rybářská soutěž, dlabání dýny a lampiónový průvod. Zima je ve znamení Mikuláše, rozsvěcení vánočního stromu a zdobení perníčků. K tomu se v průběhu roku přidávají výtvarné dílny, nocování v knihovně a další. Jednu z aktivit knihovny bych ráda vyzvedla, a to je **zdobení medových perníčků**. Tato tradice vznikla v roce 2010 a byla několikrát podpořena z dotace Knihovna pro 21. století. Na zdobení se schází děti ze všech místních částí obce Vavřinec. Perníčky napeče paní Klímová ze Suchdolu, připraví polevy a všechny zasněží do tajů zdobení. Děti si tak mohly vytvořit perníkové chaloupky, sněhové stromčky, sněhuláky, Mikuláše s čerty, svícny a mnohé další. V roce 2023, v rámci projektu regionálního oddělení Knihovny Boskovice na

téma Voda a vodníci, děti vytvořily velký perníkový obraz suchdolského rybníka s vodníkem, rybičkami a vším, co k vodnímu světu patří. Tento perníkový obraz pak putoval s výstavou výtvarných děl knihoven regionu. Co však je největším přínosem této akce, že jsou děti v naší obci zručné a rostou z nich šikovní perníkáři. Díky tomu se tato pěkná tradice v obci zachová.

Místní knihovna Vavřinec

Knihovna ve Vavřinci má od září 2024 nového knihovníka, pana Ondřeje Macha. S jeho příchodem došlo i na nové aktivity a oživení života v knihovně. Místo se neskutečně rychle stalo oblíbeným místem setkání dětí i dospělých. Mezi ty nové a vítané aktivity patří například **deskoherna v knihovně**, kdy děti a rodiče společně hrají hry – deskové, karetní, strategické, kvízové a další. Schází se zde každou středu po celou dobu provozní doby. Úplnou novinkou je pak zapojení do celorepublikové akce **Knihovnický kvíz**. Kvízy jsou skvělým způsobem, jak přilákat nové návštěvníky, podporují nejen zábavu, ale také rozvoj znalostí, intelektuální růst a posilují komunikační dovednost a rozvoj týmové spolupráce. Ve Vavřinci se kvízy konají pravidelně a jsou buď všeobecné, se zaměřením na některá témata, třeba na literaturu a četbu nebo speciální, vytvořené k významné události – např. 35. výročí Sametové revoluce nebo 80 let od konce 2. světové války. Knihovna ve Vavřinci se tak zařadila po bok daleko větších městských knihoven a přispěla tím k rozmanitosti nabídky kulturně vzdělávacích akcí v obci a jejím okolí. Další pěknou aktivitou je vznik **výtvarného a keramického**

kroužku. V nevyužitě místnosti vedle knihovny vznikl příjemný prostor pro tvoření a rozvoj kreativity dětí. Jednou za čtrnáct dní v provozní době knihovny těmto dovednostem děti učí manželka a dcera pana knihovníka. Děti tvoří a rodiče si v knihovně dají kávu, čaj a zahrají si deskové hry. Obě místnosti se tak propojují, ke spokojenosti všech přítomných.

Místní knihovna Veselice

Od roku 2007 je knihovnicí ve Veselici paní Olga Hájková. Knihovna v té době byla v malých prostorách a měla jen pár čtenářů. Postupnými kroky, obnovením a modernizací knižního fondu, přilákáním dětí do knihovny na hraní, tvoření a čtení se knihovna probouzela k životu. V roce 2010 získala nové moderní prostory a komunitní život v ní ještě více ožil. Cestovatelské besedy, kreativní dílny, čajovny, nocování v knihovně, výstavy regionálních výtvarníků a mnohé další přilákalo nové čtenáře. Akcí do roka bylo již na dvacet a 20 % občanů, této místní

Masopustní průvod v Suchdolu, foto: Marie Slezáková

části, bylo čtenáři knihovny. V následujícím roce byla knihovna za svoji činnost oceněna titulem **Knihovna roku 2011**.

Ze všech aktivit knihovny bych zmínila dvě, je to zapojení do Keltského telegrafu a sbírku regionální literatury. V roce 2010 si knihovna dala za cíl soustředit ve svém fondu **regionální literaturu Moravského krasu a okolí**. Postupně oslovila obce regionu s žádostí o zaslání publikací, které vydaly například při příležitosti výročí obce, spolky při oslavě svých výročí a podobně. Do fondu se průběžně nakupovaly novinky s touto tematikou a pátralo se i po těch dříve vydaných. Mnohé knihovna dostala i darem. Tím se podařilo

získat pěknou sbírku, která čítá na 400 publikací. Tato literatura se hodně půjčuje a neslouží jen místním čtenářům, ale jezdí si pro ni zájemci z regionu, a nejen z něj. V knihovně se například zapsali čtenáři z Prahy a Brna. Jsou to většinou lidé, kteří mají kořeny v našem regionu, bádají po předcích nebo historii svého rodného kraje, nebo sami píší knihu a hledají informace. Publikace si mohou předem najít v online katalogu. Regionální sbírka slouží také studentům pro různé školní práce. Knihovna pravidelně pořádá vzpomínkové večery na téma historie obce a regionu a publikace jsou také dobrým zdrojem informací. Přínosem je i zachování těchto děl pro budoucí generace.

Další zajímavou aktivitou knihovny je **Keltský telegraf**. Jak došlo k zapojení do této akce? Při poslouchání rozhlasu jsem vyslechla rozhovor s panem Vlastimilem Helou, který vyprávěl o celorepublikové aktivitě s názvem Keltský telegraf. Vyprávění mě natolik zaujalo, že jsem navštívila webové stránky, vše si o tom zjistila a řekla si, proč by se do něčeho tak zajímavého nemohla zapojit i naše knihovna? Bylo by pěkné nabídnout čtenářům i jiné zážitky, třeba i ty mimo prostory knihovny. A co je Keltský telegraf? Jeho smyslem je propojit místa v krajině a ty, kteří se zúčastní, pomocí světelného signálu. Navazuje se tak na starou pradávnou techniku zažihání ohňů k přenosu zpráv z kopce na kopec. V Evropě, a tedy i u nás, jej k dokonalosti dovedly keltské kmeny. Keltové, k nimž se symbolicky tato akce vrací samotným názvem Keltský telegraf, žili v hlubokém souladu s matkou přírodou, kterou uctívali a respektovali. Jednou v roce s příchodem jara a oživením přírody tak vzdáváme předáváním světla hold Zemi a vracíme se ke kořenům, které dnešní civilizace

„úspěšně“ opouští. Světlo je i symbolem osvětlení potemnělé krajiny v každém z nás. Jde o symbolický návrat k přírodě, ve které se s přicházejícím jarem rodí nový život. Pro účastníky Keltského telegrafu je to jedinečná příležitost zažít neopakovatelný večer v noční jarní krajině.

V sobotu nejbližší prvnímu jarnímu dnu se na mnoha kopcích rozsvěćují světla a jejich paprsky mysticky propojují tisíce lidí, kteří se vydají do noční tmy a stále ještě zimního chladu. Nedaleko naší knihovny na kopci zvaném Podvrší je rozhledna, kterou provozuje obec. Nebylo tedy těžké požádat pana starostu o svolení a zapůjčení klíčů. V první jarní sobotu ve večerních hodinách tak můžeme vystoupat na rozhlednu a poslat světlo dál do krajiny a propojit se s dalšími lidmi. Dle rozpisu tras svícení zasláného organizátory akce čekáme v určenou hodinu na světlo. To nejdříve zahlédneme na obzoru od Vyškova, poté z nedaleké Helišovy skály nad vesnicí Šošůvka. Pak je již řada na nás a posíláme světelnou zprávu na rozhlednu Malý Chlum. Odtud světlo putuje dál a dál krajinou. Pokud je pěkná viditelnost, zahlédneme i ty další světelné zprávy zasláné na Brněnsku. Jarní setmělá krajina, propojení světlem a lidí je vždy velkým mystickým zážitkem. V loňském roce se spojily knihovny Veselice a Suchdol a v rámci nocování v knihovně se do posílání světelných zpráv zapojily děti, byl to pro ně velký a nečekaný zážitek. Určitě i proto, že je pod rozhlednu dopravilo hasičské auto. Letos proběhne již 16. ročník Keltského telegrafu.

Více se o knihovnách Obce Vavřinec dozvíte na FCB Knihovna Vavřinec, Suchdol v Moravském Krasu, Knihovna Veselice – Knihovna roku 2011 a na www.knihovna-veselice.cz.

Bude vás zajímat, že...

... Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR vyhlašuje 16. ročník soutěže o nejlepší Městskou knihovnu roku 2025. Cílem soutěže je ocenit nejlepší české knihovny, které jsou provozovány či zřizovány městy, a motivovat je k rozšíření a zkvalitnění veřejných knihovnických a informačních služeb. Zájemci o účast v soutěži mohou kontaktovat své krajské metodičky, které připraví nominace za jednotlivé kraje do 15. června 2025.

Konference Do černého – Ne/samozřejmost demokracie

Magda Golášová
mgolanova@mvk.cz

Lednová konference Do černého 2025, pořádaná Městskou knihovnou v Praze už po jedenácté, přinesla další aktuální společenské téma. Tentokrát nastínila, kam se ubírá nebo má ubírat uvažování o demokratických hodnotách ve společnosti, nejen v knihovnách. Je skvělé, že se organizátorům podařilo dát dohromady opravdu pestrý program se zajímavými přednášejícími.

První prezentace ze Slovenska se stala téměř mementem, jak lze devalvovat demokratické principy. Informace o současné situaci na Slovensku přednesla **Lucia Kašiarová** z iniciativy **Otvorená kultura** – apelovala na připravenost kulturních institucí, na možné ohrožení demokratických hodnot i u nás.

Prof. **Jan Kysela** nabídnul sociologicko-politický pohled a zamýšlel se nad tím, jak přinutit vlády, aby vládly podle ústavy, připomněl důležitost ústavního soudnictví i veřejného mínění. Ptal se také řečnícky, jak oslovit celou společnost s tématy demokracie – kdo je tou ještě nerozdělenou cílovou skupinou? Odpověď byla možná překvapivá – jediné žáci základních škol. Právě to by mohla být jedna z příležitostí pro knihovny, přinášet témata demokracie a občanské společnosti do lekcí pro školy. Toho si je vědoma i nemalá skupina účastníků konference, kterou tvořili kolegyně a kolegové z knihoven pro děti a mládež. Uvědomují si totiž, že téma demokracie je nutné v besedách a lekcích akcentovat častěji.

Pokud si mnohé z „děckařek“, zvláště těch, které pracují se staršími dětmi, přijely na konferenci pro inspiraci, náměty či receptáře k besedám a lekcím pro školní třídy, dostaly je. A to v podobě praktického příspěvku **Šárky Zvěřina Trunkátové** z platformy **Oživení**. Nabízí totiž semináře i materiály ke stažení na témata, jakými jsou například transparentnost politiky, volby či fungování samospráv v obcích. Ukázky metodik lekcí pro školy jsou užitečným zdrojem. Tým právníků a analytiků je připraven

Jan Horák, město Ostrava

poskytnout konzultace, případně „zaškolení“. Proč si je nepozvat třeba na interní krajské vzdělávací semináře KLUBka dětských knihoven? **Paulína Tabery** představila zajímavé sociologické průzkumy – výsledky ukázaly spektrum české společnosti a jejich vnímání demokracie včetně preferencí politických subjektů, které buď souzní, nebo nesouzní s demokratickými principy. V některých případech byly hodnoty výzkumů alarmující. Neméně obohacující a stejně tak platné byly také další příspěvky, i když spíše coby doplnění tématu konference oblastmi, jako je spolupráce s městy a obcemi, měření veřejných politik na

MPSV nebo advokacie snah nevládní organizace Rubikon. Z této oblasti témat byl velmi zajímavý příspěvek **Jana Horáka** o strategickém plánování města Ostravy, kde se můžeme inspirovat skvěle promyšlenou PR a zapojením veřejnosti.

Na konferenci se na poslední chvíli představil tým **Sítě k ochraně demokracie**. Přestože jejich zástupci dostali prostor alespoň v předšálí, ze zájmu účastníků konference bylo zřejmé, že informace o jejich aktivitách jsou žádané a shromážděné hloučky knihovníků jim soustředěně naslouchaly. Aktivita této organizace určitě stojí za pozornost. Nabízejí zapojení do sítě institucí (hledají 300 institucí) a jejich další záměr je hledat zájemce o vyškolení na lektory, zájemce o pilotování aktivit a hlavně sdílení informací o stavu demokracie u nás. Seznámili osazenstvo s tzv. demometrem (v podobě jakéhosi rozšířeného barevného spektra semaforu), který monitoruje vývoj oblastí klíčových pro demokracii – lidská práva, média, veřejná správa či ústavní systém a další.

Na konferenci tak došlo k zajímavému propojení. Na jedné straně varování před situací nabourávající demokratické hodnoty na Slovensku a na straně druhé, české, formování sítě k ochraně demokratických hodnot u nás. Silně tak bylo

znát uvědomění si stavu, do kterého bychom se mohli bez aktivního zájmu o hájení demokratických principů snadno dostat. Všechny informace, možnosti přihlášení a také aktuální vývoj trendů i možných hrozeb demokracie lze najít na stránkách sítě <https://www.ochranademokracie.cz/>.

Závěrem si dovoluji vyřknout návrh nebo přání. Myslím, že by v rámci knihovnického svazu měla vzniknout stálá informačně vzdělávací platforma, nebo pracovní skupina, zabývající se pouze tématem demokracie. Hledala by cestu jak vzdělávat mladou generaci, jak informovat společnost, iniciovat další programy a konference. Příklad kolegů ze Slovenska, kteří hovořili o tom, že nebyli na takovou situaci připraveni, se může stát dobrým impulzem k aktivitám skutečného naplnění prvního pilíře aktuální Koncepce knihoven – kde zmiňujeme jeho základ na principech demokracie.

Kolegům z Městské knihovny v Praze se povedlo opět uspořádat velmi přínosnou konferenci – její záznam by měl být podle informací kolegy Ondřeje Hudečka brzy k dispozici. Zvláště ve světle aktuálního dění a událostí u nás, v sousedních zemích či obecně v Evropě a ve světě, byla konference zvoleným tématem demokracie bezpochyby trefou Do černého. Díky za to!

Tomáš Řehák, ředitel Městské knihovny v Praze, vítá účastníky konference, foto: Martina Adlerová

Když NPO pomáhá v knihovnách ke kreativitě

Kateřina Janošková
kjanoskova@mvk.cz

Šicí stroje, gravírovačky, termolisy, roboti, umělá inteligence a další nástroje, stejně jako různé typy „terapií“ prostřednictvím umění... V uplynulém období měly české knihovny, potažmo jejich zaměstnanci, možnost absolvovat řadu školení v rámci programu Národního plánu obnovy. Díky těmto školením měli knihovníci a knihovnice příležitost získat odborné dovednosti v oblasti nových technologií a kreativních činností. To jim umožnilo rozvíjet nová témata ve své vzdělávací nabídce pro žáky, studenty, pedagogy a další uživatelské skupiny. Navíc měli možnost vybavit nebo založit nové kreativní dílny či centra zaměřená právě na kreativní výchovu.

Praktický příklad přináším z Masarykovy veřejné knihovny Vsetín, kde se od druhé poloviny roku 2022 do konce roku 2024 knihovnice a knihovníci z okresu Vsetín (zejména ti, kteří pracují s dětmi, mládeží a uživateli se specifickými potřebami, včetně zdravotního postižení) proškolili v oblasti:

- arteterapie,
- muzikofletiky,
- scénického čtení,
- tvůrčího psaní,
- dramaterapie.

V následující výzvě pokračovaly kurzy zaměřené na témata:

- filozofie pro děti,
- virtuální svět: digitální kultura ve třetím rozměru,
- revoluce umělé inteligence – příležitost i hrozba pro společnost?,
- kreativní práce s papírem a dalšími materiály,
- kreativní práce s textilem,
- laserová gravírovačka,
- programovatelné a robotické pomůcky v umělecké činnosti,
- rozvoj kreativity a divergentního myšlení u dětí,
- objevování talentů dětí i těch vlastních,
- legovynálezci v knihovně,

- etická výchova – výchova ke cnostem,
- práce s knihou a metodami kritického myšlení.

Díky workshopům vedeným odborníky z oblasti kreativního učení (umělci, umělečtí pedagogové, zástupci vzdělávacích center jako FABLAB, Prototypci, PinkBox, lektori z KISK a další) navázali pracovníci knihovny cenou spolupráci a osvojili si nové techniky, typy a dovednosti, které mohou uplatnit při tvorbě programů a lekcí pro školy i organizace pomáhající speciálním skupinám. Kurzy podpořilo přibližně 200 osob – lektorů knihovníků a dalších profesionálů v oblasti kreativního učení dětí a mládeže (účastníci se opakovali v různých tématech). V návaznosti na to vsetínští knihovníci zrealizovali téměř 60 pilotních lekcí pro více než 1 000 žáků a studentů.

Účast na kurzech a workshopech otevřela knihovníkům zcela nové obzory a možnosti v oblasti kreativního učení. Arteterapie, muzikofletika, scénické čtení, tvůrčí psaní a drama terapie se nyní pravidelně zapojují do nabídky knihovny pro školy, ale také pro další cílové skupiny, jako jsou rodiče s malými dětmi, senioři nebo lidé se specifickými potřebami, včetně mentálního a zrakového hendikepu.

Knihovna se rovněž dovybavila pomůckami, které jsou součástí *lekotéky*, tedy speciálního fondu v knihovně zahrnujícího „léčivé“

hudební nástroje, výtvarné pomůcky a rekvizity pro scénické čtení a divadlo. Knihovníci tak mohou zábavnou a poučnou formou vzdělávat prostřednictvím hudby, malování, divadla či tvůrčího psaní a poskytovat jedinečné zážitky a příležitosti k vlastní tvorbě.

Využívání kreativního učení ve vzdělávacích programech pomáhá knihovníkům lépe posilovat čtenářskou gramotnost, rozvíjet vztah ke knihám a práci s textem, zejména u dětí. Většinou knihovníci se kreativnímu učení věnují dlouhodobě, ale až účast na zmíněných kurzech a workshopech jim zajistila potřebné dovednosti a otevřela nové možnosti.

Novinkou je také otevření pobočky K-LAB, která zve k návštěvě s výzvou: „Máte nápad na

projekt, ale chybí vám ten správný stroj? Možná ho máme v knihovně!“ Každou středu si mohou návštěvníci pod odborným dohledem vyzkoušet práci s řezacím plotrem, laserovou gravírovacíkou, vyšívacím strojem nebo 3D tiskárnou a vytvořit vlastní originální výrobky. K-LAB se od začátku roku 2025 těší velkému zájmu, s pravidelnou účastí 20 kreativců týdně a desítkami školních kolektivů měsíčně.

Program z výzev Národního plánu obnovy „Podpora projektů kreativního učení“ a iniciativa „Status umělce a umělkyně“, zaměřená na rozvoj kulturního a kreativního prostoru, podpořil lektory a profesionály v oblasti kreativního učení dětí a mládeže, čímž přispěl k rozvoji nových možností pro knihovny v této oblasti.

Proměna Knihovny Matěje Josefa Sychry ve Žďáru nad Sázavou

Martina Sedláková
reditel@knhzdar.cz

Knihovna Matěje Josefa Sychry ve Žďáru nad Sázavou prošla v roce 2024 zásadní rekonstrukcí, která ji přeměnila v moderní a otevřené komunitní centrum. Celkové náklady na projekt dosáhly 29 milionů korun, z nichž 24 milionů bylo financováno prostřednictvím Integrovaného regionálního operačního programu (IROP), zbylá část potom z rozpočtu zřizovatele, města Žďár nad Sázavou. Nově upravené prostory nabízejí nejen stylové a komfortní prostředí, ale také rozmanitější nabídku služeb pro všechny kategorie čtenářů a návštěvníků.

Budova žďárské knihovny byla postavena v roce 1987 a od té doby poskytovala čtenářům rozsáhlé knihovní služby. Původně se jednalo o první centralizovanou knihovnu ve městě, která sjednotila dosud rozptýlené pobočky. Po více než třiceti letech však přestávala vyhovovat současným standardům – jak z hlediska komfortu a funkčnosti, tak i energetické náročnosti.

Stavební práce byly zahájeny v prvním měsíci roku 2024, kdy bylo kompletně vystěhováno dětské i dospělé oddělení knihovny. Více než 60 000 knih jsme s pomocí více než

stovky dobrovolníků a tisícovky krabic od banánů přemístili do externího skladu. Od února až do října 2024 fungovala náročná symbióza stavařů s knihovnicemi, které se rozhodly zachovat knihovnické služby v co největší možné míře i v průběhu samotné rekonstrukce. Tři dny v týdnu byla v přednáškovém sále knihovny, který se nachází v nerekonstruované části budovy, otevřena provizorní půjčovna, čtenáři mohli využívat rovněž bibliobox pro vrácení knih, VerbisBox pro samoobslužné vyzvedávání knih a také online objednávky knih. Objednané

Dětské oddělení po rekonstrukci, foto: Šárka Zástěrová

knihy byly doručovány buď z externího skladu, nebo z nedotčeného skladu v suterénu budovy. Knihovna se veřejnosti po rozsáhlé rekonstrukci znovuotevřela 31. října 2024.

Architektonické řešení, které navrhl brněnský architekt Petr Baletka, zahrnovalo modernizaci interiéru i výrazné rozšíření uživatelských možností. Knihovna nyní disponuje světlým, otevřeným a nadčasovým prostorem s důrazem na pohodlí a vstřícnou atmosféru. Čtenáři vítají příjemné a inspirativní prostředí pro čtení, studium nebo relaxaci. Rekonstrukcí prošlo také sociální zařízení a vstupní foyer s výstavním prostorem s názvem Galerie U Sychry. Bezbariérovost nově zajišťuje osobní výtah. Dominantními prvky v oddělení pro dospělé i oddělení pro děti a mládež jsou výpůjční pulty, velké kruhové stoly, odpočinkové zóny nebo designové osvětlení.

Ústředním motivem v dětském oddělení jsou kruhové regály v jemné pastelové oranžové barvě, v jejichž středu se nachází černá popisovatelná magnetická stěna. Ta spolu s velkým dřevěným kulatým stolem vytváří zónu vhodnou například pro kreativní dílny nebo čtenářské besedy. Kruhové uspořádání

podporuje přirozenou zvědavost dětí a láká je k prozkoumávání knižní nabídky. Unikátní dětský kout ve tvaru dřevěného hradu a modré kruhové sedací prvky s žíněnkami tvoří příjemný odpočinkový prostor pro čtenáře. Děti i jejich rodiče si zde mohou pohodlně sednout nebo lehnout, prolistovat knihy nebo se zapojit do skupinových aktivit. Součástí oddělení jsou také dva prostory vhodné pro edukační aktivity.

Oddělení pro dospělé čtenáře kombinuje moderní funkčnost s esteticky příjemným prostředím, které respektuje potřeby návštěvníků. Díky bílým stěnám, šedým regálům, světlé podlaze a dostatku přirozeného světla působí prostor příjemně prosvětleně a vzdušně. V centru oddělení se nachází modrý čtenářský kout se stylovým posezením, jemuž dodává intimnější charakter tlumené osvětlení v podobě visících lamp. Nechybí ani čítárna s pohodlnými křesly, studovna vybavená moderními all-in-one počítači, kávový koutek nebo sekce s dárečky pro knihomoly v novém brandu knihovny. Ten byl vytvořen v průběhu rekonstrukce ve spolupráci s grafickým studiem Tamdem a promítá se mimo jiné do celého orientačního systému

knihovny. V průběhu jara 2025 bude v knihovně jako součást projektu IROP implementována RFID technologie, obě oddělení získají self-checky a bezpečnostní brány.

Modernizace knihovny nepřinesla jen vizuální změny, ale také výrazné rozšíření nabídky akcí pro veřejnost. Kromě tradičních besed s autory, cestopisných přednášek, aktivit v rámci projektu Bookstart nebo čtenářského klubu zde nyní probíhá více než dvacet pravidelných aktivit zaměřených na různé věkové i zájmové skupiny. Velmi pyšní jsme na kroužek Kulturní laboratoř, který organizujeme společně s Regionálním muzeem města Žďáru nad Sázavou. Pozitivní reakce jsme sklidili také za rozšíření otevřací doby na dětském oddělení o sobotní dopoledne. Každou sobotu pořádáme tematické dopolední aktivity, např. výtvarné dílny, pohádkovou angličtinu nebo oblíbené Hrátky mezi řádky, program zaměřený na rozvoj čtenářské gramotnosti, tvořivost a fantazii dětí za použití metod kritického myšlení. Vzhledem k tomu, že Knihovna Matěje Josefa Sychry funguje zároveň jako Senior point, zaměřujeme se intenzivně také na aktivity pro seniory. Kromě pravidelných koordinačních cvičení, zdravotního monitoringu nebo kurzů

práce na počítači nabízíme také Čaj o páté, který spojuje vzdělávací besedy s hudbou a příležitostí k tanci. Mezi novinky roku 2025 patří například interaktivní program *Knihovna v jiné*

dimenzi, který propojuje literaturu s virtuální realitou a přibližuje mladým čtenářům i seniorům svět knih inovativním způsobem. Další novinkou jsou *Knihomosty*, speciální setkání pro děti s handicapem a jejich rodiče. Neméně důležitou součástí knihovny je i dobrovolnická činnost, do níž se zapojují jak studenti, kteří pomáhají s řazením knih nebo organizací akcí a edukačních programů, tak i senioři, kteří se podílejí na tvůrčích dílnách. Díky této bohaté programové nabídce se knihovna stále více stává

dynamickým komunitním centrem, které nabízí inspiraci, vzdělávání i prostor pro setkávání.

Závěrem bych chtěla poděkovat všem, kdo se na rekonstrukci Knihovny Matěje Josefa Sychry podíleli – od projektantů, architekta, stavební firmy i všech dodavatelů až po zřizovatele a další partnery. Obrovský dík patří také všem knihovnicím, které nejenže zvládly celou rekonstrukci s trpělivostí, nasazením a humorem, ale zároveň s nadšením vytvářejí v krásných nových kulisách to nejdůležitější – srdečné a inspirativní prostředí, kam se lidé rádi vrací.

*Oddělení pro dospělé,
foto: Milan Šustr*

Bude vás zajímat, že...

... Moravskoslezskému kraji už nic nebrání v okamžitém zahájení výstavby dlouho očekávané Černé kostky. Unikátní stavba, která spojí moderní knihovnu, digitální technologie a kreativní prostor pro vzdělávání i setkávání, by měla být otevřena v polovině roku 2027. Černá kostka vzešla z pera architektonického studia KUBA & PILAŘ. V jejích prostorách návštěvníci naleznou coworking, studovny, experimentální kino, makerspace laboratoře a digitalizační pracoviště vybavená nejnovějšími technologiemi, jako jsou virtuální realita, 3D a 2D digitalizace. Objekt o dvou podzemních a devíti nadzemních podlažích se stane domovem pro více než 1,2 milionu knih.

Setkání zřizovatelů a knihovníků regionu Blansko

Hana Matulová

hana.matulova@kicboskovice.cz

V regionálních odděleních pověřených knihoven často přemýšlíme, jak usnadnit svým malým i velkým knihovnám práci, jak je pomoci zvelebovat. Aby se toto naše úsilí dařilo, je potřeba stejné naladění všech tří stran, které se podílí na chodu knihovny – knihovníka či knihovnice v součinnosti se zřizovatelem, v případě potřeby také naše regionální oddělení poskytující metodickou pomoc. Pokud najdou všichni společnou řeč, je vše na dobré cestě.

Podobná úvaha stála také u zrodu myšlenky uspořádat setkání zřizovatelů a knihovníků regionu Blansko. 14. 11. 2024 jsme s podporou pověřené knihovny Boskovice a vedení Kulturních zařízení města Boskovice mohli přivítat více než 40 knihovnic, knihovníků a zastupitelů obcí našeho regionu v krásném prostředí zámekského skleníku v Boskovicích. Na samém počátku setkání pronesl zdravici místostarosta města Boskovice Lukáš Holík a ředitel KZMB Ondřej Dostál. Poté proběhlo slavnostní předání ocenění třem knihovnicím z našeho regionu. Jmenovitě byla oceněna za celoživotní přínos knihovnictví ve své obci a organizaci aktivit s dětskými čtenáři paní Libuše Pefrová, která vedla dlouhá léta pobočku Knihovny Letovice – Třebětín. Paní Martina Štenglová z obce Crhov získala ocenění za aktivní podporu dětského čtenářství a rozvoj knihovnických služeb v obci. Paní Evě Vašíčkové z Olomučan bylo uděleno ocenění za rozvíjení komunitních aktivit v obci a modernizaci knihovnických služeb. Paní Vašíčková v letošním roce získala také ocenění v krajském kole soutěže Vesnice roku „za aktivní přínos knihovny k rozvoji komunitního života obce, spolupráci se školou a za budování vztahu k místu“ a knihovna byla nominována do celostátního kola soutěže Knihovna roku 2024.

Slavnostní úvod vystřídaly odborné knihovnické příspěvky vybrané tak, aby oslovily nejen naše knihovníky, ale rovněž inspirovaly právě jejich zřizovatele k úvahám, jakými cestami mohou poskytnout své knihovně praktickou

podporu. O své zkušenosti a rady se podělily kolegyně z Moravské zemské knihovny Monika Kratochvílová a Lenka Dostálová z Metodického centra pro výstavbu a rekonstrukci knihoven. Paní Kratochvílová se zaměřila na praktické tipy k dotačním příležitostem vhodným pro knihovny v našem kraji. Do konkrétních kontur uvedla nápady na zvelebení knihoven Lenka Dostálová, která ve svém příspěvku hovořila o tom, co neopomenout a na co myslet při plánování rekonstrukce stávajícího nebo při výstavbě nového prostoru knihovny. Mnohé ukázky pak představily podobu zdařilých i méně vydařených projektů knihoven, z nichž naši knihovníci i vedení jejich obcí načerpali inspiraci.

Dalším důležitým bodem se stal příklad dobré praxe z knihovny v Olomučanech. Starosta Josef Smíšek a knihovnice Eva Vašíčková představili komplexně stavbu nového kulturního centra ve své obci, jehož součástí je rovněž krásná nová knihovna. Prezentovali i aktivity pro dětské i dospělé čtenáře, kterými knihovna nové prostory brzy naplnila. Poslední příspěvek si připravila vedoucí regionálního oddělení Hana Matulová. Zdůraznila v něm možnosti spolupráce a různorodých služeb, které svým knihovnám a jejich zřizovatelům regionální oddělení nabízí.

Po ukončení oficiální části se otevřel prostor pro neformální diskuzi a debaty mezi účastníky zpříjemněné o bohaté rautové občerstvení. Věříme, že se potkáme ještě v hojnějším počtu i na podzim roku 2025.

Občanské vzdělávání na prvním místě: příležitost pro paměťové instituce a knihovny

Tereza Krbcová

Tereza.Krbcova@msmt.gov.cz

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) vyhlásilo koncem roku 2024 výzvu v rámci Operačního programu Jan Amos Komenský (OP JAK) zaměřenou na podporu občanského vzdělávání a výchovy k demokracii. Výzva reflektuje potřebu posilovat demokratické hodnoty a postoje k udržitelnému rozvoji v reakci na aktuální společenské výzvy. Mezi oprávněné žadatele a partnery patří kromě dalších organizací i paměťové instituce a knihovny.

Knihovny, muzea, archivy a další paměťové instituce představují důležité prostředí pro neformální občanské vzdělávání, kde lze efektivně rozvíjet občanské kompetence. Umí zpřístupňovat informace, podporovat kritické myšlení a vytvářet prostor pro diskuzi.

Paměťové instituce mohou v rámci výzvy OP JAK předkládat projekty zaměřené na rozvoj kompetencí veřejnosti v těchto oblastech:

- Občanská společnost a občanská participace, důležitost voleb a podpora prvovoličství v souvislostech dějin 20. a 21. století,
- Dobrovolnictví a rozvoj mezigeneračního dialogu, mezinárodní instituce a význam členství České republiky v nich, prevence nesnášenlivosti, xenofobie a rasismu,
- Mediální gramotnost občanů a prevence nežádoucích důsledků manipulace, finanční gramotnost a schopnost reagovat v mimořádných situacích,
- Diskuze ke změně klimatu a energetiky v kontextu politiky EU, lepší informovanost a rozvoj kompetencí občanů v otázkách klimatické změny a udržitelného rozvoje.

Občanské vzdělávání je klíčové pro udržení demokratických hodnot v české společnosti. V době dezinformací, polarizace a rostoucí nedůvěry k institucím je důležité vybavit občany schopnostmi orientovat se v informacích,

kriticky uvažovat a aktivně se zapojovat do společenského dění.

Knihovny jsou snadno přístupná a důvěryhodná místa, která mají dobré podmínky pro pořádání projektů zaměřených na občanské vzdělávání. Mohou nabízet diskuzní fóra, vzdělávací programy, semináře, komunitní projekty, přednášky odborníků, mediální workshopy nebo aktivity podporující interkulturní dialog. Projekty z OP JAK dávají knihovnám a paměťovým institucím šanci, jak posílit svou roli v komunitě a podpořit rozvoj občanských kompetencí napříč různými věkovými i společenskými skupinami.

Žadatelé mohou předkládat individuální projekty sestávající ze dvou povinných a jedné povinně volitelné aktivity. Aktivity reflektují témata zvyšování odolnosti společnosti proti vnějším a vnitřním hrozbám, podpory participace občanů v demokratickém procesu a také témata spojená s udržitelným rozvojem. Cílovou skupinu tvoří účastníci občanského vzdělávání, tj. osoby starší 15 let s ukončenou povinnou školní docházkou a veřejnost. Minimální výše projektu je stanovena na 5 milionů korun a maximálně lze zažádat o 15 milionů korun. Celkově je k dispozici z evropských prostředků 400 milionů korun.

Žádosti o podporu v rámci výzvy Podpora občanského vzdělávání a výchovy k demokracii je možné předkládat **do 25. 8. 2025**. Bližší informace jsou k dispozici na webu OPJAK.cz.

Koncepce rozvoje dobrovolnictví v České republice do roku 2030

Eva Adamcová

vodickova@knihovnachodov.cz

Dobrovolnictví je nepostradatelnou činností v mnoha směrech. Dobrovolníci působí ve všech oblastech. Ve zdravotnictví, sociální oblasti, sportu, péči o životní prostředí, pomoci při mimořádných událostech. Bez dobrovolníků si nelze pomoc potřebným často již ani představit. A zajištění komplexní péče o ně jen placenými profesionálními pracovníky by bez pomoci dobrovolníků bylo pro stát jen velmi těžko financovatelné.

Koncepce rozvoje dobrovolnictví v České republice

Koncepce je průřezovým strategickým dokumentem orientovaným na komplexní rozvoj dobrovolnictví na území ČR ve třech úrovních, a to národní, regionální (krajské) a lokální. Koncepce vychází z usnesení vlády ČR č. 608/2015 o Státní politice vůči nestátním neziskovým organizacím na léta 2015 až 2020 a usnesení vlády ČR č. 623/2021 Strategie spolupráce veřejné správy s nestátními neziskovými organizacemi na léta 2021–2030. Dále reaguje na zrušení úkolu pro Ministerstvo vnitra předložit nový zákon o dobrovolnictví, který by zahrnoval nejen dobrovolnickou službu, jako současný zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů, ale celou širokou oblast dobrovolníků, která se dnes řídí obecnou soukromoprávní úpravou. Tento úkol byl zrušen po konzultacích s dobrovolnickými organizacemi a dalšími nestátními neziskovými organizacemi v České republice, neboť se ukázalo, že znění zákona, které vycházelo jako výsledek připomínkových řízení a projednání v Legislativní radě vládě k věcnému záměru zákona, by nevedlo k poptávaným výhodám, ale naopak by administrativně a ekonomicky zatížilo výkon dobrovolnictví a ve svém konečném důsledku jej omezilo a ztížilo další rozvoj dobrovolnictví v České republice.

Cílem koncepce je rozvoj dobrovolnictví v ČR, a to ve všech jeho formách a modelech řízení dobrovolnických programů, včetně fungování

dobrovolnických center, zlepšení managementu dobrovolnictví a využití jejich služeb, zvýšení dostupnosti dobrovolnictví, širší zapojení dobrovolníků do dobrovolnických aktivit, jejich lepší koordinace, profesionalizace a zefektivnění poskytování služeb dobrovolnictví na celém území České republiky. Definiuje představy, požadavky a návrhy státu formulované v součinnosti s organizovanou občanskou společností a zároveň bez zbytečné administrativní zátěže této společnosti. Pojem samotného dobrovolnictví není v současné době jednotně ukotven v praxi ani v odborné literatuře, a to v České republice ani v zahraničí.

Koncepce si neklade za cíl stávající dobrovolnický sektor v ČR nijak omezit, a naopak uznává potřebu směřem ke svobodnému výkonu dobrovolnictví. Česká republika považuje dobrovolnictví za výraz svobody, odpovědnosti a solidarity, vnímá dobrovolnictví jako významnou hodnotu pro další rozvoj organizované občanské společnosti. Plnění koncepce bude realizované Akčními plány, ve kterých budou jednotlivé specifické cíle rozpracovány konkrétněji do jednotlivých opatření a úkolů dle jejich oborové gesce. Každý akční plán bude samostatně vyhodnocený a vyhodnocení bude předkládáno vládě ČR. První Akční plán na léta 2025–2027 bude vypracován Ministerstvem vnitra ČR. Stěžejní je institucionální zajištění implementace, tzn. Sestavení Rady Dobrovolnictví, jako meziresortního a mezioborového pracovního orgánu Ministerstva vnitra, kde budou zastoupeny ústřední orgány státní správy, samosprávy, dobrovolnické organizace,

dobrovolnická centra a organizace pracující s dobrovolníky.

Instituce, které se budou podílet na sestavení Rady dobrovolnictví, jsou Ministerstva a jiné ústřední orgány státní správy – Úřad vlády ČR, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo kultury, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo pro místní rozvoj. Nadregionální síť participujících dobrovolnických organizací – což je Národní asociace dobrovolnictví, z.s. Dále existuje v ČR několik dalších sítí a asociací neziskových organizací, které se obecně zabývají politikou nestátního neziskového sektoru tj. Česká rada dětí a mládeže, Asociace nestátních neziskových organizací v ČR, z.s., Asociace veřejně prospěšných organizací ČR, z.s. či Zelený kruh, z.s.

Regionální úroveň v ČR v oblasti dobrovolnictví. V současné době na regionální úrovni jsou mezi jednotlivými kraji výrazné rozdíly, a to jak ve způsobu organizace podpory dobrovolnického sektoru, tak i z hlediska kompetenčního. V některých krajích není vymezeno, pod které představitele samosprávy problematika dobrovolnictví patří. Podpora dobrovolnictví mezi jednotlivými kraji je v současné době velmi rozdílná. Většinou je rozčleněna do jednotlivých odborných oblastí, ale v některých krajích dochází k systémové koordinaci aktivit v dobrovolnickém sektoru. V roce 2020–2022 byl realizován projekt na podporu a vznik Regionálních dobrovolnických center

(RDC). Cílem koncepce je i nadále podporovat činnost RDC.

Co z toho plyne pro knihovny?

Dobrovolnictví je profesionálně vedená činnost, ukotvená v zákoně, zastřešená Ministerstvem vnitra. Ve všech oblastech se pracuje s dobrovolníky, a tedy není důvodu se obávat činnosti dobrovolníků v knihovnách. Činnost dobrovolníků zastřešují nestátní neziskové organizace – dobrovolnická centra či regionální dobrovolnická centra. Při realizaci dobrovolnictví v knihovně je nejjednodušší zastřešit ho dobrovolnickým centrem v blízkosti.

Jak se píše už v úvodu koncepce, přítomnost dobrovolníků v organizacích je nezastupitelná. „I u nás v knihovně, když zrovna včera onemocněla kolegyně a na dílně pro dvacet dětí mi pomohly čtyři dobrovolnice. Je obrovská pomoc a úleva vědět, že se na ně můžete obrátit a oni s radostí přijdou“ řekla Eva Adamcová.

Navic dobrovolnická činnost je ohodnocena 150 Kč/hodinu s tímto faktem funguje Ministerstvo kultury v dotačním programu Knihovna 21. století, kde se činnost dobrovolníků dá vykazovat ve spoluúčasti. V koncepci jsou uvedené další programy, kde se dá činnost dobrovolníků vykazovat, data jsou z roku 2023.

Neváhejte a mějte dobrovolníky.

Zdroje:

Ministerstvo vnitra. Online. Dostupné z: <https://mv.gov.cz/clanek/dobrovolnicka-sluzba-500539.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>. [cit. 2025-02-20].

Bude vás zajímat, že...

... ředitelka Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě, PhDr. Libuše Foberová, Ph.D. získala stříbrnou medaili Slezské univerzity v Opavě. Ocenění obdržela za zásluhy o rozvoj a upevňování významu Slezské univerzity a příkladnou spolupráci s profesní sférou. Od svého nástupu do Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě se zásadním způsobem podílí na provázání pedagogické i tvůrčí činnosti Ústavu bohemistiky a knihovnictví s potřebami institucí veřejného knihovnictví. Gratulujeme!

Science Café v knihovnách

Lenka Stryalová

stryalova@gmail.com

Městská knihovna Chodov v Karlovarském kraji nabízí svým čtenářům i návštěvníkům širokou paletu služeb a bohatý program, složený ze vzdělávacích, kulturních či kreativních aktivit. Stejně jako celá řada dalších veřejných knihoven. Knihovna roku 2024 je ale jediná v republice, která už od roku 2018 pořádá vědecko-popularizační přednášky v rámci projektu Science Café.

Přestože už před rokem 2018 pořádala knihovna množství vzdělávacích pořadů, přeci jen taková akademie třetího věku s širokým záběrem témat necílí zrovna na návštěvníky v produktivním věku. Prostor pro otestování vědecko-popularizačního projektu Science Café, který je určený široké veřejnosti bez omezení věkovou hranicí, tu tedy byl. Nápad vzešel od dobrovolnice Lenky, která znala projekt z audiozáznamů přednášek na internetu. A protože vždy fandila knihovnám, kritickému myšlení a vědě, pořádání Science Café doporučila ředitelce knihovny. Ta byla vždy nakloněna inovativním nápadům a tipům na rozšíření služeb knihovny. Takže když Lenka přislíbila, že bude pořad organizovat, nebylo moc co řešit a padlo rozhodnutí zkusit to. Při nejbližší příležitosti pak došlo na dohodu mezi knihovnou a spolkem Otevíráme. Ten ještě donedávna aktivně zastřešoval celorepublikovou síť kaváren, kde se na dobrovolnické bázi pořádaly vědecko-popularizační přednášky Science Café. **Městská knihovna Chodov se tak stala jedinou knihovnou mezi kavárnami (právě proto Science CAFÉ) a tehdy také jediným takovým projektem v celém Karlovarském kraji.**

Spolek propojoval jednotlivé organizátory přednášek a ti si tak vzájemně mohli vyměňovat zkušenosti či tipy na vědecké osobnosti. Zajišťoval částečně i propagaci nebo nahrávací techniku. Za každým organizátorem tak stálo nejen renomé projektu fungujícího v ČR od roku 2008, ale i mezinárodní věhlas ve vědecké komunitě. „Café Scientifique“ se totiž ve světě pořádají už od devadesátých let. Většina

oslovených vědců tak často projekt znala a věděla, co může od organizátora čekat. Základem je ale to, že **pořad bude vždy dostupný každému zájemci**. Tedy že vstupné bude zdarma nebo dobrovolné. Městská knihovna Chodov tak nikdy nepožadovala a nepožaduje od návštěvníků poplatků za vstupné. Přednášející se také v Chodově mohli spolehnout na dobré technické zázemí (od flipchartu po projektor) a samozřejmě na vhodný prostor. Ten knihovna musí umět snadno přizpůsobit očekávanému počtu návštěvníků. To mají naštěstí knihovníci v Čechách v malíku. Jsou zvyklí pořádat nejrůznější akce, od komorních klubových setkání třeba po obří autogramiády.

Jak na to?

Klíčový je samotný výběr přednášejícího. Knihovna, jako vzdělávací a inspirující instituce, by především v dnešní době měla dbát na pečlivou přípravu a zvát jen takové odborníky, kteří mají skutečně co říct ke svému oboru nebo oblasti své specializace. Nikdo z knihovníků by asi nechtěl, aby prostor dostala pseudověda nebo misinformace. Například dentista by měl mluvit o zubech a ne o infekto-logii. Doporučení uznávané instituce, kolegů, studentů nebo dalších organizátorů vědecko-popularizačních eventů hraje proto velmi významnou roli.

Dalším hlediskem je pak i to, zda je schopen vědec svou oblast přiblížit laickému posluchači. Přednost při výběru tak určitě dostane zapálený vědec, který se chce o specifika svého výzkumu podělit přístupným jazykem bez přemíry odborných výrazů a s uměním

*Science Café s Janem Havlíkem na téma
Katalogizátory – Tajní hrdinové*

opsat složité věci pomocí jednoduchých a srozumitelných přirovnání.

Ve výbavě přednášejícího vědce by pak měla být jeho ochota odpovídat na dotazy. I když na první dobrou mohou znít otázky z publika banálně či dokonce hloupě, bývá to nakonec pro obě strany skvělá příležitost, podívat se na téma z neobvyklého úhlu pohledu. Zkušenost chodovskou knihovnu naučila, že pokud vědec odpověď nezná a přizná to, stane se pro publikum rázem lidštějším a přístupnějším.

Kdy se do toho pustit?

Všichni organizátoři jakékoliv akce pro veřejnost ví, že je nutné znát svou komunitu a řadu faktorů, které mohou místní návštěvnost ovlivnit. Příliš teplo, příliš zima, svátky, prázdniny a nebo třeba finále hokejového turnaje či koncert v místním kulturním domě. I to jsou na menším městě nebo v obci významné faktory, které z očekávané účasti několika osob změni knihovnu v našlapaný dům, který by potřeboval přifouknout. A bohužel i naopak.

Začátky v Chodově

V říjnu 2018, kdy se konalo první Science Café, byla návštěvnost doslova rekordní! Fanoušci knihovny přišli ale především ze zvědavosti, jak si novinka v programu povede. Záhy však pochopili, že přednášky vědců mohou být výbornou příležitostí, jak si rozšířit obzor o další zajímavé a užitečné informace. Od zahájení až do vynucené covidové pauzy tak knihovna přivítala anorganického chemika Havlíka s povídáním o nanomolekulách; profesorku Illnerovou, která vyprávěla o melatoninu a biologických hodinách; novináře a vysokoškolského pedagoga Kyšu, který návštěvníkům ukázal, co umí mediální manipulace a večer neplánovaně zakončil autogramiádou spisovatele Kotlety; forenzní vědkyni Šimkovou, která vysvětlovala, jak se vyhodnocují důkazy; nebo lékaře a patologa Šrámka, který popsal význam tukové tkáně.

Knihovna už v té době měla blog, na který čas od času publikovala příspěvky ze zajímavých akcí, recenze knih a filmů nebo literární či soutěžní příspěvky čtenářů. Zahájením Science Café došlo na rozšíření blogu o novou rubriku, kde zveřejňovala reportážní zápisy o každé uskutečněné přednášce a zvala na další. Nejen kvůli sentimentální připomínce nebo marketingovým účelům, ale i k zaznamenání konkrétních zajímavostí, vzorečků, tipů na jednoduché experimenty nebo výukové materiály. Zápisy na blogu podle ohlasů využívají nejen zájemci o téma z řad laické veřejnosti, ale také učitelé nebo studenti.

S plnohodnotným Science Café začala po novu knihovna od ledna 2024, kdy už byla přestěhována a zabydlena v nové a bezbariérové budově. Na povídání s veřejností tak přijali pozvání advokátka Schützová s právním lexikonem; psycholožka Krejčová se specifiky dyslexie; geolog Brož se sopkami a Marsem; datový analytik a pedagog Šlerka s umělou inteligencí; šéf Ústavu výzkumu globální změny AV, profesor Marek s globální klimatickou změnou a vynikající lektorka chemie Ryparová s chemií v potravinách. Posledním loňským vědcem byl odvážný biochemik Havlík s pokusy s katalyzátory, kdy si

knihovna zažila (naštěstí ve velmi malém měřítku) otevřený oheň v přednáškovém sále!

Díky vstřícnosti a ochotě vědců, mohla knihovna nejen pořádat Science Café pro veřejnost v obvyklých večerních hodinách, ale i pozvat žáky místních škol na dopolední přednášku, čímž skvěle doplnila výuku souvisejících předmětů na ZŠ.

Protože knihovna už několik let nevyužívala podporu zastřešující sítě Science Café (která své aktivity po covidu postupně utlumovala) a organizaci SC měla plně ve své režii, obrátila se při hledání nových přednášejících pro letošní rok přímo na zdroj. Na mladé nadšence z projektu Zeptej se vědce.

Díky podpoře a spolupráci celého personálu knihovny tak v Chodově letos přivítali fyzika Batystu s optikou a lasery. Aktuálně se připravuje na setkání s biochemikem a sportovcem Dvořákem na povídání o přípravě na sportovní výkon.

V březnu by do knihovny měla dorazit bioložka Šmídová se strašidelnými parazity. Další přednášky se už připravují!

Z už proběhlých přednášek určitě stojí za zmínku třeba showman Brož, který velmi nadšeně přijal nejen přednášení pro veřejnost odpoledne, ale zhostil se s vervou i dopoledního povídání pro místní základní školy, kde doslova uchvátil pro vědu několik tříd. To, že po večerní přednášce na svého oblíbeného vědce čekala malá fanyнка s maminkou, aby získala podpis do Vesmírníčku, už byla jen třeshinka na dortu.

Lenka už také pomalu připravuje medaili pro studentku gymnázia, která si nenechala ujít posledních několik přednášek v řadě a její zápal pro vědu inspiruje nejen přednášející, ale i knihovníky! To jsou přesně ty chvíle, kdy knihovna naplno cítí, že vědecko-popularizační přednášky mají smysl.

Booleovské operátory a klíčová slova v praxi rešeršera

Petr Savický

Savicky@nmpmk.cz

Nejen katalogizace a klasifikace, ale i vyhledávání dokumentů patří tradičně mezi knihovnické činnosti. Ve 20. letech 21. století se střetáváme v praxi s tradičními knihovnickými katalogy (míněno již elektronickými), fulltextovými a citačními databázemi povětšinou zahraniční provenience (na které budu odkazovat jako na zahraniční databáze) a pomalu i produkcí generativního AI. Pomínou-li AI, může se práce s knihovnickými fondy a zahraničními databázemi zdát na první pohled velice podobná z hlediska vyhledávání. S trochou nadsázky rozhraní zahraničních databází působí jen jako jiný OPAC. Není divu, oboje má spojitou historii – v praxi rešeršera se však pravidelně setkávám s omyly vycházejícími z tradičního smýšlení o knihovnických katalogích.

Klíčová slova – dobrý postup v knihovním katalogu, chyba u zahraničních databází?

V knihovním katalogu vyhledávám dle klíčových slov (míním deskriptorů, předmětových hesel atd.). To je přístup z mého hlediska správný. I pokud OPAC umožňuje vyhledávání

v anotacích (a anotace jsou v záznamech), pak u konzistentně udržovaného popisu takto dojdou ke všem relevantním výsledkům nehledě na termín užitý v anotaci či názvu. Mým úkolem je pak „jen“ vybrat ty náležící k hledanému tématu. To je postup, ke kterému vybízím i čtenáře.

Když se však podílím na zaučování nových kolegů a kolegyň do rešerší, s hrůzou zjišťuji, že většina se pokouší o totéž u zahraničních databází. Proč je to taková chyba a kde má tento postup využití?

První bod je ten, že zatímco většina knihoven dbá na konzistentní použití jednoho termínu pro jedno téma, totéž nelze říct o zahraničních databázích. Terminologie se vyvíjí, formulace termínů často podléhají konkrétnímu projektu, jiné termíny se mezi klíčovými slovy objeví pro jejich krátkodobou popularitu. I kdybych byl u každé rešerše schopen z hlavy najít pět synonym pro pojem, má zkušenost naznačuje, že během práce objevím dalších pět. Jenže pokud jsem vyšel od prvních pěti a vypsál je do kolonky klíčová slova, je dost pravděpodobné, že další vůbec nenajdu.

Druhý, neméně podstatný bod je, že užití klíčových slov se liší periodikum od periodika. V zahraničních databázích je mnoho článků bez jediného klíčového slova – vydavatel je neužívá. Nicméně i pokud je užívá, často jsou uváděna v kontextu periodika. Je-li periodikum zaměřené na základní školství, proč by uvádělo u každého článku „základní škola“?

Výsledkem je, že vyhledávací nástroj nahlédne do klíčových slov, zjistí, že tam sice je jedno z mnou hledaných, ale chybí „základní škola“. Článek neuvidím. Fulltextové vyhledávání naopak zohlední i krátkou, ale podstatnou sekci článku?

Podotýkám však, že klíčová slova mají své opodstatnění i v zahraničních databázích. Mohou velice dobře posloužit např. při vyhledávání za účelem zodpovězení jednoduché otázky, ale pro seriózní bibliografické rešerše je považují za scestné.

Na okraj podotknu, že situace se může proměňovat, některé databáze začínají doplňovat klíčová slova přes umělou inteligenci. Dosavadní výsledky mi však v praxi zatím nepřišly dostatečné.

Booleovské operátory – filipika proti operátoru NOT

Logické operátory, booleovské operátory, jsou základem pro jakoukoliv seriózní rešerši. Obvykle se setkáme se základními třemi: AND,

OR, NOT. Bez nich – a závorek – těžko vyjádřím svůj požadavek. Operátor NOT se zdá být velice užitečný. Z mého pohledu jen do té doby, než si uvědomíme strukturu dnešních vědeckých článků.

Použiji opět příklad z oblasti školství. Řekněme, že nás zajímá náhled středoškolských žáků na hypotetickou vyučovací metodu X. Tato metoda je užívána od základní školy až po studium na vysoké škole. Zajímá nás však jen náhled středoškolských studentů a větší pozornost v literatuře je věnována základním školám. Zdá se být racionální připojit do vyhledávacího dotazu NOT „elementary school“.

Nahlédněme však do struktury studie o metodě X na střední škole (předpokládám fulltextové vyhledávání). Článek začíná abstraktem, následuje úvod a pak krátký přehled výzkumu k tématu. Zde je pravděpodobné, že dojde k problému. Je dobrou praxí, aby autor uvedl „Smith (2021) analysed responses of 657 elementary school students“. Píše to pro úplnost, ale z našeho hlediska počítač dochází k závěru, že článek obsahuje nechtěný výraz a článek vyřadí.

Pochopitelně to, co jsem napsal o operátoru NOT, platí jen omezeně. Krátký příklad by byla rešerše týkající se psychologické koncepce PERMA. U ní jsem s radostí vyřadil vše o věčném ledovém pokryvu za použití operátoru NOT frost*.

I zde se situace vyvíjí. Databáze více zohledňují pozici výrazu v textu, frekvenci užití atd. V posledních letech však pomyslné pravidlo užívat NOT jen extrémně výjimečně stále platilo.

Tip na závěr

Bez klíčových slov a NOT – jak se vyznat v rozsáhlém množství výsledků? Můj tip by zněl, jakmile naleznete něco relevantního, zkoumejte nabízené „podobné články“, „lidé také čtou“ a další návrhy databáze – to je část, která se myslím v posledních letech značně zlepšila. Rešerše jsou často náročné, ale tento primitivní postup mě nejednou dovedl od nutnosti napsat čtenáři, že zdroje nejsou, k celkem obstojnému výsledku.

Nekonečný příběh aneb Cesta k novému webu MZK

Michal Škop

michalskop@mzk.cz

V tomto článku se pokusím shrnout naše peripetie při vytváření nového webu. Tento neuvěřitelně náročný a zdoluhavý proces se nyní blíží ke svému – doufejme – zdárnému konci, což je ideální chvíle na rekapitulaci. Nejdříve si ale odpovíme na otázku, proč jsme se do něčeho takového vůbec pouštěli.

Důvodů bylo hned několik: obecná zastaralost původního webu, absence responzivní/mobilní verze, bezpečnostní riziko v podobě staré verze systému pro správu obsahu (Drupal), problematické vyhledávání, nepřehledná struktura a obsah zaměřený spíše na knihovníky než na čtenáře. Důležitým faktorem byl také požadavek na přístupnost v souladu s legislativou pro weby veřejné správy. Nové řešení proto zahrnuje i audit přístupnosti, který potvrzuje splnění těchto podmínek. Jak je vidět, motivace rozhodně nechyběla.

Sedm let a nespočet překážek

Práce na novém řešení byly započaty už více než před sedmi lety. Nejprve jsme se snažili interně vytvořit novou strukturu obsahu, protože ta původní od roku 2011 neustále bobtnala a stávala se čím dál méně přehlednou. S kolegy jsme absolvovali různá setkání, školení a workshopy, některé i pod vedením externích odborníků. Výstupem byly různé tabulky a myšlenkové mapy. Dobrý začátek, zdálo se. Pak do toho ale začaly vstupovat různé vnější okolnosti a se změnami dosavadními výsledky se delší dobu nic nedělo. Další překážkou byly personální změny, díky nimž jsem před pár lety převzal záštitu nad celým tímto projektem. Ještě před tím jsme vyhlásili veřejnou zakázku, kterou jsme však zejména z důvodu příliš vágního zadání museli zrušit. Dohodli jsme se na tom, že nová verze zadání musí být mnohem detailnější a rozhodli jsme se proto celou zakázku rozdělit na jednotlivé fáze:

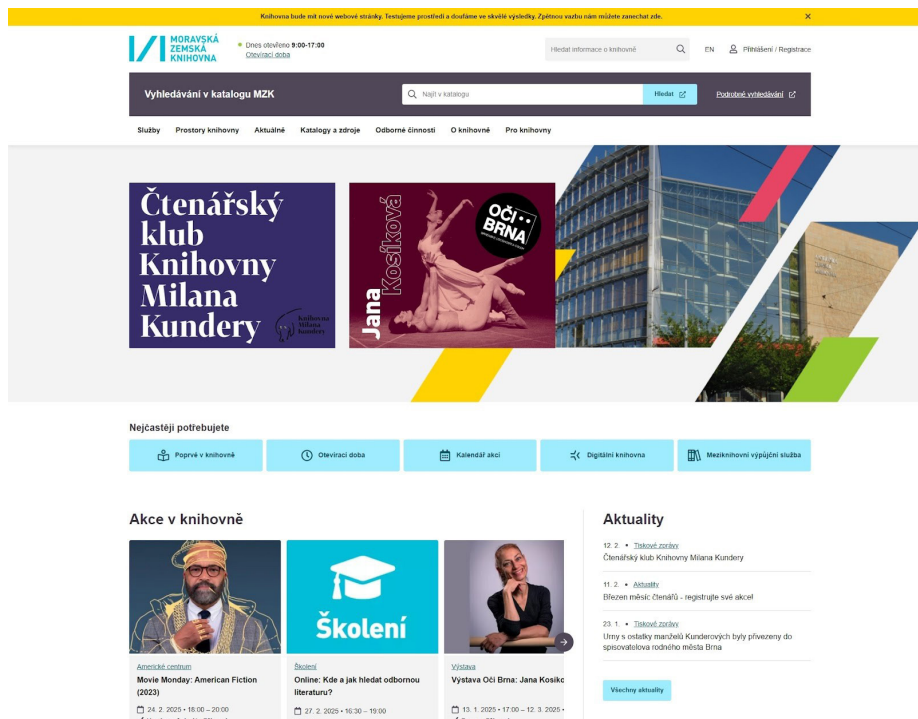
výzkum, analýza klíčových slov, grafický návrh a samotná tvorba webu. To jsme po prvních dvou fázích znovu přehodnotili a poslední dvě jsme spojili. V této době jsme se také rozhodli, že budeme požadovat, aby byl nový web postaven na redakčním systému Drupal. Měli jsme s ním dobré zkušenosti a věděli jsme, že nám umožní další rozvoj. Chtěli jsme také podpořit využívání open-source řešení, stejně jako u našeho online katalogu. Zakázka se kromě hlavního webu mzk.cz týkala i pěti dalších menších webů (knihovny intranet, jiznimoravacte.cz, duha.mzk.cz, veletrhy.mzk.cz a labs.mzk.cz), kde ale šlo hlavně o migraci obsahu.

Konečně se rozjždíme

Po vypsání zakázky zvítězila firma Abbrevia. Po podpisu smlouvy a úvodním setkání jsme se pustili do práce. Komunikace probíhala výhradně online – přes e-mail a Google Meet – a úkoly jsme sledovali v systému Caflou. Nejprve vznikly wireframy, design a struktura webu ve Figmě. Návrhy vycházejí z našeho původního jednotného vizuálního stylu, který jsme se rozhodli zachovat. V rámci pracovní skupiny, složené ze zástupců IT, PR a dalších oddělení, jsme poskytli zpětnou vazbu a došlo k dalšímu přepracování.

Mezi hlavní změny, které přináší nový web, patří:

1. **Lepší vyhledávání** – Vyhledávací pole katalogu je nyní mnohem viditelnější, protože jde o nejpoužívanější funkci webu.

Úvodní stránka nového webu MZK

- Informace o otevírací době** – Hned v horní části webu jsme přidali zřetelné zobrazení aktuální otevírací doby knihovny.
- Nová navigace** – Hlavní menu prošlo zásadní změnou, aby bylo přehlednější.
- Program akcí** – Nový kalendář akcí je atraktivnější a umožňuje filtrovat akce podle data a typu.
- Licencované elektronické zdroje** – Struktura této sekce je nyní uživatelsky přívětivější.
- Nové řešení domovské stránky a propagace knih** – Nejen na titulní stránce je nově prostor pro vybrané knižní tituly.

Testování a poslední kroky

Po spuštění první verze webu následovalo testování. Zpětná vazba byla poskytována opět přes systém Caflou a nově také přes aplikaci Heurio, která díky rozšíření pro prohlížeče umožňovala

zadávat připomínky a požadavky na úpravy přímo na webu. Čím víc jsme se blížili k cíli, tím víc se ale objevovalo technických výzev – například otázka serverového řešení nebo reimplementace přihlašování a registrace. Tyto kroky vyžadovaly spolupráci s dalšími kolegy, což někdy způsobovalo časové prodlevy.

Zakázka měla být hotová už na začátku ledna, ale bylo nutné ji dvakrát prodloužit. Zpoždění je u podobně velkých projektů běžné. V tomto případě to bylo kromě technické náročnosti způsobené i tím, že práce na webu se musely sladit s běžným provozem knihovny. I tak to ale vnímám jako částečné manažerské selhání, ze kterého je potřeba se poučit.

Finále!

Ted', těsně před spuštěním, jsem ale přesvědčený, že veškeré úsilí stálo za to. V nejbližších dnech se o tom budete moci sami přesvědčit.

Zveme vás na Den brněnských knihoven 2025

Anna Mrázová

Anna.Mrazova@mzk.cz

Ani se nechce věřit, ale letos spolu s téměř třemi desítkami brněnských knihoven pořádáme již 3. ročník Dne brněnských knihoven. Tradice této unikátní osvětové outdoorové akce byla položena v roce 2023, kdy se pod názvem KnihKvíz konal 1. ročník. Letošní ročník se v sadech Národního odboje bude konat 27. května 2025. Zapojeno je úctyhodných **26 knihoven**, nejen všechny z brněnských vysokých škol: Masarykova univerzita, Mendlova univerzita, Vysoké učení technické a Veterinární univerzita, ale i ty menší (Knihovna Ostopovice) oborové (Knihovna Geologické služby ČR), větší, celobrněnské (Knihovna Jiřího Mahena), i národní (Moravská zemská knihovna).

Na návštěvníky akce čeká netradiční prezentace různých typů knihoven, program na hlavním pódiu i na stáncích knihoven, aktivity pro středškoláky, zábavný i poznávací program pro celou rodinu. V první části dne svou pozornost obrátíme opět ke studentům středních škol, jejichž úkolem bude načerpat informace o všech zapojených a v parku přítomných knihovnách, a poté úspěšně zvládnout digitální kvíz.

V odpoledních hodinách se pak na přípravném pódiu představí Literární stand-up Pavla Tomeše, divadlo pro děti (Prkno), Slam poetry, u nás v parku u Šelepky v podání Bena (Benjamín Jurán), pana Tadeáše (Tadeáš Múdry) a Ryšky Rioz (Tereza Kvapilová). Nevšedním zážitkem jistě bude i vystoupení taneční skupiny A PROČ NE...s handicapovanými umělci. Novinkou letošního ročníku je přednáška FakeScape o kritickém myšlení a mediální gramotnosti. Letos poprvé bude atraktivní program probíhat nejen na centrálním pódiu, ale

**DEN
BRNĚNSKÝCH
KNIHOVEN**

také v prostorách kolem. Zde bude malým i velkým návštěvníkům k dispozici stánek s deskovými hrami, čtecí a hrací koutek, makerspace, fotokoutek či stánek Týdne mediálního vzdělávání. Představíme také spolupráci s neziskovou organizací Moudrá Síť, jejímž posláním je pomocí technologií přispívat ke zlepšení mezigeneračního spojení, a také Nevypušť duši, která žákům a žákyním přináší základy duševní hygieny a ukazuje, jak se starat o svou psychiku stejně přirozeně jako o fyzické zdraví.

Cílem veškerého našeho snažení je ukázat, čím vším mohou a mají dnes knihovny být. Jak mohou pomoci při (sebe)vzdělávání, osobním rozvoji nebo při psaní odborných prací a realizaci projektů. Program v parku má pak oslovit zejména studenty a učitele, osloví ale určitě i širokou veřejnost, bude totiž plný zábavy a zajímavých aktivit. Vstup na akci je zdarma a více informací je k dispozici na: <https://brnenskeknihovny.cz/>.

Bude vás zajímat, že...

Metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukci knihoven nabízí k vlastnímu vytištění výstavu „Knihovna pro 21. století: očima studentů Fakulty architektury“. Výstava představuje studentské projekty pro sedm knihoven v Jihomoravském kraji vzniklé ve spolupráci Fakulty architektury VUT v Brně a Metodického centra. V případě zájmu kontaktujte Mgr. Lenku Dostálovou – Lenka.Dostalova@mzk.cz.

Zahraniční knihovny MZK – ohlédnutí vpřed

Richard Guniš

Richard.Gunis@mzk.cz

Zahraniční knihovny MZK plní dvojí úkol: pečují o svěřený fond a vytvářejí kulturní a vzdělávací programy za pomoci i podpory zahraničních partnerů. Zahraniční knihovny totiž nejsou jen prostorem, kde se půjčuje cizojazyčná literatura. Jsou živým a dynamickým prostředím, ve kterém probíhají interakce mezi fondem, programem a širokou veřejností.

Ohlédnutí

Nejstarší knihovna, která dala Zahraničním knihovnám vzniknout, byla hned „za rohem“, totiž u rakouských sousedů. Nejnovější knihovna za sebou nemá ani rok existence – Francouzská a frankofonní knihovna se slavnostně otevřela 4. 10. 2024. S touto knihovnou se Zahraniční knihovny definitivně otevřely světu. Jak ale dát vyniknout každé knihovně, respektovat její dynamiku a vše pod jednotnou hlavičkou Zahraničních knihoven MZK?

Vpřed

Fond Zahraničních knihoven MZK by se měl neustále snažit o kontakt s veřejností. To se dá uskutečnit nejen jeho neustálou aktualizací, ale i modernizací, aby fond byl zrcadlem nejpálčivějších otázek dané kultury a jazyka. Dalším důležitým prvkem je aktualizace jeho přístupnosti, odstranění co nejvíce překážek bránících jeho využívání. Proto se od nového roku změnil status všech jednotek, které lze nyní absenčně vypůjčit na jeden měsíc. Další změny se odehrály na digitální rovině. Zahraniční knihovny založily vlastní Instagramový účet, nejen pro širší propagaci svých akcí a fondů, ale i pro lepší seznámení veřejnosti s partnery, kteří s knihovnami spolupracují. Ať už se jedná o velvyslanectví, kulturní fórum, školy, univerzity, aliance, instituty, nebo i konkrétní jedince. A samozřejmě jde i o propojení s nejdůležitější institucí – budovou MZK, ve které jsou Zahraniční knihovny umístěné a bez jejíž podpory by neměly knihovny ani prostory, ani uživatelský dosah. Každá ze Zahraničních knihoven chce v budoucnu

organizovat svou pravidelnou aktivitu, která má být co nejvíc otevřená a interaktivní. Kolem každé z knihoven by měla v budoucnu vzniknout na tomto základě komunita lidí, kteří budou určovat nejenom program, ale i šířit dosah knihovny dál. Někde taková aktivita už existuje, například **Reading Group** pro anglo-americkou knihovnu, **Buchclub** a **jazykový workshop** pro Rakouskou a Německou knihovnu, někde právě odstartuje (**Club de lectura** pro Španělskou knihovnu) a někde se plánuje (Francouzská a frankofonní). Poprvé v tomto roce bychom chtěli zahájit i tradici společné sdílené akce, kde by se prezentovaly všechny Zahraniční knihovny – **Four Foreign Films**, filmový festival v září, který by se odehrával v spolupráci s Kinem Art a Villou Löw-Beer a mimo promítání by byl obohacen právě kulturním programem všech zastoupených knihoven a partnerů. V rámci prvního ročníku bychom chtěli i oslavit **20. výročí Americké knihovny**.

Zahraniční knihovny kromě toho, že mají reprezentovat svým fondem danou krajinu, tak ji mají na poli literatury a kultury přesahovat, stírat hranice, bořit nacionální konstrukty a snažit se o spolupráci s jinými kulturami a jazyky. Nikde to nebylo vidět líp, než na otevření Francouzské a frankofonní knihovny, kterého se zúčastnili zástupci **Francie, Belgie, Kanady, Rwandy, Švýcarska a Lucemburska a dodatečných návštěv z Kosova a Tuniska**. Proto je tak důležité si uvědomit, že knihovna není jenom uzavřený prostor na uložení knih, ale i přímé spojení s okolním světem.

Cyklus Oči Brna v baletním a cestovatelském duchu

Věra Böhmová

Vera.Bohmova@mzk.cz

Jana Kosíková

První letošní výstava z cyklu *Oči Brna* představila výjimečnou kariéru baletky Jany Kosíkové.

Absolventka Taneční konzervatoře hl. m. Prahy působila plných 25 sezón jako sólistka Baletu Národního divadla Brno. Tančila ve všech stěžejních rolích tzv. klasického repertoáru, současně však vynikala i v moderních titulech. Za své taneční umění získala řadu profesních ocenění – Prémii Českého literárního fondu, Philip Morris Ballet Flower Award pro nejlepšího umělce v oboru klasického baletu v ČR či Cenu Thálie za roli Odetty a Odilie v *Labutím jezeře*. Na toto ocenění byla nominována také za role Esmeraldy v *Notre-Dame de Paris*, Julie, Kláry v *Louskáčkovi*, Nikie v *Bajaděře* a Frýgii ve *Spartakovi*. I po ukončení taneční kariéry zůstává věrná Národnímu divadlu Brno, kde působí jako baletní mistryně.

Výstava prostřednictvím fotografií, kostýmů a osobních artefaktů ukázala cestu od začátků až po vrchol jejího uměleckého života. Mapovala nejen její klíčové role v představeních, ale také náročnou práci, která stojí za

úspěchem této výjimečné tanečnice. Největší pozornost návštěvníků na výstavě sklídily původní kostýmy bílé a černé labutě, v nichž si Jana Kosíková v roce 1999 vytančila nejprestižnější tuzemské ocenění pro divadelní umělce.

Mimořádné ohlasy získala doprovodná akce, při které sama Jana Kosíková zatančila ve foyer budovy Moravské zemské knihovny. Následovala beseda moderovaná Janiným bývalým tanečním partnerem Karlem Litterou. V příjemné atmosféře měli návštěvníci a účinkující příležitost strávit večer věnovaný křehkosti a kráse tanečního umění. Výstava *Oči Brna* byla ve foyer MZK k zhlédnutí do 12. března 2025.

Rudolf Švaříček

Od 17. března se pak můžeme těšit na prezentaci cestovatele, horolezce, fotografa a spisovatele Rudolfa Švaříčka. S účastníkem mnoha náročných expedic do oblastí izolovaných etnik v Indonésii, v oblasti Himaláje či na ostrově Nová Guinea se můžete seznámit především díky unikátním předmětům, které si ze svých cest přivezl. Doprovodná akce s Rudolfem Švaříčkem se uskuteční v dubnu.

Iveta Škapová – Masarykova veřejná knihovna Vsetín

Kateřina Janošková
kjanoskova@mvk.cz

Knihovna je o lidech. Nejen o těch, kteří ji navštěvují, ale také o zaměstnancích, kteří svou práci dávají knihovně jedinečný charakter. Na jejich invenci, zápalu, snaze přinášet novinky a dělat víc, než vyžaduje pracovní náplň, záleží. A je to motorem toho, co pak knihovnu činí unikátní a inspirativní. A jedním z takových motorů Masarykovy veřejné knihovny Vsetín je i knihovnice Iveta Škapová, kterou bych ráda představila.

Iveta Škapová pochází z podhůří beskydské Lysé hory, z vesnice Raškovice, a vystudovala historii a ochranu kulturního dědictví na Slezské univerzitě v Opavě. Současně studovala na Lidové konzervatoři a Múzičké škole Ostrava, kde se zaměřila na hru na klavír. Během studia pracovala jako průvodkyně na zámku Kinských ve Valašském Meziříčí a zde také hudebně doprovázela různé akce.

Její cesta se spojila s knihovnami v roce 2016, kdy nastoupila na pozici knihovnice v Oddělení speciálních fondů Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě. Po přestěhování na Valašsko už věděla, že knihovny jsou pro ni ideálním místem pro sebe-realizaci a pracovní rozvoj. Když tedy se změnou bydliště hledala nové pracovní místo, volba byla jasná a zamířila do vsetínské knihovny. Přijala nabídku a stala se členkou týmu komunitního klubu MVK Vsetín, který zahrnuje čítárnu, hudební oddělení, zvukovou knihovnu, studovnu a regionální oddělení.

Iveta je akreditovaná **trenérka paměti (TP)** a pravidelně vede měsíční kurzy TP pro veřejnost. Kurzy TP pro seniory vede také v dalších obecních knihovnách. Její vášní je hudba, k níž má odpovídající vzdělání. Zapojila se do programů pro klienty se specifickými potřebami, kde využívá terapeutické účinky hudebních nástrojů.

Měsíčně pořádá v knihovně hudebně zaměřené akce – **S hudbou pro radost**, kterých se účastní desítky návštěvníků.

Iveta pečlivě dohlíží na fond hudebních nástrojů, pravidelně jej doplňuje a sleduje trendy. Doprovází na klavír při akcích knihovny, zapojuje se do hudebních programů pro děti a besed s hudební tematikou. Spoluvytváří programy pro **dětský klub Paleček** (projekt *S knížkou do života*).

Je členkou **divadelního souboru vsetínských knihovníků Láďí-**

ček, který spontánně vznikl ve vsetínské knihovně pro scénické čtení pro klienty se zdravotním postižením. Aktivně se zapojuje také do dalších akcí knihovny ve spolupráci s městskými organizacemi, jako jsou **Vsetínská noc**, **Templářské slavnosti** nebo **Fairtradová snídaneň**.

Pomáhá uživatelům se zájmem o robotické hračky nebo brýle z virtuální realitou. Pečuje o fond hudebnin, vytváří bibliografie knih s hudební tematikou a spravuje článkovou databázi. Také doplňuje údaje v regionální databázi **Osobnosti Valaška**. V roce 2024 byla oceněna prestižní cenou MARK Zlínského kraje.

Na závěr lze říci, že kde je ve vsetínské knihovně hudba, tam je Iveta. O své zkušenosti se dělí i s kolegy a kolegyněmi, které inspiruje. Je týmovou hráčkou a cennou součástí v pestré mozaice kreativních knihovnic a knihovníků ve Vsetíně.

Kompendium knihovnictví 3

Dominika Schrammová

dominika.schrammova@msvk.cz

Timko, Marek, ed. *Kompendium knihovnictví 3*. První vydání. Ostrava: Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, 2024. 414 stran. ISBN 978-80-7054-345-0.

Recenzovaná publikace je již třetím svazkem z dosud vydaných kompendií, které se svými kapitoly dotýkají oboru knihovnictví a informační vědy. Tato kompendia vydává Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě. Jsou věnována zejména studentstvu knihovnictví, kterému sborník aspiruje předat základy oboru a také informovat o nových, aktuálních tématech a směrech, kterými se vydává, či nástrahách a příležitostech, kterým čelí. Svět se rychle a nezadržitelně mění každým dnem, je proto zásadní mít o aktuálních výzvách informace, otevírat diskuze a nalézat vhodná řešení. To se, myslím, autorkám a autorům, kteří do sborníku přispěli, do určité míry podařilo.

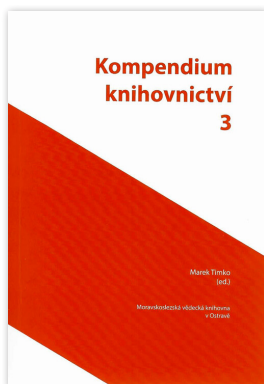
Kompendium knihovnictví 3 je rozděleno do pěti tematických bloků, ve kterých se následně nacházejí jednotlivé příspěvky. První oddíl se věnuje výzvám a příležitostem pro knihovnictví a knihovny. Najdeme zde témata týkající se informační hygieny, nefinanční motivace a novinek v legislativě Evropské unie. V následující části autoři a autorka popsali různé aspekty čtení, čtenářství a čtenářské kultury. Třetí celek se soustředí na psaní a publikování v odborném a vědeckém prostředí. Následující segment obsahuje pouze text o kyberbezpečnosti na základních školách. Poslední pasáž obsahuje také jediný příspěvek a ten představuje základy managementu kultury. Takové rozdělení je přehledné a sborník tak působí uspořádaněji a uceleněji. Přesto bych preferovala, kdyby stati orientované na kyberbezpečnost a nefinanční motivaci byly zařazeny do jiných částí. Kapitoly kyberbezpečnosti bych přesunula do oddílu „Výzvy a příležitosti pro knihovnictví a knihovny“, a ty o nefinanční motivaci v knihovnách by mohly být v poslední sekci spolu s textem zaměřeným na management kultury. Stávající umístění není nelogické, dle

mého názoru je však smysluplnější mít zmíněné texty umístěny jinde a pod každým tematickým celkem mít více než jednu stať.

Celým sborníkem se prolíná otázka umělé

inteligence, která je v současnosti předmětem vášnivé debaty ve společnosti. Umělá inteligence přináší příležitosti, ale i rizika, která musí být podchycena. Ve větší míře se problematice umělé inteligence věnuje text K. Matuly „*Publikování v době velkých jazykových modelů*“. Autor se soustředí na nástroje umělé inteligence generující digitální obsah a na vydávání odborných publikací s pomocí těchto nástrojů. Zaměřuje se konkrétně na výhody,

nevýhody, rizika a výzvy, které využívání umělé inteligence v publikování odborných dokumentů přináší. Příspěvek považuji za velmi přínosný a zajímavý podnět k dalším diskuzím. Rizika, která se s využíváním umělé inteligence pojí, popisují rovněž kapitoly E. Horalíkové, které se věnují kyberbezpečnosti. Kromě tohoto tématu autorka dále popisuje možnosti využití umělé inteligence ve vzdělávání žáků a žákyň v rámci kyberbezpečnosti. Příspěvek P. Očka se také významně dotýká problematiky umělé inteligence, zejména jejího

rychlého rozvoje a nové legislativy Evropské unie v oblasti digitální ekonomiky, která se na tento trend snaží reagovat.

Neméně hodnotným konceptem je informační hygiena, kterou ve svém příspěvku popisuje M. Dombrovská. V několika kapitolách se dozvídáme o vývoji informační hygieny, zdravých návycích, které se k ní vztahují ať už v kontextu fyzického či psychického stavu člověka, a dále téma propojuje s rolí knihoven a čtení. Nyní, kdy je mnoho lidí informačně přetíženo, případně trpí závislostmi na sociálních médiích a frustrací z množství negativních zpráv, které se k nim dostávají z prostředí internetu či televize, je informační hygiena zásadní. Uživatelská a uživatelské se snaží svůj čas strávený online omezit. Do budoucna bude tato oblast čím dál důležitější a podobné příspěvky budou jistě užitečným zdrojem informací a podpory.

Velmi praktickou a užitečnou stať, která může pomoci jak studentstvu, tak ostatním publikujícím ve vědecké a výzkumné sféře, sepsaly autorky R. Krejčí Salátová a A. Machová. Text je nabitý radami pro psaní a publikování odborných článků. Autorky předkládají základní terminologii, popisují, jak vypadá redaktorská práce, jak článek putuje od autorů a autorek do periodik nebo jak probíhá recenzní řízení. Upozorňují také na nešvary, kterým se vyvarovat, a čeho se naopak nebát.

L. Foberová a Z. Šidlichovská své příspěvky věnovaly oblastem managementu – konkrétně nefinanční motivaci a managementu kultury. Poznatky v těchto kapitolách jsou nezbytné pro osoby, které působí ve vedoucích pozicích.

Oceňuji důraz, který autorky kladou na formování poslání, spolupráci, motivaci, komunikaci a zejména pak na lidský přístup.

Tři texty věnované čtení a čtenářství sepsali L. Hrdináková, R. Papík a J. Trávníček. Ve svých statích popisují procesy čtení, motivace ke čtení, metody rychlého čtení a různé pohledy na čtenářskou kulturu v průběhu lidských dějin. Čtení ke knihovnám neodmyslitelně patří, zmíněné kapitoly mají tak v kompendiu nepochybně své místo.

Všichni přispívající se podělili o podnětná, obohacující a aktuální témata. Významným aspektem textů je, že se dotýkají umělé inteligence, tedy entity, která nás v současné době obklopuje, v různých mírách ovlivňuje, nabízí nástroje využitelné ke zjednodušení života nebo k neetickým činnostem. Z příspěvků bych dále ráda vyzdvihla oblasti informační hygieny, managementu a publikování odborných materiálů. Změnila bych pouze přiřazení některých příspěvků do jednotlivých bloků. Zároveň považuji pro lepší přehlednost používání číslování kapitol a podkapitol. Jedná se však o drobné výhrady, které nijak významně nenarušily čtenářský zážitek.

Na další vydání kompendia jsem velmi zvědavá a věřím, že se bude opět zabývat minimálně stejně přínosnými tématy jako v tomto díle. Ještě nedávno jsem byla studentkou a publikace tohoto typu by mi ve studiu pomohly. Sborník bych doporučila studentkám a studentům, ale k prostudování zvu také odbornou i neobdobnou veřejnost. Skvělá je rovněž skutečnost, že je kompendium volně dostupné v elektronické podobě, publikace je tedy jednoduše přístupná většině čtenářů a čtenářek.

Bude vás zajímat, že...

... **Město Boskovice zveřejnilo výsledky architektonické soutěže na stavbu nové knihovny.** Autory vítězného návrhu jsou Jan Doubek a Soňa Minárechová. Hlavní předností návrhu je podle členů výběrové komise, politiků i ředitele Kulturních zařízení města Boskovice vnitřní řešení budovy a knihovnických požadavků. Navenek bude objekt působit spíše skromně. Rozpočet výstavby knihovny se pohybuje ve výši 80 milionů a podle odhadů by město mohlo mít v létě příštího roku vyřízené stavební povolení.

Třídenní cesta po knihovnách Helsinek: inspirace finským přístupem

Iva Zadražilová

Iva.Zadrazilova@mzk.cz

Začátek listopadu 2024 jsme s tiskovou mluvčí MZK, kolegyní Annou Mrázovou, strávily objevováním knihoven Helsinek. Chtěly jsme zjistit, čím jsou finské knihovny výjimečné a zda bychom si z jejich přístupu mohly něco odnést. Chtěly jsme se podívat, jakým způsobem komunikují se svými uživateli, jak propagují své služby a co dělají proto, aby u nich čtenáři rádi trávili svůj čas. Během tří dnů jsme navštívily několik institucí a odvezly si cennou inspiraci – ukázalo se, že finské knihovny jsou právem považované za ty, které určují směr evropského knihovnictví. A to především v oblastech otevřenosti, přístupnosti, pohodlí a důrazu na uživatele.

První den: Helsinská univerzita – ústřední knihovna (Helsingin yliopiston kirjasto) a Veřejná knihovna Suomenlinna

Naše cesta začala v **Univerzitní knihovně** (budova Kaisa Talo), která funguje jako ústřední knihovna pro helsinskou univerzitu a je umístěna v centru města. Budova s velkorysým prostorem a impozantním designem, která získala řadu architektonických ocenění, nás uchvátila hned po vstupu. Otevřená prosvětlená koncepce interiéru se spoustou studijních i odpočinkových zón nabízí studentům útulné prostředí, kde mohou trávit čas. Byly jsme překvapeny absencí tradičních pultů s knihovnicí – studenti zde mají k dispozici samoobslužné systémy a poradenské služby jsou řešeny spíše v roli facilitátorů než striktních správců knihovny. Líbily se nám i interaktivní prvky, jako možnost hlasovat pro novou podobu části knihovny či podílet se na společné tvorbě velkého puzzle.

Druhá zastávka nás zavedla na ostrov Suomenlinna, kde se nachází **Veřejná knihovna Suomenlinna**. Jde o malý, útulný prostor, který slouží nejen místním obyvatelům, ale i návštěvníkům tohoto historického místa – jedná se o námořní obrannou pevnost z 18. století na ostrově, vzdáleném asi půl hodiny plavby lodí. Překvapila

Národní knihovna Finska

nás rodinná atmosféra a komunitní charakter této knihovny – místní sem nechodí jen pro knihy, ale i pro setkávání a společné aktivity. Navíc je knihovna otevřena všem obyvatelům Helsinek a školy sem jezdí za vzdělávacími aktivitami.

Druhý den: Národní knihovna, Oodi a portál Finna.fi

Druhý den jsme zamířily do **Národní knihovny Finska**, která se od ostatních knihoven liší svou historickou a kulturní hodnotou. Impozantní interiéry s klasickou architekturou a monumentálními sály vytváří dojem akademického klidu. Přesto je i tato knihovna přístupná zdarma široké veřejnosti, což znovu potvrzuje finský princip otevřenosti a rovnosti v přístupu k informacím. Tato knihovna je možná trochu překvapivě součástí Helsinské univerzity, musí proto trochu více bojovat o svého uživatele. To se jí daří i tím, že provozuje portál **Finna.fi**, obdobu našeho portálu Knihovny.cz. Vzhledem ke skutečnosti, že do finského portálu jsou zapojeny další paměťové instituce, jako jsou archivy a muzea, může portál dobře propagovat svůj obsah právě pomocí zveřejňování zajímavých digitálních sbírek.

A to nejlepší nás čekalo nakonec. Návštěva **Oodi**, ikonické moderní knihovny v centru Helsinek, byla doslova zážitkem! Tento architektonický skvost připomíná prosvětlenou loď, která doslova láká k nástupu na palubu. Knihovna Oodi je mnohem více než jen místo pro knihy – je to živoucí kulturní centrum, prostor pro kreativitu, relaxaci i práci. Knihovníci zde nejsou prakticky potřeba, protože vše je řešeno moderními technologiemi a maximální důvěrou k uživatelům. A co nás zaujalo nejvíce? Za prvé úplná absence kontrolních rámců. Každý si může volně odnést knihu, což ale nikoho nenapadne, a Finové si poctivě načítají své výpůjčky do svých kont. Jejich vysoká morální integrita dává tomuto konceptu smysl a ukazuje, jak může fungovat knihovna budoucnosti. A druhé překvapení nám udělal automatický robot Veera, který sám jezdí po knihovně a rozvází na svých zádech knihy na

místo určení. Chtěly bychom doporučit návštěvu této budovy všem knihovníkům, a nejen těm. Oodi je dokonalým příkladem knihovny, která je stavěna především pro lidi a jejich potřeby. Podrobnému popisu této knihovny se věnoval jeden z předchozích článků v Duze č. 3/2021.

Reflexe a inspirace

Největší inspirací pro nás bylo, jak finské knihovny staví uživatele do centra dění. Knihovny nejsou jen místem pro půjčování knih, ale také pro učení, relaxaci a komunitní aktivity. V interiérech panuje příjemná atmosféra, často jsou zde pohodlná křesla, odpočinkové zóny a dostatek světla.

Dalším důležitým aspektem je absence klasických knihovníků. Místo nich knihovny nabízejí samoobslužné systémy a pracovníky v roli průvodců, kteří spíše pomáhají v konkrétních situacích než formou tradiční kontroly a pasivního sezení za výpůjčním pultem. Tento přístup podporuje samostatnost uživatelů a zároveň vytváří neformálnější, přístupnější prostředí.

Kromě toho jsme si všimly několika společných znaků všech navštívených knihoven. Registrace je pro Finy zcela zdarma a uživatelé mohou využívat širokou škálu služeb bez omezení. Většina knihoven sídlí v nových nebo zrekonstruovaných budovách, které často získaly ocenění za architekturu. Prostor je řešen variabilně, s různými typy studijních míst, což umožňuje jak soustředěnou práci, tak neformální setkávání. Automatizace a technologie RFID výrazně zjednodušují proces půjčování a vracení knih. V maximální možné míře fungují služby v režimu „self-service“, kdy si uživatelé sami spravují své výpůjčky a využívají digitální nástroje k orientaci v knihovním fondu.

Naše třídní cesta po helsinských knihovnách nám ukázala, jak lze knihovny vnímat jako otevřená a přívětivá místa, kde se lidé mohou setkávat, pracovat i relaxovat. Tento model je pro nás velkou inspirací a věříme, že některé z těchto prvků bychom mohly přenést i do naší praxe.

Rozhovor s Veronikou Batelkovou – ředitelkou Zvol si info

Jan Lidmila

lidmila@mzk.cz

Kdy a jak jste se setkala s tématem mediální gramotnosti a proč jste se mu rozhodla věnovat?

K tématu mediální gramotnosti jsem se dostala během studií žurnalistiky na Masarykově univerzitě. Uvědomovala jsem si, že spoustu důležitých věcí o tom, jak vlastně média fungují a ovlivňují nás, se dozvídám až na tomto oboru, přitom bych je ráda věděla už dřív – a ne jen jako potenciální novinář, ale hlavně jako člověk, občan.

Uvědomila jsem si, že mnoho lidí – včetně mých vrstevníků – nemá dostatečné nástroje k rozpoznání manipulativních technik nebo ověřování informací. A tak jsem se přidala do Zvol si info a také šla studovat informační studia a knihovnictví, protože to je tomuto tématu zřejmě nejbližší ze všech – přeci jen knihovny jsou hlavním garantem vědění a pravdy.

Jaká je podle Vás mediální gramotnost obyvatel České republiky? Liší se její úroveň s ohledem na teritorium, věk či vzdělání?

Určitě jsme na tom o něco lépe než před 7 lety, kdy jsem se začala o téma zajímat. Nelze říci, že by na tom jedna generace byla lépe nebo hůře, spíše se liší samotné informační chování. Mladší generace tráví více času online, což znamená, že jsou často lépe obeznámeny s digitálními platformami, ale zároveň čelí většímu tlaku sociálních sítí a dezinformacím.

Starší generace má zkušenost s tradičními médii a třeba i řetězovými e-maily, ale někdy jí chybí porozumění právě tomu, jak fungují sociální sítě a jak se orientovat lépe v online prostoru.

Lidé s vyšším vzděláním mají sice často lepší nástroje pro kritické myšlení, ale ani akademická úroveň není zárukou imunity vůči dezinformacím. Naopak, vzdělanější lidé se často nechají v debatách s těmi

méně vzdělanými oklamat představou „my jsme ti chytří, tak určitě máme pravdu“, případně „my jsme vzdělaní, my určitě nenaletíme na dezinformaci“ – a pak jsou třeba méně obezřetní. Věk, vzdělání, oblast – nic z toho není vypovídající, všichni jsme podobně zranitelní.

Proč vznikl spolek Zvol si info a co je jeho cílem?

Zvol si info vzniklo v roce 2016 jako iniciativa studentů. Původně jsme chtěli pomoci svým vrstevníkům lépe se orientovat v informačním chaosu, ale rychle jsme si uvědomili, že tento problém se týká celé společnosti. Naším cílem je zlepšit mediální gramotnost napříč generacemi a poskytnout lidem praktické nástroje, jak se chránit před manipulací, dezinformací a tlaky digitálního světa.

Jakou podobu má Vaše činnost a na koho je zaměřena?

Naše aktivity zahrnují široké spektrum vzdělávacích programů. Pořádáme besedy a workshopy pro základní a střední školy – buď přímo ve

školách, nebo v knihovnách. Také umíme připravit jednorázové i dlouhodobé akce pro seniory. V neposlední řadě pořádáme kurzy přímo pro učitele a knihovníky o aktuálních trendech v digitálním světě a jak s tématy pracovat při tvorbě vlastních akcí. Kromě samotných přednášek a seminářů jsme velmi aktivní v on-line vzdělávání, publikujeme vzdělávací články na našem webu www.zvolsi.info, tvoříme informativní příspěvky na sociálních sítích a metodické příručky pro vzdělavatele.

S jakými ohlasy na svou činnost se setkáváte? Byli jste za ni i oceněni?

Ohlasy jsou velmi pozitivní. Studenti oceňují, že je naše workshopy baví a nejsou „jen další nudná přednáška“. Učitelé a knihovníci zase často říkají, že jim chyběly konkrétní nástroje, jak mediální gramotnost učit – a že jim naše metodické materiály hodně pomáhají. Co se týče ocenění, získali jsme například **národní cenu Karla Velikého pro mladé Evropany, kterou udílí Evropský parlament**, dále např. Cenu rektora Masarykovy Univerzity, Gratias Tibi, nebo ocenění v mezinárodní soutěži **Facebook Global Digital Challenge**.

Nabízíte možnost spolupráce s knihovnami? Pokud ano, v jaké podobě?

Ano! S knihovnami spolupracujeme dlouhodobě a aktivně. Nabízíme například:

- **Školení pro knihovníky**, kde jim pomáháme integrovat mediální vzdělávání do jejich aktivit.
- **Workshopy pro žáky, seniory i širší veřejnost přímo v knihovnách**, kde učíme kritické myšlení, ověřování informací a bezpečné chování online.
- **Metodické materiály**, které knihovníkům usnadňují práci a pomáhají jim organizovat vlastní vzdělávací akce.

Proměňuje podle Vás umělá inteligence zásadním způsobem mediální prostor? Co od ní můžeme v budoucnu očekávat?

Rozhodně ano. AI už nyní ovlivňuje způsob, jakým konzumujeme informace – od personalizovaných algoritmů na sociálních sítích po generování falešných obrázků a textů. V budoucnu můžeme očekávat ještě sofistikovanější dezinformace, které bude obtížnější odhalit. Na druhou stranu AI nabízí i řešení – například nástroje na ověřování faktů nebo detekci deepfake videí. Klíčem bude **kritické myšlení a mediální gramotnost**, aby lidé dokázali rozlišit pravdivé informace od manipulace.

Co je podle Vás klíčové pro náš digitální život?

Zmínila bych 3 důležité kompetence:

1. **Schopnost vědomě pracovat s informacemi.** Nevěřit všemu, co vidíme na internetu, ale zároveň se neuzavírat do bublin, kde slyšíme jen to, co chceme slyšet.
2. **Digitální well-being.** Najít rovnováhu mezi online a offline světem, umět si nastavit hranice a vyhnout se závislosti na neustálé konzumaci obsahu.
3. **Otevřenost k učení.** Digitální svět se mění neuvěřitelně rychle, a pokud chceme držet krok, musíme se neustále vzdělávat a přizpůsobovat.

Děkuji za rozhovor.

Veronika Batelková lektoruje od roku 2018 pro různé skupiny od dětí až po seniory. Nejvíce se zaměřuje na učitele, knihovníky a další vzdělavatele. Vede organizaci bojující proti dezinformacím, pořádá mezinárodní školicí projekty pro pracovníky s mládeží a podílí se na výuce několika univerzitních kurzů na Masarykově univerzitě v Brně, kde úspěšně absolvovala studium žurnalistiky, politologie a informačních věd a knihovnictví se zaměřením na technologie ve vzdělávání. Kromě mediální, informační a digitální gramotnosti také učí kurzy o pedagogice, kritickém a kreativním myšlení, duševní pohodě či prezentačních a lektorských dovednostech. Více o Veronice je možné nalézt na jejím blogu <https://veronikabatelkova.cz/>.

Pokud chápeme stůl jako středové místo domova vhodné pro setkávání a stmelování, knihovna by mohla být jeho duchovním či duševním zázemím. Knihovny vlastním dvě a nelze mluvit zrovna o přehledném a promyšleném řazení titulů. Neplatí zde přísný „zasedací pořádek“. Archiv oblíbených knížek, které mě ovlivnily a utvářely od dětství, byl postupně doplňován o autory či témata v závislosti na tom, jak se měnily okruhy zájmů v průběhu let zrání a vývoje. Tradiční formy beletrie doplňují komiksy či umělecké monografie, nejde o zase tak překvapivý výběr (Kundera, Houellebecq, Murakami, Tolkien, monografie Zdeňka Buriana atd.).

Ovšem mezi policemi se nachází jedna, která má pro mě speciální význam. Najdeme zde výhradně tituly, které jsem ilustroval pro nakladatelství Karolinum v rámci edice Modern Czech Classics. Police obsahuje jak zdrojová vydání, ze kterých jsem čerpal pro ilustrační práci, tak následná vydání od Karolina. Jde převážně o autory, které bych si sám od sebe k četbě nevybral. Je velice nepravděpodobné, že bych se jen tak začel do Boží duhy Jaroslava Durycha nebo novely Spolek pro ochranu zvířat J. R. Píka. Obor ilustrace jsem nestudoval a odstupem let se dívím, že jsem dostal důvěru a mohl se výtvarným doprovodem podílet na knihách jako Myši Natálie Mooshabrové L. Fukse, Velitelem města Bugulmy J. Haška, Kde život náš je v půli se svou poutí J. Jedličky, Ucho J. Procházky nebo sbírky povídek B. Hrabala další.

Záměrem nakladatelství Karolinum je představit významné literární počiny 20. století zahraničnímu publiku, takže v oné edici najdeme kromě českých vydání i různé jazykové mutace, např. Rozmarné léto V. Vančury italsky i francouzsky. Zpětně se občas k těmto titulům vracím, postávám u oné police ne, abych se kochal, ale znovu si připomenul

intenzitu a autenticitu těch děl, které mě donutily vystoupit ze sebe, přehodnotit některé naučené výtvarné metody a profesní závěry ve prospěch správného uchopení vizí autorů, kteří mě přesahují kvalitou i zkušeností.

Ilustrace k podobným titulům nejsou dnes běžné, jednou z příčin je patrně fakt, že tak obrazotvorní autoři jako např. Hrabal či Vančura ilustrace vlastně nepotřebují. Abych jako výtvarník obstál, vytvořil jsem si během těch patnácti let spolupráce úplně jiný způsob načítání textů. Často bylo nutné prohloubit vztah k dílu opakovaným čtením se snahou pochopit jak dobový kontext příběhů, tak styl autorova psaní. Přímo do zdrojových knih jsem postupně začal psát i kreslit různé poznámky, postřehy i náznaky řešení jednotlivých kompozic, během nichž se rodil princip i základní uchopení výtvarného pojetí. Po několikrátém čtení s barevnými tužkami v ruce docházelo až k jakési destrukci zdrojových knížek poničených skicami napadajících strojový text publikací. Tento hloubkový ponor do textu mi umožnil nacházet nečekané objevy.

To, co se jevílo při prvním čtení jako hlavní skicovací proces, přehodnotil ve prospěch nenápadných slovních obrátů, vět či nových významů. Často mezi nimi bylo možné nalézt mnohem nosnější prvky, jakoby vedlejší a nenápadné, při opakovaném čtení překvapující svou silou přispívající k přehodnocení původního záměru. Spolupráce s nakladatelstvím už skončila, jako zkušenost se nenávratně uložila do vědomí rozšířením rejstříku výtvarných dovedností i schopnosti zabrat se do textu analytickým soustředěnějším způsobem.

Jiří Grus je výtvarníkem a komiksovým kreslířem. Fotky a videa na Instagramu https://www.instagram.com/grus_illustration/.

 KNIHOVNY.CZ

OBJEVUJ KNIHOVNY

Kampaň končí, přístup
k podkladům zůstává!

Děkujeme za podporu
Knihovny.cz

BŘEZEN
MĚSÍC ČTENÁŘŮ
3

provozuje

MORAVSKÁ
ZEMSKÁ
KNIHOVNA

skip

Národní knihovna
České republiky